

Департамент освіти і науки
Полтавської обласної військової адміністрації

Комунальний заклад «Полтавський обласний центр
національно-патріотичного виховання,
туризму і краєзнавства учнівської молоді
Полтавської обласної ради»

Полтавщина – земля моя свята

Департамент освіти і науки
Полтавської обласної військової адміністрації

Комунальний заклад «Полтавський обласний центр
національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді
Полтавської обласної ради»

Полтавщина – земля моя свята

Збірник кращих матеріалів
XVI обласної краєзнавчої конференції учнівської молоді

Полтава 2025

УДК 371. 385. 5: 908

Рекомендовано до друку методичною радою Комунального закладу «Полтавський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді Полтавської обласної ради», протокол № 3 від 25 листопада 2025 р.

Рецензенти:

Бабенко Л. Л., доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Шуканова А. А., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри географії, методики її навчання та туризму Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Редакційна колегія:

Кожух Л. І., методист Комунального закладу «Полтавський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді Полтавської обласної ради»

Копилець Є. В., кандидат педагогічних наук, асистент кафедри географії, методики її навчання та туризму Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, керівник гуртка Комунального закладу «Полтавський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді Полтавської обласної ради»

Кушнір Л.М., кандидат географічних наук, вчитель географії Комунального закладу «Розсошенська гімназія Щербанівської сільської ради Полтавського району Полтавської області» керівник гуртка Комунального закладу «Полтавський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді Полтавської обласної ради»

Рябуха Ю. А., методист Комунального закладу «Полтавський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді Полтавської обласної ради»

П'яташ В. С., керівник гуртка Комунального закладу «Полтавський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді Полтавської обласної ради»

Ярошенко Ю. О., методист Комунального закладу «Полтавський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді Полтавської обласної ради»

Відповідальні за випуск:

Храпаль А. О., виконувач обов'язків директора Комунального закладу «Полтавський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді Полтавської обласної ради»

Порубай Н. Ю., заступник директора Комунального закладу «Полтавський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді Полтавської обласної ради»

© Комунальний заклад «Полтавський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді Полтавської обласної ради», 2025 © ПП «Астроя», 2025
Полтавщина – земля моя свята. Збірник кращих матеріалів XVI обласної краєзнавчої конференції учнівської молоді / Комунальний заклад «Полтавський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді Полтавської обласної ради». – Полтава: ПП «Астроя», 2025. – 144 с. УДК 371. 385. 5: 908

ІЗ ДОРОБКУ ДОСВІДЧЕНИХ КРАЄЗНАВЦІВ

**М. К. БАШКИРЦЕВА У СВІТОВОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ
(РОЗДУМИ НАД ПУБЛІКАЦІЯМИ І. КНИШ)**

*Дідусенко Г. А.,
головний бібліотекар відділу краєзнавства
Полтавської обласної універсальної наукової
бібліотеки імені І. П. Котляревського*

Історико-культурне наступництво України, на території якої протягом століть відбувалися складні геополітичні процеси та глибока взаємодія різних культур, є надзвичайно різноманітним та багатогранним. Воно стало фундаментом національної ідентичності, джерелом мудрості та натхнення, а також потужним інструментом для розвитку українського суспільства в усіх сферах. На жаль, наша національна спадщина постійно перебуває під загрозою – її цілеспрямовано, протягом століть, знищують та привласнюють російські зайти. Тому збереження історико-культурного надбання України – це не просто питання про минуле, а, насамперед, про наше сьогодення та майбутнє.

Неординарна особистість полтавської художниці Марії Башкирцевої та її трагічна доля завжди привертала увагу дослідників. Серед цього літературно-мистецького розмаю знаходяться і дописи канадської дослідниці українського походження І. Книш [4, 5]. Журналістка та громадська діячка Ірена Книш народилася у Львові в 1909 році. Після закінчення Львівського університету працювала учителькою в гімназіях Львова, Кракова та Перемишля. Тоді ж розпочала і свою співпрацю з УВО та ОУН. У 1945 році була змушена емігрувати – спочатку до Франції, а потім до Канади. Серед творчих інтересів І. Книш вагоме місце посідає дослідження історії українського жіночого руху, особливо діяльність його представниць у США та Канаді. Дотично до цієї теми, у столітні роковини з дня заснування Українського жіночого руху (1984), були написані статті, присвячені М. Башкирцевій. Вбачаючи особливий символізм в тім, що «сторіччя смерті Марії Башкирцев... дивно збігається зі сторіччям Українського Жіночого Руху» [4, с. 8] І. Книш не тільки пропонує згадати перший французький феміністський журнал, фундаторкою якого була М. Башкирцева, але й пропонує до уваги читачів передрук її статті «Жінки України» (скорочену), стверджуючи, що

«по всій імовірності – це перша такого рівня стаття в Паризькій газеті» [4, с. 9].

Перечитуючи статті І. Книш, ми зауважили в них незвичайний посил – українці не знають, та особливо й не переймаються пізнанням особистості М. Башкирцевої. Тож, враховуючи реалії сьогодення, ми б хотіли розглянути цей роздум дослідниці більш прискіпливо.

Власне, І. Книш не вперше піднімає питання «знаності» славетної українки. Ще у 1960 році в Канаді вийшла збірка «Три ровесниці», присвячена М. Заньковецькій, У. Кравченко та М. Башкирцевій. У ній І. Книш розкриває своє бачення місця, яке займають героїні нарисів у культурно-дослідницькому просторі українців: «Подані в цьому виданні матеріали є або мало доступні на еміграції – Марія Заньковецька, або йнакше трактовані в сучасній Україні – Уляна Кравченко, або й тут і там майже неznані – Марія Башкірцев».

Та чи не вступає твердження про «незнаність» М. Башкирцевої у суперечку із тим фактом, що починаючи із другої половини ХІХ століття М. Башкирцева стає справжньою світовою знаменитістю? Її картини, пройшовши випробування часом, зайняли гідне місце в експозиції Лувра, а «Щоденник», ставши справжньою сенсацією для сучасників, притягує до себе увагу й понині.

За роз'ясненням цього парадоксу звернімося безпосередньо до І. Книш: «І хоч не писала вона (*Башкирцева – авт.*) по російському, а навпаки, зазначувала своє українське походження й брак знання московщини і москалів, яких, за її дитинства вважали чужинцями, світова опінія вчинила з неї «російську письменницю», «російську аристократку – малярку». І хоча писала вона, що змагаючись за свою славу, вона працює для свого народу – найменше зацікавилися нею саме її земляки – українці» [3].

Тож, як бачимо, саме підміна національної ідентичності М. Башкирцевої та майже повна відсутність українських дослідницьких напрацювань і спонукала І. Книш до ствердження «незнаності» М. Башкирцевої як світовою, так і українською спільнотою. І коли через 20 років дослідниця знов повертається до цього питання, то з гіркотою констатує, що становище майже не змінилося: «у сторіччя смерті відзначили Марію медаллю в Парижі, де оригінально інсценізований її «Журнал», а в Нісі готується відкриття виставки творів і пам'яток Марії Башкірцевої. Але ще досі не розвіявся фантом її «російськості». Такою називають її енциклопедії й різномовні публікації. Ця диво-дівчина чарувала й захоплювала, але не своїх земляків, хоч у новіших публікаціях (іншомовних) трапляються натяки на її українське походження, але без симпатій! В нас (*українців – авт.*) це питання не актуальне» [5, с. 9].

При цьому І. Книш не стверджує категорично, що українські дослідники взагалі не робили ніяких спроб дослідити витоки

національного самоусвідомлення малярки. Зокрема, вона згадує Д. Донцова, який «...ще 60 років тому підніс його (*питання національної ідентифікації М. Башкирцевої – авт.*) першим» [5, с. 9]. Ключове питання дослідження, на яке шукав і таки знайшов позитивну відповідь Д. Донцов: «Але чи ж була вона Українкою?» [1]. Відзначимо, що в подальшому новизна і неординарність погляду дослідника на особистість М. Башкирцевої «...була зауважена деякими українськими інтелектуалами і навіть спонукала відомого митця та популяризатора мистецтва Павла Ковжуна написати монографію про М. Башкирцеву. На жаль, зреалізувати цей намір йому завадила передчасна смерть» [1, с. 298]. На нашу думку, саме відсутність продовжувачів справи Д. Донцова і змусила І. Книш констатувати, що ні «Звихнена слава», ні видані згодом «Три ровесниці» «не збудили зацікавлення...» українців [5, с. 9].

Заради справедливості зазначимо, що «зарубіжні» українці час від часу друкували матеріали по М. Башкирцевій. У 1927 році в Празі в книжковій серії «Майстри українського мистецтва» виходить біографічний есей С. Качмарської «Марія Башкирцева (1860-1884)» [2]. У 1942 році в Торонто О. Луговий вміщує згадку про М. Башкирцеву до історичного життєпису «Визначне жіноцтво України» [7]. У 1973 році у Мельбурні виходить збірка есеїв полтавця М. Лазорського «Світлотіні», куди увійшла чудова літературна замальовка, присвячена М. Башкирцевій [6]. Також, час від часу, публікації, присвячені видатній українській художниці, з'являлися і на сторінках української діаспорної періодики.

Щодо України, то своєрідною точкою відліку у справі повернення імені М. Башкирцевої в український літературно-мистецький простір можна вважати 1964 рік, коли шпальтах київської газети «Літературна Україна» з'являється стаття П. Мусієнка «Як спалах зірки». Після її виходу на сторінках республіканської періодики починають друкувати матеріали, присвячені М. Башкирцевій. Не забувають про свою славетну землячку і полтавські краєзнавці. Одними з перших стали мистецтвознавець К. Скалацький та краєзнавець Д. Санжаревський [10].

До речі, вихід статті П. Мусієнка став приємною звісткою і для української діаспори. Стаття тут же була передрукована у журналі «Ми і світ» [8].

Наразі, завдячуючи невтомній праці українських мистецтвознавців, літературознавців, краєзнавців, письменників та митців, ми маємо широкий спектр не тільки видань з дослідження життя і творчості М. Башкирцевої, але й літературно-мистецьких творів, присвячених її непересічній особистості. Крім того, на просторах Всесвітньої мережі різноманітні сайти, інтернет-сторінки, блог-платформи, авторські і просвітницькі програми надають інформацію про Марію Башкирцеву та її твори.

Та чи можна сьогодні впевнено стверджувати, що нарешті і ми, і світ «пізнали» М. Башкирцеву? Своєрідну «відповідь» ми отримали від І. Миколайчук, аспірантки Національного університету «Києво-Могилянська академія»: «Ім'я Марії Башкирцевої, доньки полтавських дворян, яка виховувалась, навчалася й більшість свідомого життя провела у Франції, досі вкрай рідко згадують у зв'язку з українською літературою. Ба, навіть із українським живописом, попри те що Башкирцева була однією з небагатьох українок, котрим вдалося досягти таких помітних успіхів у цьому виді мистецтва – нині її картини «йдуть з молотка» на найбільших світових аукціонах» [9].

При цьому сама літературознавиця твердо впевнена в українській ідентичності М. Башкирцевої: «...її (М. Башкирцевої – авт.) зв'язок із Україною та вплив українського контексту на її творчість та становлення є незаперечним. І найбільш вагомим доказом на користь цього є якраз її літературна творчість. Хай навіть єдиним твором, який залишила по собі Башкирцева, став її щоденник, який вона писала французькою мовою й вела з 15 років до самої своєї смерті в 1884 році» [9]. Для підтвердження своєї тези І. Миколайчук наводить уривки із «Щоденника» М. Башкирцевої, але... російською мовою. Чому? Виявляється, у нас і досі нема перекладу «Щоденника» М. Башкирцевої українською (якщо не брати до уваги декілька уривків, надрукованих в журналі «Україна» за 1987 р.).

Тож ми знову повертаємося до пані І. Книш, яка ще півстоліття тому, в контексті «незнаності» М. Башкирцевої, переймалася питаннями перекладу її «Щоденника» українською: «...ми й надалі не турбуємося цим питанням, щоб, наприклад, перекласти її «Щоденник» на українську мову. Ще 1911 року москалі видали його по-російськомu» [4, с. 8]. Зауважимо, що згодом було зроблено ще декілька російських перевидань «Щоденника». Цими перекладами і понині послуговуються як українські дослідники, так і пересічні українці, тим самим неусвідомлено підтримуючи «фантом російськості» М. Башкирцевої. Як бачимо, зауваги пані І. Книш й сьогодні залишаються актуальними. А українцям вже давно пора потурбуватися питанням перекладу «Щоденника» М. Башкирцевої українською мовою, а не користуватися російською «вторсировиною».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Донцов Д. Звихнена слава (Пам'яті Марії Башкирцевої) *Народознавчі зошити*. 2002. № 3/4. С. 298-315.
2. Качмарська С. Марія Башкирцева (1860-1884). – Прага : Видавництва української молоді, 1927. – 15 с. URL: https://uartlib.org/downloads/Kachmarska_Bashkirceva_uartlib.org.pdf. (дата звернення 07.11.2025).
3. Книш І. Слава Марії Башкирцев // І. Книш. Три ровесниці 1860-1960: до сторіччя народин Уляни Кравченко, Марії Башкирцевої, Соломії Крушельницької. – Вінніпег : Видавнича спілка «Тризуб», 1960. – С. 93-200. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/7678/file.pdf>. (дата звернення 07.11.2025).

4. Книш І. Сторіччя смерті Марії Башкирців (31 жовтня 1884-1984) *Жіночий світ*. 1984. № 11/12. С. 8-10.
5. Книш І. Щоденник Марії Башкирців (31 жовтня 1884-1894) *Жіночий світ*. 1985. № 4. С. 9-10.
6. Лазорський М. Біла панна. *Лазорський М. Світлотіні : збірник історичних нарисів, оповідань, статей, спогадів (1949-1969)*. Мельбурн : Слово, 1973. С. 237-241.
7. Луговий О. Марія Башкирцева. *Луговий О. Визначне Жіноцтво України : історичні життєписи у чотирьох частинах*. Торонто : Український робітник, 1942. С. 149-150.
8. Мусієнко П. Як спалах зірки : до 80-річчя з дня смерті Марії Башкирцевої. *Ми і світ*. 1964. № 12. С. 4-6.
9. Ніколайчук І. Життя як витвір мистецтва («Щоденник» Марії Башкирцевої). URL: <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/literatura/zhittya-yak-vitvir-mistetstva-schodennik-marii-bashkirtsevoi-134365.html>. (дата звернення 07.11.2025).
10. Санжаревський Д. Листування М. Башкирцевої з Гі де Мопассаном : (друкуємо з деякими скороченнями) / Д. Санжаревський, К. Скалацький. *Комсомолец Полтавщини*. 1967. 15 листоп. С. 3. ; 17 листоп. С. 3. ; 19 листоп. С. 6. ; 22 листоп. С. 3. ; 29 листоп. С. 3.

«БІЛІ ПЛЯМИ» ЖИТТЄПISУ МИХАЙЛА ГАВРИЛКА

*Копилець Є. В., кандидат педагогічних наук,
керівник гуртка Комунального закладу
«Полтавський обласний центр національно-
патріотичного виховання, туризму і
краєзнавства учнівської молоді
Полтавської обласної ради»*

Серед борців за волю України, чиї імена повернулися до нащадків через десятки років забуття, – непересічна постать громадського і військового діяча, скульптора, художника, поета, чотаря Українських Січових Стрільців, хорунжого Армії Української Народної Республіки, начальника штабу 1-ї козацько-стрілецької (Сірої) дивізії, повстанського отамана Михайла Омеляновича Гаврилка.

У вересні 2012 р. до 130-ї річниці від дня народження Михайла Гаврилка на його малій батьківщині в селі Рунівщина Полтавського району закладено парк його імені та встановлено пам'ятний знак у вигляді гранітної брили з табличкою. У жовтні 2014 р. меморіальну дошку Михайлові Гаврилку відкрили у Миргороді на будівлі Миргородського художньо-промислового коледжу імені М. В. Гоголя, де на початку минулого століття навчався Михайло Гаврилко. Зрештою у вересні 2022 р., до 140-річчя від дня народження Михайла Гаврилка, в с. Рунівщина з ініціативи керівника Новоселівської територіальної громади Євгена Бови та Полтавського офісу Українського інституту національної пам'яті відбулося урочисте відкриття пам'ятного знаку, проєкт якого переміг на раніше оголошеному конкурсі.

Біографію Михайла Гаврилка реконструйовано значною мірою завдяки Романові Ковалю. Друге видання його історичного нарису «Михайло Гаврилко: і стеком, і шаблею» налічує 472 сторінки [2]!

Однак ретельне вивчення матеріалів про героя у процесі виконання пошуковою групою «Рідний край» краєзнавчо-дослідницької роботи «Михайло Гаврилко: життя, віддане боротьбі за свободу України» (2024 р.) переконало нас, що у його біографії ще чимало «білих плям» та суперечностей. Стисло викладемо лише окремі з них.

Публікації про Михайла Гаврилка подають різні відомості про місце його народження. В «Енциклопедії історії України» вказано, що він народився в с. Рунівщина (нині село Полтавського району) [1]. Але перший біограф Гаврилка Осип Назарук зазначав, що той народився «на хуторі Гаврилках у Полтавському повіті» [3]. В Олександра Білоуська читаємо, що Гаврилко народився «на Козацьких Хуторах поблизу села Рунівщина, тепер село Гаврилки Полтавського району» [5, с. 82]. Про «Козацькі хутори, поблизу с. Рунівщини» [8, с. 145] як місце народження Михайла Гаврилка пише і Людмила Розсоха. Натомість Роман Коваль та

Віктор Ревегук місцем народження Михайла Омеляновича називають хутір Свинківка Рунівщинської волості Полтавського повіту [2, с. 11, 14; 7, с. 161]. З приводу цього Коваль дає таке роз'яснення: «Хутори, що входили до Рунівщинської волості (Олефіри, Фісуни, Шили, Гонтарі, Сягайли, Нестеренки, Лебеді, Карнаухи, Глоби, Головки, Гаврилки, Свинківка, Тернівщина), люди називали козацькими» [2, с. 15]. Отже, козацькі хутори – це не власна назва, а збірне найменування низки дрібних поселень. Але все ж таки Гаврилки чи Свинківка?

Відповідь знаходимо у самого Михайла Гаврилка. На листівці, де він зафіксував народження доньки 16 серпня 1918 року, його рукою записано: «Михайло Омелянович Гаврилко Полтавської землі, хутір Гаврилки». Дивно, що Роман Коваль, який наводить зображення цього документа у книзі «І стеком, і шаблею» [2, с. 147], не взяв його до уваги.

Чимало нез'ясованого пов'язано з роллю Гаврилка у полтавському антибільшовицькому підпіллі 1920 р. Так, Роман Коваль вважає, що керівником підпілля був Антон Сапар-Нельговський – уродженець Олександрійського повіту Херсонської губернії [2, с. 150]. Але Віктор Ревегук резонно запитував: як не відома раніше в Полтаві людина могла очолювати повстанський комітет і як їй могли довірити своє життя десятки українських патріотів? У чекістських матеріалах кримінальних справ, опрацьованих Ревегуком, згадується лише «Антон Павлович», а прізвище «Сапар-Нельговський» у документах не фігурує. Тож Віктор Ревегук зробив висновок, що з полтавським підпіллям Сапар-Нельговський був пов'язаний, але помітної ролі в ньому не відігравав [7, с. 166].

Зрештою, достеменно не відомо, де, коли і як загинув Михайло Гаврилко. Мистецтвознавець Віталій Ханко спершу писав, що Гаврилко «помер від тифу, похований на міському кладовищі» [4, с. 151]. Пізніше, посилаючись на спогади Дмитра Солов'я, стверджував, що Гаврилко був розстріляний восени 1920 р. в Полтаві [9, с. 96]. Олександр Білоусько вважав, що Михайла Гаврилка розстріляли у Полтаві восени 1920 р. і поховали на старому міському цвинтарі, а історію про спалення патріота у пічці локомотива називав легендою [5, с. 83]. Натомість Роман Коваль на підставі низки свідчень, у тому числі й брата Михайла Гаврилка – Степана стверджує, що чекісти спалили його живцем у топці паровоза в Полтаві восени 1920 р. [2, с. 152]. На противагу йому Віктор Ревегук зауважував, що документально ця версія не підтверджується.

До того ж, до кінця 1920 р. Михайло Гаврилко (псевдо Шевченко) перебував у розшуку: заарештований Володимир Вовк (до речі, цього повстанського ватажка Роман Коваль чомусь називає Федором [2, с. 150-151]) під час допиту в Чека 14 грудня 1920 р. свідчив, що за його припущенням Шевченко може перебувати на хуторі Бендратовому Первозванівської волості Полтавського повіту у свого знайомого. Його прізвища Вовк не пам'ятав, але знав, де той мешкає. У біографії Вовка

Віктор Ревеук наводить рядки з його записки до Гаврилка, написаної в ув'язненні й перехопленої чекістами 4 січня 1921 р.: «Михайле! Коли твоя ласка, ти маєш козаків, то визволи мене» [6, с. 75]. Отже, ні чекісти, ні повстанці не знали, що Гаврилка вже немає живого?

Як бачимо, запитань тут більше, ніж відповідей. Тож майбутнім дослідникам лишається широке поле для діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаврилко Михайло Омелянович. *Енциклопедія історії України*. Т. 2. Г – Д: електронна версія. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Gavrylko_M
2. Коваль Р. Михайло Гаврилко: і стеком, і шаблею. Вид. 2-ге, випр., доп. Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2012. 472 с.
3. Назарук О. Четарь У.С.С. Михайло Гаврилко. (Проба характеристики). *Збруч: інтернет-сайт*. URL: <https://zbruc.eu/node/56402>
4. Полтавщина: енциклопедичний довідник / за ред. А. В. Кудрицького. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія», 1992. 1022 с.
5. Реабілітовані історією. Полтавська область. Науково-документальна серія книг. Кн. 5 / упорядник О. Білоусько. Київ – Полтава: Оріяна, 2007. 720 с.
6. Ревеук В. Полтавці – поборники державної незалежності України. Полтава: полтавський літератор, 2015. 348 с.
7. Ревеук В. Шевченкіана Михайла Гаврилка. *Рідний край*. 2013. № 2. С. 161-169.
8. Розсоха Л. Миргородський родовідник: знадоби до генеалогії Миргородщини XVII – XX ст. Вінниця: Твори, 2022. 1040 с.
9. Ханко В. Скульптор Михайло Гаврилко і його трагічна доля в період розгрому УНР. *Полтавська Петлюріана*. Число 2. Матеріали III Петлюрівських читань, пров. у Полтаві 5 листопада 1994 р. Полтава: РІК, 1996. С. 94-96.

ЕВОЛЮЦІЯ РОСЛИННОСТІ ЛІВОБЕРЕЖЖЯ СЕРЕДНЬОГО ДНІПРА

Сарнавський С. П.,

*доктор філософії з наук про Землю,
старший викладач кафедри географії,*

методики її навчання та туризму

Полтавського національного

педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Сучасні ландшафти лісостепу Лівобережжя Середнього Дніпра формувалися не за одне тисячоліття. Це результат довготривалих кліматичних коливань, зміни океанічних течій, зледенінь, трансформацій континентів і появи нових груп рослин. Те, що сьогодні ми бачимо як поєднання соснових борів, дубових лісів і лучних степів, є своєрідним «рослинним літописом», у якому відображено геологічну історію регіону протягом понад 150 млн років.

Вивчення цього процесу має важливе значення для наук про Землю, адже дозволяє зрозуміти, чому саме такі види рослин домінують у наш час, які природні умови сприяли їх поширенню та як кліматичні зміни впливали на рослинні угруповання. Такий погляд у минуле також формує усвідомлення цінності сучасних екосистем та потреби їх збереження.

Вивчення палеофлори на території України потребувало опрацювання численних наукових праць, що висвітлюють історію рослинності, макро- та мікрофлористичні дані, а також методики реконструкції палеоекологічних умов. Теоретичні засади дослідження палеофлори були представлені у працях Margaret E. Collinson та Jerry J. Hooker [5], де аналізувалися основні типи рослинності та їх еволюційні зміни.

Детально палеофлористичні дані для території України, зокрема лівобережжя Середнього Дніпра, були описані у працях Веклича М.Ф., Герасименко Н.П., Матвіїшиної Ж.М., Сіренка Н.О. та багатьох інших [1-4]. Ці дослідження охоплюють різні хронологічні періоди, методи збору та аналізу макрофлори, а також палеопилку.

Питання реконструкції флористичних ландшафтів та формування рослинних угруповань у різні епохи добре висвітлені у працях Stephen McLoughlin та Shevchuk Olena [6], де особливу увагу приділено зв'язку флори з кліматичними та антропогенними факторами.

Таким чином, аналіз попередніх досліджень дозволяє виділити ключових авторів і регіональні дані, що лягли в основу реконструкції історичної рослинності лівобережжя Середнього Дніпра, а також визначити методологічні підходи до дослідження палеофлори в період мезозою та кайнозою.

Сьогодні на теренах лівобережжя Середнього Дніпра спостерігаємо переважання ключових природних типів рослинності – лісів із широколистяно-хвойних та широколистяних порід та степової рослинності у вигляді лучних степів та різнотравно-типчаково-ковилових остепнених луків.

Сучасні рослинні комплекси регіону беруть початок у юрському періоді, основну роль тоді відігравала сосна звичайна, яка згодом стала однією з найпоширеніших деревних порід Лівобережжя (приблизно 30 % деревостанів нині). Вона поширилась в межах сучасного лісостепу ще в юрський період та утворювала суцільні змішані популяції цикадофіто-хвойно-гінкгових лісів в перехідній зоні флори Євразії та охоплювала вузьку смугу від Скандинавії, сучасного регіону Балтії, через південь Східно-Європейської рівнини, Середню і Центральну Азію до Центрального Китаю і Японії. Причиною такого поширення субтропічних видів рослин в більш північних широтах, ніж сьогодні, пояснюється невеликою різницею температури між екватором та полюсами всього 10-15°C, сьогодні це значення в середньому складає 30°C. Ще однією причиною була гарна зволоженість цих територій, про що свідчить густий другий ярус із папоротей. В ранній крейді хвойні рослини, серед яких і сосна звичайна, переживали пік своєї різноманітності [2, 6].

В кінці юрського періоду та на початку крейди, в період між 140-130 млн років тому, з'являються покритонасінні рослини, або квіткові рослини. Розпочинається кайнофітна ера розвитку рослин, що пов'язана із взаємодією покритонасінних із комахами запилювачами. Наприкінці крейди дана група рослин уже починає відігравати провідну роль серед наземної рослинності. Вже в крейді бачимо поширення таких сучасних представників деревної рослинності лісостепу як дуби, які зростали поряд з магноліями, лаврами, платанами, троходендронами та евкаліптами [5].

В кінці крейди та на початку палеогену вже з'являються такі сучасні основні типи деревостанів лівобережної частини лісостепу України як в'яз, верба, липа, береза та вільха. Дещо пізніше, в середньому палеогені в епоху еоцену з'являється на території Європи клен, а в неогені в епоху міоцену – граб. В період палеоцен-еоценового термального максимуму, поряд із звичними деревостанами в межах сучасної області дослідження зростали пальми (*Sabal ucrainica*, *Nipa Burtini sive ucrainica* та ін.), цинамони (*Cinnamomum ucrainicum*), хлібне дерево (*Podocarpus*), секвої (*Sequoia*) та банксії (*Banksia*). В заболочених районах в межах сучасної долини Дніпра зростали мангрові зарості.

Але в епоху міоцену, з початком похолодання та збільшенням сухості клімату, широколистяні ліси почали витісняти тропічні та хвойні ліси та займати їх ареали поширення. Вони були більш пристосованими до умов континентального клімату: меншої вологості, сезонних коливань температури і опадів, більшої інтенсивності сонячної радіації, мали ряд

переваг в будові судинної системи, що у кінцевому наслідку дозволило їм витіснити флору пальм, вологолюбних папоротей, гінкгових та інших голонасінних рослин [1, 2, 5].

Паралельно, до середини неогену в епоху міоцену, із території Прикаспійської низовини на схід та центральні частини сучасного лівобережжя лісостепу України, проникають степові види трав'янистої рослинності, що пов'язано із подальшим зростанням континентальності клімату та його аридизацією. Вони закріплюються в межах сучасної лісостепової зони в межах вододілів лівих приток Середнього Дніпра – Ворскли та Орелі, Ворскли та Псла, Псла та Сули [2].

В пліоцені клімат ставав все прохолоднішим і багато теплолюбних рослин зникли з території лівобережжя Середнього Дніпра, основним типом рослинності ставали мішано-лісові ландшафти – із сосни та дуба, з домішками граба, ясена, липи, клена та ін. І лише в нижній течії Ворскли зберігались умови зростання мішаних лісів із сосни, рідше з ялини в поєднанні з дубом, а в межах вододілів нижньої течії Ворскли з Орілью та Пслом існували лучні степи [3, 4].

В період раннього та середнього плейстоцену до Дніпровського зледеніння клімат був доволі теплим та вологим, більшу частину досліджуваного району займали широколистяні ліси з дуба та граба в межах Придніпровської низовини та Полтавської рівнини, північніше, в межах Середньоруської височини, переважали мішано-лісові ландшафти з ялини, сосни, дуба та в'яза. В гирловій частині Ворскли переважали лісостепові ландшафти, які являли масиви мішаних лісів (з багатим складом широколистих порід і теплолюбними екзотами) та злаково-різнотравними степами з типчаку та ковили. В основному, в палеогені та неогені переважають бурі ґрунти під лісовою рослинністю та бурокоричневі – під лучною та степовою рослинністю [3].

В період Окського зледеніння клімат став прохолодним та сухим, це вплинуло на зону мішаних та широколистяних лісів, які зникли з території лівобережжя Середнього Дніпра. На цих територіях лише в долині Дніпра та гирлових частин лівих його приток залишились угруповання сосни з домішкою листяних порід – берези, вільхи, ялівцю та ліщини. На всій іншій території досліджуваної області панували злаково-полинові степи з осередками галофітної рослинності, які в основному зростали на лесах.

В період Дніпровського зледеніння в басейнах Дніпра та його лівих приток – Трубежу, Супою, Золотоношки, Ірклію, Ковраю, Ковалівки, Сули, Кривої Руди, Кагамлику, Кобелячки та нижніх ділянок Псла та Ворскли, рослинність була повністю знищена. В пригляціальних зонах зростали тундро степова арктобореальна рослинність на водно-льодовикових відкладах. І лише в межах лівих приток Ворскли – Мерла, Коломаку та верхів'я самої Ворскли, а також верхів'я Псла та правобережжя Сіверського Дінця, могла зберегтися лісостепова

рослинисть, де поряд із полиневим степом, могли зростати сосна та широколистяні породи – дуб та в'яз [1, 3].

Під час відступу Дніпровського льодового язика в часи Микулинського (Еємського) потепління, клімат став теплим та дуже вологим, що сприяло витісненню тундрової рослинності на північ, а степової на південь та схід. Вся частина лівобережжя Середнього Дніпра являла собою мішано-широколистяні ліси з в'язово-дубово-сосновими та дубово-грабовими угрупованнями деревної рослинності на ясно-сірих, сірих опідзолених лісових ґрунтах на лесах.

В часи Валдайського зледеніння клімат знову став сухішим та прохолоднішим – це вплинуло на виклинювання та зменшення площ широколистяних лісів та поширення соснових та березових лісів з незначною домішкою дуба та ліщини, особливо в більш теплих та зволжених районах Середньоруської височини. На більшості території переважали різнотравно-злакові степи та луки на чорноземах.

З відступом льодовика в голоцені клімат ставав теплішим та вологішим – таким чином це вплинуло на відвоювання територій у сосни та берези широколистяними лісами з дуба, граба, липи, клена та вільхи на темно-бурих лісових ґрунтах.

До суббореального періоду голоцену 5000-2500 рр. тому можемо бачити формування сучасних ландшафтів рослинності та ґрунтів. Набувають поширення мішано лісова – сосново-дубові ліси на дерново-підзолистих ґрунтах, широколистяна лісова рослинність з дуба в поєднанні з кленом, липою, рідше з грабом на сірих лісових ґрунтах та лучно-степова рослинність на чорноземах [3, 4].

Аналіз еволюції рослинності Лівобережжя Середнього Дніпра показав, що сучасні ландшафти лісостепової зони сформувалися під впливом тривалих кліматичних змін, геологічних трансформацій та біологічної еволюції протягом мезозою та кайнозою. Починаючи з юрського періоду, коли домінували хвойні ліси із сосни звичайної, рослинність регіону поступово змінювалася на зміну субтропічним та тропічним формуванням приходили широколистяні та мішані ліси, а на неогеновому етапі почали поширюватися степові угруповання.

Плейстоценові та голоценові кліматичні коливання, зледеніння та потепління визначили сучасний розподіл лісових і степових формувань. У холодні та сухі періоди переважали сосново-березові ліси й злаково-полинові степи, у теплі та вологі – широколистяні та мішані ліси. Формування сучасної рослинності Лівобережжя Середнього Дніпра завершилося в суббореальний період голоцену, що зумовило розвиток мішанолісових масивів на дерново-підзолистих і сірих лісових ґрунтах та лучно-степових угруповань на чорноземах.

Таким чином, дослідження показує тісний зв'язок рослинності регіону з кліматичними, ґрунтовими та геоморфологічними умовами і підкреслює

важливість палеоботанічних реконструкцій для розуміння сучасної структури і збереження природних екосистем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Веклич М. Ф., Сіренко Н. А., Матвіїшина Ж. М., Мельничук І. В., Нагірний В. М., Передерій В. І., Соловицький В. І., Турло С. І., Герасименко Н. П., Возгрін Б. Д. Палеогеографія Київської Наддніпрянщини. Київ: Наукова думка, 1984. 176 с.
2. Енциклопедія українознавства. Загальна частина (ЕУ-І). Мюнхен, Нью-Йорк, 1949. Т. 1. С. 99–111.
3. Матвіїшина Ж. М. (ред.) Просторово-часова кореляція палеогеографічних умов четвертинного періоду на території України. Київ: Наукова думка, 2010. 192 с.
4. Сіренко Н. А., Турло С. І. Розвиток ґрунтів та рослинності України у пліоцені та плейстоцені. Київ: Наукова думка, 1986. 188 с.
5. Collinson M. E., Hooker J. J. Paleogene vegetation of Eurasia: framework for mammalian faunas. *Deinsea*, 2003, vol. 10, pp. 41–84.
6. Shevchuk O., Boyarina N., Sukhov O., Shevchuk O. I., Vajda V., McLoughlin S. The palaeobotanical heritage of Ukraine and its endangered status following the Russian military invasion. *Review of Palaeobotany and Palynology*, 2024, vol. 331, 105201. <https://doi.org/10.1016/j.revpalbo.2024.105201>

БІОІНДИКАЦІЯ РОСЛИННОГО ПОКРИВУ ЯК МЕТОД ВИВЧЕННЯ СТАНУ ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ

Єрмаков В. В.,

кандидат географічних наук,

доцент кафедри географії,

методики її навчання та туризму

Полтавського національного педагогічного

університету імені В.Г. Короленка

Четверик І. М.,

здобувач II (магістерського) рівня вищої освіти

Полтавського національного педагогічного

університету імені В.Г. Короленка

Сучасні процеси, що відображають стан довкілля вимагають постійного спостереження за змінами у природних комплексах, особливо в умовах зростання антропогенного навантаження та кліматичних змін. Найвиразніше наслідки подібних змін фіксуються у природних комплексах різного рангу, ландшафтах території. Тому спостереження за станом ландшафтів (ландшафтний моніторинг) є важливою складовою системи екологічної безпеки та раціонального природокористування, адже дозволяє виявляти зміни в структурі та функціонуванні геосистем. Одним із найбільш доступних і надійних способів такого моніторингу є біоіндикація рослинного покриву (відносно рослин – фітоіндикація), що ґрунтується на використанні рослин як чутливих індикаторів стану середовища. Біоіндикація включає в себе багато методів, частина з яких є цілком доступною для застосування в умовах шкільних краєзнавчо-географічних та екологічних досліджень, сприяючи закріпленню

теоретичних знань та практичних навичок вивчення місцевого природного середовища.

Сутність біоіндикації як методу полягає у використанні живих організмів (видів або угруповань) або їхніх біологічних ознак (морфологія, фенологія, щільність, видовий склад) для оцінки стану навколишнього середовища. У контексті ландшафтного моніторингу біоіндикація рослинного покриву дає можливість оперативно й економно, без надмірних витрат оцінювати зміни в екологічних умовах, оскільки рослинність синтезує реакції на зміни ґрунтів, вологості, поживного режиму, забруднення і клімату та має просторово виражені патерни. У цьому плані біоіндикацію можна розглядати як доповнення або попередній етап до детальних інструментальних (хімічних, фізичних) вимірювань, лабораторних досліджень, які верифікують і уточнюють результати, отримані методом біоіндикації.

Значення даного методу полягає перш за все у індикативній функції рослинного покриву як компоненту ландшафту. Рослинні угруповання відображають сумарний ефект дії багатьох факторів оточуючого середовища, впливу інших компонентів ландшафтів. Проведення досліджень стану рослинного покриву є досить доступним в умовах школи та позакласної роботи, оскільки багато індикаторних видів легко реєструвати польовими методами. Такі дослідження при достатній ефективності дозволяють вкластися у бюджетні варіанти організації науково-дослідних робіт учнів, за рахунок зокрема зниження потреби у складних лабораторних аналізах для первинної оцінки. Це є особливо актуальним в умовах різноманітних обмежень, пов'язаних із воєнним станом та обмеженням доступом до інформаційних матеріалів і можливостями здійснення далеких виїздів. Крім того, поширення нових засобів цифрових технологій у географії дає можливість проведення просторового картографування індикаторних ознак із подальшим використанням у ГІС та нагоду більш глибокого ознайомлення учнів із сучасними програмними продуктами аналізу природного середовища, дистанційного зондування Землі і опанування відповідними компетентностями.

Серед багатьох підходів щодо проведення біоіндикації для умов шкільних географічних та екологічних досліджень найбільш доступними можуть бути ортогональні показники (фенологія, морфологія) – спостереження за фенологічними зрушеннями (зсуви термінів цвітіння, опадання листя) або морфологічними деформаціями (побуріння, некроз на листках), які вказують на зміну кліматичних умов чи умов забруднення.

Існує багато організмів як біоіндикаторів, серед яких рослинні угруповання – один із найбільш доступних та інформаційно насичених об'єктів для моніторингу природного середовища. Вони виступають основою для проведення фітоіндикації.

Зміни у видовому складі, покривності, щільності домінантів часто передують видимим трансформаціям ландшафту (ерозія, засолення, деградація ґрунту). Для агроландшафтів, природних лук та лісів показовими індикаторами є індекси біорізноманіття, співвідношення груп (злаки, багаторічники та ін.), відсоток степових видів та агрофітів, а також індикатори водного режиму (наприклад, наявність осокових угруповань).

Лишайники й мохи мають високу чутливість до атмосферного забруднення (особливо до діоксидів сірки, важких металів, амонію). Через відсутність кореневої системи і безпосередній контакт із атмосферою вони накопичують забруднювачі і змінюють видовий склад (кущисті лишайники зникають першими, а залишаються більш стійкі накипні форми).

Окремі деревні види (сосна, береза, липа, клен) широко застосовують у фітоіндикаційних дослідженнях: зміни окраси листя (хвої), їхньої будови, інтенсивності опадання чи накопичення металів у корі (хвої) дозволяють у кінцевому рахунку виокремлювати зони з різним ступенем впливу – від фонового до високого антропогенного навантаження з наступним їх картографуванням.

Теоретико-методологічні та методичні засади біоіндикації та результатів біоіндикативних досліджень відображено у багатьох публікаціях вітчизняних [1-6] та зарубіжних авторів [7; 8]. Узагальнюючи ці матеріали, ми можемо виокремити найголовніші їх аспекти, які доцільно інтегрувати у практику вивчення географії в школі у контексті застосування краєзнавчого підходу.

Методичні аспекти проведення географічних та екологічних досліджень методом біоіндикації у шкільних умовах включають в себе такі етапи.

1. Ідентифікація фонових (референтних) ландшафтів і зон порівняння. Визначення ділянок з мінімальним антропогенним впливом для порівняння зі зміненими територіями.

2. Вибір і валідація біоіндикаторних видів та показників, яка включає оцінку чутливості видів до впливу конкретних факторів середовища; формування набору індикаторів (наприклад, видовий склад, домінанти, індекси природності, індекси біоти тощо) з поєднанням реєстрової біоіндикації (статус і стан видів) та акумуляційної (накопичення забруднюючих речовин у тканинах).

3. Розробка просторової мережі спостережень, яка полягає у плануванні пробних площ та маршрутів таким чином, щоб вони відображали основні ландшафтні мінливості та джерела антропогенного впливу (шляхи, промислові ділянки, селитебні площі, орні землі). На цьому є етапі здійснюється інтеграція польових даних у ГІС для подальшого аналізу.

4. Польові дослідження і збір базових даних, реєстрація флористичного складу, структурних характеристик (покривність,

шаруватість), фенологічних ознак, а також відбір зразків (за необхідності) для лабораторних аналізів - наприклад, для визначення концентрацій важких металів у тканинах рослин.

5. Картографування і просторовий аналіз шляхом створення тематичних карт індикаторних показників (поширення видів-індикаторів, індексів стану), виявлення «гарячих точок» деградації або зон підвищеної природності, аналіз кореляцій з факторами впливу (ґрунти, рельєф, відстань до джерел впливу).

6. Оцінка динаміки і трендів, порівняння результатів за різні часові зрізи (сезони, роки) для виявлення напрямів трансформації ландшафтів. Це вимагає збереження стандартизованих процедур збору даних і реплікації проб.

7. На основі отриманих даних розробляються рекомендації та формулюються практичні заходи: зонування природоохоронних територій, заходи з відновлення рослинного покриву, рекомбінації агроландшафтів, зміни режимів землекористування, програми екологічної освіти тощо.

Крім того, сучасний ландшафтний моніторинг та біоіндикація дедалі більше інтегрують дистанційні методи: аналіз супутникових зображень, мультиспектральні індекси (NDVI та ін.), а також безпілотні апарати (БПЛА) для детальної зйомки території. Поєднання наземної біоіндикації та дистанційного зондування дозволяє масштабувати результати польових спостережень на великі території й посилити оперативність фіксації виявлених змін.

Отже, вище наведена орієнтовна схема і відповідно система завдань для локального рівня, адаптована для досліджень в умовах шкільної географії в межах територіальних громад. При цьому постановка завдань залежить від цілей дослідження (оцінка стану, виявлення джерел забруднення, прогнозування змін, розробка заходів захисту).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Методичні рекомендації та лабораторний практикум «Екологія. Основи біоіндикації» / Укладачі: Антоненко С. В., Бобошко О. П. Київ, Національний центр «Мала академія наук України». 2018. 54 с. URL: <https://api.man.gov.ua/api/assets/man/0c9050f8-53b1-414c-8dce-e87a1008f303/>
2. Методологія стандартизованого моніторингу екологічної сполученості. Рекомендації для аналізу структурної та функціональної сполученості, DTP3-314-2.3 SaveGREEN, EPC Environmental Consulting. [Текст] : навч. посіб. / К. Седі, К. Плютцар, Р. Грілльмайер, Ф. Боргвардт, Ф. Данцінгер, А-Т. Башта, Т. Ямелинець, А. Павелко, М. Галайко, С. Матус, Х. Майєр, К. Янц, П. Цветков, М. Кутал, Р. Крічек, Р. Мот, Р. Угрінова, Б. Іммерова. Львів : "Простір-М". 2022. 94 с.
3. Овчаренко А.Ю., Залюбовська О.В. Індикативний ландшафтний моніторинг національних природних парків (на прикладі території НПП «Слобожанський»). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Геологія. Географія. Екологія», випуск 49.* С. 190-205. URL: <https://scispace.com/pdf/indikativnii-landshaftnii-monitoring-natsionalnikh-18z8fgkrm4.pdf>
4. Притула Н.М. Біоіндикація : навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Екологія» освітньо-професійної програми «Екологія, охорона навколишнього середовища природокористування». Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 141 с. URL: https://learn.ztu.edu.ua/pluginfile.php/393836/mod_folder/content/0/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%BB%D0%B0_%D0%B1%D1%96%D0%BE%D1%96%D0%BD%D0%B4%D0%B8%D0%

[BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F %D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf](https://atl.nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/strilec-o.p.-strelnikov-l.s.-ekologichnij-monitoring-u-biotekhnologii-bioindikacija-jak-metod-doslidzhennja.pdf)

5. Стрілець О.П., Стрельников Л.С. Екологічний моніторинг у біотехнології: біоіндикація як метод дослідження. URL: <https://atl.nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/strilec-o.p.-strelnikov-l.s.-ekologichnij-monitoring-u-biotekhnologii-bioindikacija-jak-metod-doslidzhennja.pdf>
6. Bortnyk S., Lavruk T., Pidkova O., Tymuliak L., T. Pryimak, Voitsekhovska O. Monitoring the impact of agricultural land use on the environment. Monitoring'2025. *XVIII International Scientific Conference "Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment"* 14–17 April 2025, Kyiv, Ukraine. URL: <https://eage.in.ua/wp-content/uploads/2025/04/Mon25-212.pdf>
7. Trishala K. Parmar, Deepak Rawtani and Y. K. Agrawal. Bioindicators: the natural indicator of environmental pollution *FRONTIERS IN LIFE SCIENCE*, 2016. VOL. 9, NO. 2, P. 110–118. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21553769.2016.1162753>
8. Ines Terwayet Bayouli, Jian Sun, Housseem Terwayet Bayouli, Aronne Dell'Oca, Erik Meers, Jian Sun. Ecological indicators and bioindicator plant species for biomonitoring industrial pollution: Eco-based environmental assessment. *Ecological Indicators* 125 (2021) 107508. P. 2-15. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1470160X21001734>

ГЕОЛОГІЧНІ ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ ПОЛТАВЩИНИ

Закалюжний В. М.,

*кандидат геолого-мінералогічних наук, доцент
кафедри географії, методики її навчання та
туризму Полтавського національного
педагогічного університету імені В. Г. Короленка*

Невід'ємним елементом природної системи є геологічне середовище, практичне значення якого важко переоцінити, але це не тільки мінеральна сировина, а й безліч унікальних за різноманітністю природних ландшафтів, що створені геологічними процесами і без сумніву важливі у набутті учнями і студентами системи знань з геологічної будови територій, геоморфології, мінералогії та петрографії. Це виходи геологічних порід та тектонічних структур на земну поверхню, кар'єри, печери, які мають науково-пізнавальне та практичне значення, часто створюють неповторні природні ландшафти, що приваблюють найвибагливіших цінителів природи.

На території України понад 700 геологічних пам'яток. Пам'ятки неживої природи за змістовим принципом (головним об'єктом їхньої цінності для охорони) В. Брусак та Р. Кобзяк розділяють на три типи: геологічні, геоморфологічні та гідрологічні (гідролого-гідрогеологічні).

Серед геологічних пам'яток природи України розрізняють основні групи:

- стратиграфічні – стратотипи, класичні і опорні розрізи ярусів і інших підрозділів стратиграфічної шкали, а також геологічних формацій;
- петрографічні – окремі оголення або ділянки масивів гірських порід, що мають характерні структурно-текстурні особливості і є еталонами типів гірських порід;
- мінералогічні – місцезнаходження рідкісних або добре виражених мінералів і руд, що характеризують еталонні типи мінералоутворення;
- палеонтологічні – унікальні місцезнаходження викопної фауни і флори (скам'янілостей, відбитків, слідів життєдіяльності);
- тектонічні – характерні форми тектонічних структур, складчастих і розривних порушень, свідчення минулих землетрусів;
- геоморфологічні – мальовничі скелі, кручі, каньйони і химерні форми рельєфу, зумовлені особливостями геологічної будови місцевості, печери та інші форми карсту, сліди зледеніння, місця падіння великих метеоритів;
- гідрогеологічні – природні і штучні джерела, унікальні за фізико-хімічним складом, що використовуються в бальнеологічних або інших цілях.

Вони є важливою ланкою для відновлення історії Землі, експонування геологічної будови території Полтавщини, демонструють

нові підходи до геотуризму, що поєднують природу, історію та культуру. Їхнє вивчення показує геоморфологічні та геологічні особливості будови, ознайомлює з історією геологічного розвитку, привертає увагу до кам'яного матеріалу, який залягає на даній території. Сполучення природних пам'яток із культурно-туристичним аспектом є відмінним підходом для поширення геологічних знань [2; 3; 4; 6].

Бутова Гора – геоморфологічна геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Розташована в Миргородському районі Полтавської області, між смт Шишаки та селом Яреськи. Площа 5 га. Статус з 1967 року. Перебуває у віданні ДП «Миргородський лісгосп». Статус надано для збереження мальовничого залісненого схилу пагорба, що на лівобережжі річки Псел. Є відслонення відкладів неогену й антропогену. Складова пластово-ярусної Полтавсько-Орільської денудаційної рівнини на неоген-палеогенових відкладах. Бутова Гора підвищується над рівнем Псла на 70 метрів. Територія частково впорядкована: облаштовано доріжки, альтанки. Біля підніжжя пагорба розташовано джерело мінеральної води. На Бутовій горі встановлено пам'ятний знак академіку Володимиру Вернадському та козакам Яреськівської та Шишацької сотень [2; 5].

Відслонення пісковиків (Брусія) – петрографічна геологічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. Розташована в Полтавському районі Полтавської області, в селі Михайлівка, в частині села, яка носить назву Брусія. Площа 0,5 га. Є об'єктом Регіонального ландшафтного парку «Диканський». Пам'ятка природи розташована ліворуч від старої дороги до Диканьки, в урочищі Церковний Горб. Являє собою відслонення міоценових кварцових дрібнозернистих пісковиків з глинястим цементом та плямами гідроксидів заліза і марганцю. На поверхню виходять 10 брил, вкритих лишайником. Внаслідок ерозійних процесів пісковики поступово виходять на денну поверхню. На пісковикових брилах, від яких, ймовірно, пішла назва села Брусія, виявлені петрогліфи доби бронзи – ранньої залізної доби, що датуються II–I тисячоліттям до н. е [2; 5].

Відслонення четвертинних (антропогенових) відкладів в районі села В'язівка Лубенського району Полтавської області. Розріз четвертинних відкладів в районі села В'язівка вважається кращим і найбільш повним розрізом субаеральних відкладів четвертинної системи (1,65 млн. років) в межах Полтавської рівнини. Детальне вивчення провів професор палеогеограф М. Ф. Веклич. Фрагменти розрізу розкриваються Омельковим, Борисенківським і Вороновим ярами. В ньому найбільш повно представлені голоценовий, бузький, витачівський, удайський, прилуцький, кайдацький, дніпровський, завадівський, тилігульський, лубенський, сульський, мартоносський, та приазовський стратони. Цей опорний розріз є стратотипом лубенського та сульського кліматолітів четвертинних відкладів України. Так, у серпні

1982 року тут проводилися науково-польові екскурсії XI міжнародного конгресу геологів-четвертинників [2; 5].

Головлева круча – стратиграфо-палеонтологічна геологічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні, об'єкт природно-заповідного фонду Полтавської області. Розташована у Кременчуцькому районі Полтавської області на правому березі Псла між селами Ламане та Гуньки. Являє собою опорне відслонення відкладів антропогену. У різновіковій товщі відкладів відслонюються 11 стратиграфічних горизонтів антропогену і знаходяться фосилії (прісноводних черевоногих та двостулкових молюсків, дрібних гризунів, хижаків). Вперше його досджували відомі українські геологи Д. К. Біленко, І. Г. Підоплічко, П. К. Заморій, М. Ф. Веклич. Площа – 2 га. Протяжність розрізу сягає до 2 км, а потужність відкладів 20-23 метрів. Об'єкт створений відповідно до рішення Полтавського облвиконкому від 28.12.1982. Перебуває у віданні Демидівської сільської ради [2; 5].

Гора Пивиха – гляціотектонічна геологічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. Простягається між смт Градизьк та селом Максимівка Кременчуцького району (у плані на 3,5 км) з північного заходу на південний схід. На думку більшості дослідників (Д. М. Соболева, В. В. Різниченка, П. Ф. Гожика), гора Пивиха – гляціотектонічна споруда, виражена в сучасному рельєфі. У структурному відношенні район дислокацій гори Пивихи розташований у межах східної частини Українського щита, що прилягає до західного борту Дніпровсько-Донецької западини. У розрізі Пивихи виділяють ранньо- і середньоантропогеннові піски, що чергуються з глауконітовими пісками харківської світи та блакитними мергелями київської світи (палеоген), інтенсивно дислокованими і перекритими мореною. Товща відкладів розсічена яружно-балковою системою. На Пивисі розміщені дві підвищені точки з абсолютними висотами 166 і 169 метрів. У її відкладах знайдено численні палеонтологічні рештки(викопних рослин, прісноводних і наземних молюсків, мамонтової фауни) [2; 5].

Відслонення архейських порід біля села Кам'яні Потоки Кременчуцького району на правобережжі Дніпра. Це петрографічна геологічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. На денну поверхню впродовж 200м висотою 1-2 м виходять сірі біотитові плагіогнейси та парагнейси. Мінеральний склад породи: плагіоклаз – 40%, кварц – 35%, біотит – 10-15%, мікроклін – 1-2%. Ізотопний вік парагнейсів становить 3,16 – 3,09 млрд років. Ці виходи становлять велику наукову цінність, бо є одними з найдревніших порід в Україні [2; 5].

Келеберда – петрографічна геологічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. Розташована в межах Кременчуцького району Полтавської області, при західній околиці села Келеберда (на березі Дніпра). Площа 5 га. Статус надано згідно з рішенням

облвиконкому № 437 від 16.11.1979. Перебуває у віданні Келебердянської сільської ради (на момент рішення перебував у віданні рибколгоспу). Статус надано для збереження місць виходу на денну поверхню гірської породи – мігматиту, яка місцями утворює невеликі скелі. Скельні виходи складені плагіогранітами і мігматитами дніпропетровського комплексу (ізотопний вік 3160 – 3090 млрд. років тому) [2; 5].

Яреськівська Лиса Гора – ландшафтно-геоморфологічна геологічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. Розташована в межах Лубенського району Полтавської області, на північ від східної частини села Яреськи. Площа 5 га. Статус надано згідно з рішенням облвиконкому № 329 від 22.07.1969. Перебуває у віданні ДП «Миргородський лісгосп» (Чапаївське лісництво, кв. 4). Статус надано для збереження мальовничого урвища, що підноситься над долиною річки Псел. З урвища відкривається панорама довколишніх заплавлених лісів, лук, меандрів і стариць річки Псла [2; 5].

Лубенська Лиса Гора. Піднімаючись до міста Лубни по Хорольському узвозу, з лівого боку в даліні можна побачити Лису гору. Ця геокультурологічна та археологічна пам'ятка являє собою поселення та курганний могильник епохи енеоліту-бронзового віку, Давньої Русі. Пройшовши по вершині Лисої гори до залізничного мосту, ми відчуємо подих віків. Висота Лубенської Лисої Гори 369 м [2; 5].

Скеля Гранітний реєстр – ландшафтно-стратиграфічна геологічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. Розташована в місті Кременчуці Полтавської області, біля річкового вокзалу, на березі Дніпра. Площа охоронної території 0,05 га. Пам'ятку оголошено рішенням виконавчого комітету Полтавської обласної ради депутатів від 24.12.1970 за № 555. Перебуває у віданні Кременчуцького управління ЖКГ. Являє собою відслонення сірих біотит-плагіоклазових середньозернистих мігматитів докембрійського періоду віком близько 3 млрд. років. Скеля також є цінною водомірною реліквією, на якій вказано рівень води під час Дніпровських повеней 1845, 1877, 1888, 1889, 1895 та 1942 років. На скелі викарбувано відповідні відмітки повеней (звідси й назва – Гранітний реєстр) [2; 5].

Чикалівський гранітний кар'єр – петрографічна геологічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. Чикалівка – село у Кам'янопотоківській сільській громаді Кременчуцького району Полтавської області. Гранітний кар'єр розташований у межах східної частини Кам'яно-Потоцької ділянки Правобережної смуги магнітних аномалій і розкриває породи, що презентують залізисто-кременисті утворення. Зараз Чикалівський гранітний кар'єр відпрацьований і дно його затоплене, утворюючи мальовниче озеро [2; 5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Геологічні пам'ятки природи України: проблеми вивчення, збереження та раціонального використання / В. П. Гриценко, А. А. Іщенко, Ю. О. Русько, В. І. Шевченко. Київ, 2011. 152 с.
2. Геологічні пам'ятки України / В. Г. Безвинний, С. В. Білецький, О. Б. Бобров. Львів: ЗУКЦ, 2011. Т. 4. 280 с.
3. Гриценко В. П. Геологічні пам'ятки природи України : проблеми вивчення, збереження та раціонального використання / В. П. Гриценко, А. А. Іщенко, Ю. О. Русько, В. І. Шевченко. Київ, 1995. 60 с.
4. Гриценко В. П. Європейська політика з охорони геологічної спадщини на Україні. *Матеріали Міжнарод. наук.-практ. конференції «Регіон – 2003»: стратегія оптимального розвитку»*. Харків, 2003. С. 227-228.
5. Закалюжний В. М., Джурка Г. Ф. Полтавська область. Геолого-географічний нарис: навчальний посібник. Полтава : ПДПУ, 2000. 136 с.
6. Стецюк В. В. Геолого-геоморфологічні пам'ятки природних регіонів України (на прикладі Причорноморської низовини). Київ, 2022. 112 с.

АРХЕОЛОГІЧНЕ ТА ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО

АРХЕОЛОГИ НА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ

*Горецький Єгор, учень 9 класу, вихованець
гуртка «Археологічне краєзнавство»
Комунального закладу Полтавська
загальноосвітня школа I-III ступенів №20
імені Бориса Сергія Полтавської міської ради
Полтавської області»
Керівник: Бровко Н. Д.,
керівник гуртка «Археологічне
краєзнавство», відмінник освіти України*

Питання привласнення, вивезення, викрадення, знищення українських культурних цінностей (зокрема археологічних знахідок) представниками росії актуалізовано від початку повномасштабного вторгнення і пограбуванням низки українських музеїв.

Археологи сприймають цю війну дещо ширше, ніж пересічні громадяни. Вони сприймають цю війну з погляду війни культурної, війни за культуру. Тому, що українська ідентичність, українська культура є об'єктом, мішенню нашого ворога.

Сьогодні робота археологів триває за такими основними напрямками: просвітницька робота серед бійців Збройних Сил України, польовий моніторинг, створення електронної бази даних і надання звітів і актів про порушення пам'яткоохоронного законодавства України. Звіти й акти є основою майбутніх позовів України до держави-агресора щодо відшкодування збитків, завданих археологічній спадщині.

Ми, також, відслідковуємо участь у російсько-українській війні полтавських археологів. У ході пошуку, нами було відвідано «Центр охорони та дослідження пам'яток археології» Полтавської обласної ради. Гейко Анатолій Володимирович, кандидат історичних наук, археолог, познайомив учнів із Центром, розповів, де в місті працюють археологи, хто з них знаходиться на війні. Зазначив, що серед них і нинішній директор В'ячеслав Щерстюк (67 Окрема механізована бригада). У збройних силах України він служить з 24 лютого 2022 року і до сьогодні.

На війні перебувають: Мироненко Костянтин Миколайович – завідувач науково-дослідним відділом охорони пам'яток археології та інформаційного забезпечення цього ж закладу (3-тя окрема штурмова бригада). Луговий Роман Сергійович – асистент кафедри історії України

Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (24-та окрема механізована бригада імені короля Данила). Ткаченко Олександр Михайлович – завідувачий сектором фондів Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського.

Анатолій Володимирович зазначив, що всі археологи – добровольці, великі патріоти України. Вони ведуть просвітницьку роботу серед бійців Збройних Сил України, проводять, по можливості, польовий моніторинг, збирають та передають до музеїв артефакти, виявляють порушення пам'яткоохоронного законодавства України.

У ході дослідження ми зіткнулися з певними труднощами. Справа в тому, що полтавські археологи, які зараз воюють в лавах ЗСУ, з метою безпеки, закрили свої профілі в Фейсбуці та інших соціальних мережах. Наразі, інформацію про них важко знайти. Але, багато інформації у нас є про Сапегіна С. В., Шерстюка В. В.

Вихованці гуртка здійснили екскурсію до Ковалівського ліцею, де працює Сапегін Сергій Васильович, педагог-новатор, археолог, краєзнавець.

Він повернувся з війни після поранень, і після довготривалого лікування став знову до викладання історії в рідній школі. Своїми руками він ще до війни обладнав там чудовий кабінет історії. На сьогодні це своєрідний музей, в якому є багато археологічних знахідок, макетів, світлин. Нещодавно, він обладнав у ньому куточок присвячений подіям російсько-української війни. Сергій Васильович показав нам артефакти, знайдені при будівництві бліндажів, у воронках від вибухів, випадкові знахідки. Маючи позивний «Археолог», він намагався зберегти ці пам'ятки минулого, бо вони є частиною національної спадщини українського народу.

Також ми збираємо дані про вихованців археологічних гуртків минулих років. Зокрема і про тих воїнів-археологів, які загинули на війні. На Алеї Слави у м. Полтава (Проект «Полтава пам'ятає Героїв», що на Каштановій Алеї) вшанували пам'ять Максима Литовченка (вихованця Сапегіна С. В.) та Олексія Кривошея (вихованця Бровко Н. Д.).

Вихідці клубу «Земляни» гуртка «Археологічного краєзнавства», керівником якого понад 30 років є Бровко Наталія Дмитрівна, продовжують службу в лавах Збройних Сил України, серед них: Абрахманов Максим, Косик Олександр, Пустомлинов Дмитро, а також Каськов Сергій, який став на захист України ще за часів АТО у лавах 25-ї Окремої Січеславської бригади Десантно-штурмових військ України. У Сергія, в клубі археологів, зберігається «іменна лопата» - якою користуються нові покоління юних археологів, продовжуючи його справу, доки він на захисті держави. На руків'ї лопати зазначено «Копати завжди він готов – наш Герой Сергій Каськов». Таким чином вихованці зберігають традиції гуртка «Археологічне краєзнавство» та продовжують підтримувати ЗСУ.

На наш погляд, ця робота досить актуальна та оригінальна. Вивчаючи археологію ми переймаємось нашою археологічною та історичною спадщиною, ведемо просвітницьку роботу серед однолітків. Про свою роботу ми повідомляємо в постах соціальної мережі Facebook на сторінці нашого закладу, а також підготували звіт для участі у II (регіональному) турі Всеукраїнської краєзнавчої експедиції учнівської молоді «Моя Батьківщина–Україна», за результатами якого ми вибороли I місце в напрямку «З попелу забуття» серед інших краєзнавчих об'єднань області та отримали Диплом Департаменту освіти і науки Полтавської обласної військової адміністрації.

На цьому збір матеріалів про «археологів на війні» не завершується. Ми продовжимо нашу роботу новими дослідженнями задля збереження археологічної спадщини, і тих, хто її зберігає: на розкопі або зі зброєю у лавах Збройних Сил України.

ЖОРЖІВСЬКІ ВОЛОНТЕРИ

Барань Каріна,
учениця 10 класу Жоржівської
загальноосвітньої школи I-III ступенів
Шишацької селищної ради
Миргородського району
Полтавської області
Керівник: Вітценко С. П.,
керівник військово-історичного
музею «ТРИЗУБ»

Російська агресія змусила багатьох людей опинитись у скрутній ситуації. Окрім державної підтримки, на допомогу прийшли й волонтери. Відтак сотні тисяч людей приєдналися до волонтерського руху. Не залишилися осторонь і жителі нашого краю. Про волонтерську діяльність жителів села Жоржівка я хочу розповісти в своїй краєзнавчо-дослідницькій роботі.

Джерелами мого дослідження стали регіональна газета «Сільське життя», групи у соціальних мережах: «Жоржівський старостинський округ» та «Жоржівські волонтери», блог педагога-організатора Жоржівської школи Сергія Вітценка, сімейні фотоархіви місцевих активістів та розділ «Волонтерська допомога» з пришкільного військово-історичного музею «ТРИЗУБ».

З початку бойових дій на сході держави педагогічний та учнівський колективи школи при сприянні батьків організували перші паростки волонтерської роботи: збір коштів, продуктів та засобів гігієни для воїнів АТО, виготовлення маскувальних сіток, підтримали ініціативу

благодійного фонду «ОВЕС» щодо Всеукраїнської акції зі збору пластикових кришечок для подальшої переробки на протези для воїнів АТО. Також Сергій Вітценко налагодив співпрацю з Полтавським батальйоном небайдужих, що включала збір продуктів харчування та розповсюдження їхніх флаєрів.

Першу маскувальну сітку було сплетено восени 2014 року на прохання побратимів нашого земляка Юрія Марченка, який захищав Україну у складі 92-ї окремої механізованої бригади. За що і отримали державний прапор з побажаннями від наших захисників та авторським віршем Юрія. Це був один із перших експонатів нашого музею. В знак вдячності за підтримку школярам подарували державні прапори і воїни з Полтавської 8-ї окремої санітарної роти, 16-го ОМБ «Полтава», 5-ї батальйонно-тактичної групи Військової частини А1493.

Не залишалась осторонь наша громада стосовно проблем підростаючого покоління. Напередодні 2016 року наш педагогічний і учнівський колективи підтримали акцію «Даруй добро ближньому» для дітей-сиріт, яку ініціювала редакція полтавської газети «Коло». Передали іграшки і записали відеопривітання з побажанням знайти батьків. Навесні 2021 року жоржівські школярі долучились до волонтерської допомоги вихованцям Щастинської та Новоайдарської обласних санаторних шкіл Луганської області.

З 24 лютого 2022 року волонтерський рух в Жоржівці посилювався і набув більших масштабів, забезпечуючи допомогу в різних напрямках: підтримка переселенців і шпиталів, донати іншим волонтерам чи на рахунок ЗСУ.

У березні 2022 року Микола Гнатенко організував гуманітарну допомогу для переселенців, які тікали від війни і проживали на території Жоржівського старостату. Продукти харчування, засоби гігієни, одяг, ліки були доставлені до місцевого старостату, де їх потім розділили між внутрішньо переміщеними особами. Школа і старостат стали такими собі «хабами», куди місцеві жителі почали зносити всі необхідні речі для захисників України. В навчальному закладі діти малювали малюнки, виготовляли патріотичні обереги, окопні свічки та збирали пластикові кришечки на дрони для сил оборони. У старостаті почали готувати борщові набори. Уже влітку 2022 року біля Будинку культури провели благодійні заходи та ярмарки по збору коштів для потреб ЗСУ, які потім стали традиційними.

Педагог нашого закладу Сергій Вітценко знову відновив співпрацю з полтавськими, а потім і шишацькими волонтерами, щоб вирішувати нагальні питання щодо маскувальних сіток, яких потребували у великій кількості українські захисники. Навіть виконали замовлення на сітки від дронів ворога. Передали футбольні сітки місцевої команди.

Восени 2022 і 2023 років жоржівські учні брали активну участь у Всеукраїнській благодійній акції «Смілива гривня», мета якої – об'єднати зусилля українців та зібрати кошти для допомоги українській армії.

Важку волонтерську ношу в лютому 2024 року взяла на себе Сурмай Світлана, яка організувала на власній кухні небайдужих односельчанок, що готували різноманітні страви для захисників, серед них: Юлія Панченко, Сніжана Рижик, Марина Сурмай, Світлана Шелгунова, Ірина Дурняк.

Скоординувавши дії земляків, за допомогою групи в соціальній мережі, при підтримці старости Людмили Майбороди, розпочали працювати. Придбали м'ясорубку і вакууматор (спеціальне пакувальне обладнання, що продовжує термін зберігання продуктів). Це дало змогу збільшити різноманіття страв і не хвилюватись, що вони потраплять до воїнів зіпсовані. Їхні смаколики оцінили як на передовій, так і місцеве ППО, а за свою сумлінну працю жоржівські волонтери отримали в подарунок прапори та шеврони.

Керівництвом військових частин А450 та А4020 для волонтерів нашої громади було вручено подяки. Наші військові для небайдужих односельчанок придумали спеціальну назву – «Жоржівські пацанки».

Всі фотозвіти про виконану роботу і слова вдячності зафіксовані у вище згаданій групі у соціальній мережі. Все необхідне для функціонування діяльності волонтерів збирали жителі Жоржівського старостинського округу.

Отже, сьогодні жоржівські волонтери роблять усе можливе, щоб бути корисними для фронту, адже тільки спільна робота приведе нас до перемоги над країною терористом.

СЛАВА УКРАЇНІ! ГЕРОЯМ СЛАВА!

ІСТОРІЯ СЕЛИЩА ГОГОЛЕВЕ

Гавриш Артем,

учень 10 класу,

вихованець гуртка «Історичне краєзнавство»

Устивицької гімназії Гоголівської селищної ради,

Миргородського району, Полтавської області

Керівник: Кальник Ю. М.,

вчитель

Гоголеве – мальовниче селище Миргородського району Полтавської області. Населення якого становить 2539 осіб. Центр Гоголівської селищної громади. Населений пункт виник в кінці XIX століття як поселення при будівництві залізниці. Територіально він належав до Устивицької волості Миргородського повіту.

У кінці XIX ст. близько 1900 року під час будівництва залізниці Полтава – Ромодан – Київ, за 18 км на південь від містечка Великі Сорочинці та за 18 км на північ від містечка Велика Багачка була відкрита станція Нероновичанська. А вже у 1902 році при відзначенні 50-річчя з дня смерті земляка Миколи Васильовича Гоголя, за пропозицією громадськості залізнична станція набула назву «Гоголеве».

З того часу назва «Гоголеве» поширилася й на село, яке почало виростати на північ від залізничної станції.

Раніше на території Гоголеве були хутори Гончарі, Марченки, Гирчин, що виникли у кінці XVIII ст. як козацькі поселення. Такі поселення складали Третю Козацьку громаду, що входила до складу Устивицької волості Миргородського повіту. [1]

У 1912 році в селі було відкрито земську школу. До 1917 року в селі науково-дослідницьких установ не було. Населення з вищою освітою до революції також не існувало, а з середньою освітою – було всього 2 чоловіки (учителі). В земській же школі (початковій) навчалося 30 учнів. Діти, які бажали продовжити навчання, були змушені ходити за 3 кілометри в село Полив'яне або за п'ять кілометрів у село Устивиця.

У післявоєнний час, у 1951 році на території селища було знайдено поклади нафти і природного газу, тому згодом тут було створено нафтопромислове управління «Радченкове», яке постачало газ у Полтаву і Миргород. У нафтовій та газовій промисловості працювало понад 500 робітників і 60 осіб інженерно-технічного персоналу.

Нафтопромислове управління подавало велику шефську допомогу в обладнанні тваринницьких ферм, зрошувальної системи та будівництву сховищ для мінеральних добрив у колгоспах ім. Калініна (с. Устивиця) та ім. Енгельса (с. Матяшівка).

З розвитком індустріальних об'єктів збільшилась потреба у навчанні спеціалістів, тому була відкрита восьмирічна школа, яка була

розміщена в приміщенні контори колишнього хлібоприймального підприємства.

Директорами школи були: Марченко Василь Григорович, Величко Іван Мусійович, який очолив педколектив з восьми осіб, вимагаючи від них залізної дисципліни.

Вже у 1953 році тут розпочалась експлуатація Радченкового нафтового місце родовища. Освоєння промислу викликало швидкий розвиток селища, і у 1957 році селу Гоголеве було присвоєно статус селища міського типу. Через збільшення кількості учнів навчання проводилося у приміщенні колишньої контори нафтопромислового управління «Радченкове». Директором був знавець історії, математики, англійської мови Михайлик Яків Федорович. [2] З 1954 року відкрито середню школу, а вже у 1957 році в селищі було встановлено пам'ятник партизанам, які загинули 1943 року, та воїнам-односельцям, полеглим на фронтах Німецько-радянської війни. В кінці ХХ ст. в селищі діяло 47 підприємств і організацій нафтової промисловості, серед яких провідними були Гоголівське управління технологічного транспорту, Центральна база виробничого обслуговування, дільниця Полтавської бази виробничого обслуговування і комплектації обладнання. Функціонували відділення зв'язку та Ощадбанку, АТС, середня школа, лікарня, дитячий садок, Будинок культури на 450 місць, дві бібліотеки (25 тис. одиниць літератури). Селище було електрифіковане, радіофіковане та газифіковане.

За результатами Всеукраїнського перепису населення 2001 року чисельність населення становила 2686 осіб. [2] 2001 року селище широко відзначало 50-річчя заснування нафтового родовища і управління «Радченкове». До цього свята за кошти і за допомогою НГВУ «Полтаванафтогаз» було відремонтовано центральну дорогу селища, впродовж якої збудовано кілька стоянок для машин, відремонтовано фасад будинку культури та площу біля нього, а також адміністративний будинок НГВУ «Полтаванафтогаз». На ньому було встановлено пам'ятну дошку на честь Горєва Станіслава Миколайовича, який тут працював і зробив багато корисних справ для селища та його мешканців. На його честь також було перейменовано головну вулицю селища.

Восени 2006 року біля будівлі школи був побудований сучасний стадіон.

Чималою подією в житті селища було також освячення і закладання капсули в підвалини храму апостолів Петра і Павла, який розпочали будувати також за сприяння і на кошти НГВУ «Полтаванафтогаз» та ВАТ «Укрнафта». Відкриття храму відбулося 14 грудня 2007 року.

Станом на 1 січня 2011 року чисельність населення становила 2615 чоловік, на 1 січня 2012 року — 2611 осіб, на 1 січня 2013 року — 2609 осіб.

Гоголеве сьогодні – «промисловий куточок» області, селище яке

активно розвивається та створює сприятливі умови для своїх мешканців та гостей. Тож запрошуємо і вас відвідати Гоголеве – край працюючих і щирих людей – «гоголівців».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративно-територіальний поділ Полтавщини (1648–1941 рр.). Довідник з історії адміністративно-територіального поділу / Редкол: Адаменко В.М. та інші. — Полтава, 2002. — 205 с.
2. Історія міст і сіл Української РСР. Полтавська область. — К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1967. — 1028 с.
3. Устивиця // За ред. А. В. Кудрицького. Полтавщина: Енцикл. довід.. — К. : УЕ, 1992. — С. 1024. — ISBN 5-88500-033-6. — с. 928—929

ЗБЕРІГАЮЧИ ДЕРЖАВНИЦЬКУ ТРАДИЦІЮ: ЖИТТЯ І ЧИН АНДРІЯ ЛІВИЦЬКОГО

Глушко Дмитро, Черняк Ярослав,
учні 11 класу Опорного закладу
«Калайдинцівський ліцей» Лубенської міської ради
Лубенського району Полтавської області
Керівник: Мисник С. І. - учитель історії,
Заслужений учитель України

«...Хай судить Нас історія, Ми з радістю приймемо вирок, навіть жорстокий вирок, аби він був винесений вільним українським народом в Незалежній Українській Державі» – наведені слова могли б стати квінтесенцією всієї громадської та політичної діяльності Андрія Лівицького, який майже все своє свідоме життя присвятив боротьбі за незалежність України.

Андрій Лівицький належав до покоління українців, народжених в останній чверті XIX століття. Ця молодь із початком нового століття з головою поринула в український рух, що з суто культурницького – «культурної опозиції» став перетворюватися на політичний: вимоги дозволити українську мову й освіту, друк книжок і газет українською, ставити п'єси українською доповнилися політичними, головна з яких – самостійність і соборність України.

Активний учасник революційних і державотворчих процесів першої половини XX століття, член Української Центральної Ради і ЦК Селянської спілки, прем'єр-міністр уряду УНР, голова Директорії УНР та Головний отаман військ УНР, Президент УНР в екзилі.

Народився Андрій Лівицький 12 квітня (31 березня – за старим стилем) 1879 року на хуторі Красний Кут Золотоніського повіту

Полтавської губернії. Рід Лівицьких мав козацько-старшинське походження, споріднений із нащадками гетьмана Павла Полуботка. Середню освіту здобув у Прилуцькій гімназії та Колегії Павла Галагана в Києві. А вже в 1896 році вступив до Київського університету Святого Володимира, де навчався на математичному і правничому факультетах. Під час навчання в університеті був активним членом української Студентської Громади, яку із часом очолив. За активну громадянську позицію переслідувався адміністрацією навчального закладу. Зокрема за участь в загальностудентському страйку 1899 року Андрія Лівицького на один рік виключили з університету й вислали «під гласний нагляд» на Полтавщину.

В цей час в Наддніпрянській Україні постають перші політичні партії. Зокрема Революційна українська партія (РУП), філії якої виникають по всій Україні. Андрій Лівицький разом з Володимиром Винниченком, Дмитром Антоновичем, Борисом Матюшенком, Євгеном Голіцинським, Михайлом Ткаченком та Олександром Скорописом–Йолтуховським належав до ядра київського комітету РУП.

У 1903 році Лівицький закінчив юридичний факультет Київського університету Святого Володимира. За порадою Миколи Порша Андрій влаштовується на роботу до Лубенського окружного суду, де працюючи, залишався активним учасником лубенського осередку РУП.

Новина про Лютневу революцію в Петрограді застала його в Києві. Українська революція внесла корективи в життя родини Лівицьких: «з тихого і спокійного знову стало бурхливим і повним хвилювань. Почалися з'їзди військові, селянські...». 1 серпня 1917 року Полтавський губернський комітет Тимчасового уряду затверджує Андрія Лівицького на посаді губерніяльного комісара Полтавщини. Він часто виступав з промовами на мітингах і маніфестах, що відбувалися на території Полтавщини. Зокрема з нагоди проголошення III Універсалом Центральної Ради Української Народної Республіки – у Полтаві відбувся парад військ і багатолюдний мітинг, були підготовлені відозви та звернення. Полтавська міська дума більшістю голосів підтримала Центральну Раду щодо запровадження нової форми управління в Україні.

Одним із перших кроків Лівицького на посаді губерніяльного комісара була українізація губерніяльного та повітових апаратів, зокрема діловодства. Обов'язки губерніяльного комісара Андрій Лівицький виконував до захоплення Полтави більшовицькими військами. Знаючи про авторитет Лівицького в губернії, «червоні» розгорнули справжнє полювання на нього.

Із відновленням української влади в березні 1918 -го Андрій Лівицький повернувся до виконання обов'язків губерніяльного комісара. Однак після гетьманського перевороту він був звільнений з посади. Брав активну участь у підготовці антигетьманського повстання.

Із січня 1919 року обіймав посаду тимчасово керуючого Міністерством внутрішніх справ УНР і товариша (заступника) міністра юстиції УНР. Із червня 1919 року Андрій Лівіцький керуючий Міністерством закордонних справ, а водночас з вересня 1919-го – голова дипломатичної місії УНР у Польщі. Він підписав декілька нот до лідерів держав Антанти, в яких він намагався привернути їхню увагу до боротьби українського народу за державну незалежність, насильства білогвардійських військ щодо українського населення, нищення української культури.

Восени 1919-го військове становище УНР суттєво погіршилося, а відтак питання союзу з Польщею стало питанням існування УНР. 4 січня 1920 року голова Директорії та Головний отаман військ УНР С. Петлюра підписав наказ про призначення Андрія Лівіцького заступником Голови Ради Народних Міністрів УНР із дорученням виконувати обов'язки її голови. Підписання Варшавського договору було однією з ключових подій в політичній біографії Андрія Лівіцького. Більшість сучасних дослідників сходяться на думці, що Варшавський договір був вимушеним кроком для уряду УНР, який, ведучи війну на декілька фронтів, змушений був шукати союзника в особі Польщі. Поступившись частиною українських територій, лідери УНР сподівалися зберегти державність на Великій Україні. Незважаючи на Варшавський договір з УНР, польські дипломати розпочали переговори з росіянами.

Своє перебування в еміграції Симон Петлюра, Андрій Лівіцький, як і інші лідери ДЦ УНР вважали тимчасовим, сподіваючись на продовження антибільшовицької боротьби і швидше повернення на Батьківщину. В жовтні-листопаді 1921 р. із території Польщі та Румунії відбувається Другий Зимовий похід Армії УНР, який завершився поразкою, що дуже негативно позначилася на ставленні польської влади до державних установ УНР, становищі й настроях української політичної еміграції.

У січні 1922 р. Андрій Лівіцький очолив Уряд УНР. Під керівництвом Симона Петлюри та Андрія Лівіцького виробляються основні напрямки діяльності уряду УНР. В цей час лідери УНР продовжували плекати надії на міжнародне визнання УНР.

Андрій Лівіцький, новий очільник УНР, постійно перебував в полі зору радянських спецслужб, які накопичували інформацію про нього. Він докладав значних зусиль для консолідації розпорошеної української еміграції.

Наприкінці 1930 років все очевиднішою стає невідворотність нової війни в Європі. Діячі Уряду УНР, що перебували в Варшаві стали готуватися до евакуації. Не маючи змоги повноцінно виконувати обов'язки голови УНР, Андрій Лівіцький на підставі «Закону про тимчасове Верховне управління УНР» передав президентські повноваження В'ячеславу Прокоповичу, який перебував у Парижі.

До кінця 1941 року більша частина території України була окупована нацистами, перебування яких в Україні позначилося жахливими злочинами проти місцевого населення, яке нацисти вважали «недолюдьми». Неодноразово Андрій Лівицький звертався з листами до високодостойників німецького Райху, закликаючи їх відновити українську державність у формі УНР. Однак це звернення як і інші, залишилося без відповіді німецьких чинників. В зв'язку з стрімким наступом Червоної армії, а відтак загрозою захоплення радянськими спецслужбами, в липі 1944-го Андрій Лівицький з родиною перебирається з Польщі до Німеччини, яка наприкінці Другої світової війни стає одним із епіцентрів українського політичного життя.

У 1947 році стає одним з ініціаторів скликання Української Національної Ради – передпарламенту, до якого мали увійти представники всіх українських політичних партій і угруповань і якому мав бути підзвітний реконструйований український уряд.

Важко переоцінити значення для збереження тяглості і спадковості української державності постать Андрія Лівицького. Упродовж двадцяти восьми років, найдовше з усіх українських державних діячів, він очолював Державний Центр УНР в екзилі, був першим президентом Української Народної Республіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрій Лівицький. Листування (1919–1953 роки) / Упорядкув., вступ. ст., заг. ред. Я. Файзуліна. – Український інститут національної пам'яті. – Київ : Фенікс, 2019. – 688 с.
2. Коротенко В. До біографії Андрія Лівицького (Маловідомі документи Державного архіву Полтавської області) // Полтавська петлюріана. – Полтава, 1993. – Ч. 1. – С. 88.
3. Верстюк В.Ф., Осташко Т.С. Діячі Української Центральної Ради: Біографічний довідник. – К., 1998. – С. 116.
4. Пустовіт Т. «Ми твердо станемо на нашій землі» // Зоря Полтавщини. 9 листопада 2017 р.
5. Режим доступу: <https://www.old.zorya.poltava.ua/2017/11/09/ми-твердо-станемо-на-нашій-землі/>

ДУХОВНА ТА ЕКОНОМІЧНА ВЛАДА ПОЛТАВСЬКОГО ХРЕСТОВОЗДВИЖЕНСЬКОГО МОНАСТИРЯ: ГОСПОДАРСЬКИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ УСТРІЙ СІЛ ЩЕРБАНІ ТА РОЗСОШЕНЦІ У XVIII СТОЛІТТІ

Денисенко Єлизавета,
*учениця 10 класу
Щербанівського ліцею Щербанівської
сільської ради Полтавського
району Полтавської області*
Керівник: Ярощук М. В. ,
учитель історії

Полтавщина, як центральний регіон Лівобережної України, у XVII–XVIII століттях була не лише осередком козацької державності, а й територією значного монастирського землеволодіння [1, с. 34]. Одним із найвпливовіших духовних та економічних центрів краю був Полтавський Хрестовоздвиженський монастир [1, с. 994], заснований у 1650 році. Завдяки щедрим даруванням козацької старшини монастир швидко акумулював значні земельні ресурси та залежне населення [4, с. 51]. Села, розташовані у безпосередній близькості до Полтави, як-от Щербані [1, с. 994] та Розсошенці (частина земель яких належала монастирю), стали яскравим прикладом впливу духовного центру на господарського та соціального устрою приміської округи.

Метою цієї статті є аналіз характеру монастирського землеволодіння та становища залежних селян у цих населених пунктах до кінця XVIII століття. Села Щербані та Розсошенці, що входили до складу Другої Полтавської сотні Полтавського полку [3, с. 150], були адміністративно інтегровані в козацьку систему, проте значна частина їхніх земель і мешканців підпорядковувалася духовній владі. Сміливо можна стверджувати, що ці населені пункти станом на XVIII століття є частиною монастирського землеволодіння в системі Полтавського полку. Монастирське господарство було високоорганізованим і часто конкурувало з маєтками світської козацької старшини. Земельні володіння монастиря в околицях Полтави слугували для забезпечення обителі продовольством, сировиною та грошовими надходженнями [4, с. 65].

У Щербанях, наприклад, відомо про наявність частини монастирських земель які, разом із казенними та власницькими, формували строкатий соціально-економічний ландшафт села [1, с. 994]. Монастир активно використовував свою землю для вирощування хліба, розвитку садівництва та ведення промислів. Зокрема, частина земель у Щербанях, згідно з даними XVIII ст., належала Полтавському Хрестовоздвиженському монастиреві [1, с. 994].

Селяни, які проживали на землях Хрестовоздвиженського монастиря у Щербанях та Розсошенцях, мали особливий правовий статус. Вони були підданими монастиря, що означало їхню залежність від чернечої адміністрації та сплату на її користь певних повинностей [5, арк. 12-15]. Система повинностей була подвійною [4, с. 88]: натуральні та грошові платежі (Чинш, Оброк). Селяни мали регулярно сплачувати частину врожаю (зерно, мед, худобу) або гроші. Це був найпоширеніший спосіб експлуатації.

Відробіткова повинність (Панщина): Селяни також мусили відпрацьовувати певну кількість днів на монастирських полях, біля млинів чи в інших господарствах. Життя монастирських селян суттєво відрізнялося від життя козаків чи казенних селян. Монастир, як власник, був зацікавлений у стабільності та прибутковості своїх маєтків [4, с. 90].

У 1786 році імператриця Катерина II провела Секуляризаційну реформу, за якою всі монастирські землі та селяни на території Російської імперії перейшли у відання держави [2, с. 210]. Для селян с. Щербані та с. Розсошенці це означало зміну власника: вони з монастирських підданих стали економічними (пізніше державними) селянами. Ця зміна не звільнила їх від повинностей, але замінила панщину та натуральний оброк переважно на грошовий оброк, який сплачувався безпосередньо державі [4, с. 145].

Історія сіл Щербані та Розсошенці у XVIII столітті нерозривно пов'язана з економічною експансією Полтавського Хрестовоздвиженського монастиря. Ці приміські села слугували важливою господарською базою для духовного центру Полтави.

Їхній соціальний та економічний устрій, сформований під впливом монастирського землеволодіння, демонструє типову для Лівобережжя модель, де духовна влада набувала значного світського впливу. Секуляризація 1786 року завершила цю епоху, інтегрувавши селянські громади в державну економічну систему, але спадщина монастирського господарювання залишила свій відбиток на аграрній традиції регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кудрицький А. В. (За ред.). Полтавщина: Енциклопедичний довідник. — К.: Українська Енциклопедія, 1992.
2. Лазаревський О. М. Очерки малороссийских земельных владений. Секуляризация монастырских имений в Малороссии. — К.: Тип. К. Н. Милевского, 1888.
3. Мокляк В. О. (Упоряд.). Компуті та ревізії Полтавського полку. Компут 1718 р. — Полтава: АСМІ, 2007.
4. Шевчук В. В. Монастирське землеволодіння на Лівобережній Україні в другій половині XVII – XVIII ст. — Львів: Видавництво ЛНУ, 2012.

5. Державний архів Полтавської області (ДАПО). Фонд 708 (Полтавська духовна консисторія). Опис 1. Справа 128: Опис володінь Полтавського Хрестовоздвиженського монастиря, в тому числі сіл Щербані та Розсошенці, за 1770 рік. ,Ф. 708, оп. 1, спр. 128, арк. 12–15.

ГЛІБ СТРИЖКО – ВІЙСЬКОВИЙ ЗА ПОКЛИКАННЯМ

Сестаф'єва Вероніка,

учениця 6 класу

Гімназії №18 Полтавської міської ради

Керівники: Куць Т. Ю.,

учитель української мови та

літератури, Якименко Ю. О.,

учитель математики

У 2014 р. з анексією Криму й окупацією території Донецької та Луганської областей Росія розв'язала війну проти України. Протягом усіх цих років нашу державу захищали й захищають тисячі військових. Завдяки цим людям наша країна досі вільна. Ми повинні пам'ятати наших захисників. Саме тому ми поставили собі за мету дослідити долю одного з них – Гліба Стрижка, який навчався в нашій гімназії.

Гліб завжди вирізнявся лідерськими якостями й активною громадянською позицією. Юнак був президентом школи й гуртував навколо себе учнів.

Хлопець був учасником Революції гідності як у Полтаві, так і в Києві, а на початку війни, у 2014 р., почав активну волонтерську діяльність, зокрема й допомагав Полтавському батальйону небайдужих.

З 2014 по 2018 рр. навчався на вчителя історії в Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара, після закінчення якого 2 роки працював ментором в Українській академії лідерства, а 2021р. пішов до армії. Гліб вступив до лав морської піхоти, бо давно про це мріяв. Контракт із ЗСУ військовий підписав 2 лютого 2021 р., долучившись до лав 1-го окремого Феодосійського батальйону морської піхоти.

Повномасштабне вторгнення застало Гліба під час служби поблизу Маріуполя. Згодом Гліб з побратимами брали участь в обороні Маріуполя. Коли ворог оточив місто, позиції Гліба розташовувались на заводі Ілліча. 10 квітня 2022 р., коли морпіх виходив на позицію, звідки вів спостереження за переміщенням ворога, він отримав поранення. Наступного дня чоловіка разом з іншими військовими було передано в полон, щоб зберегти їхні життя. Поранений Гліб пробув у полоні сімнадцять днів, потім його обміняли.

22 листопада 2022 р. за особисту мужність і самовіддані дії, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі був нагороджений орденом «За мужність» III ступеня.

Після відновлення, у кінці 2022 р., Гліб пристав на пропозицію друзів, які запропонували долучитися до Veteran Hub (організації, яка надає підтримку військовим, ветеранам та їхнім близьким), а через рік від початку роботи в просторі Гліб очолив київську філію організації. 29 січня 2023 р. Стрижко звільнився з морської піхоти.

Улітку 2023 р. «Forbes Ukraine» презентував список «30 до 30», до якого входять молоді українці, які вразили не тільки нашу країну, а й світ, хоч їм ще не виповнилося навіть 30 років. До цього списку увійшов і Гліб Стрижко у свої 26 років як морський піхотинець, який, незважаючи на травму, продовжує працювати на благо України.

Новизною роботи є те, що у ній ми систематизували біографію Гліба Стрижка. На основі матеріалів з інтернету, інтерв'ю з військовим, його мамою та вчителями, представили результати дослідження у вигляді таблиці життєпису військового, а також зняли фільм про Гліба, який розмістили на сторінці гімназії у фейсбучі. Під час досліджень було використано такі методи: збору первинної інформації, історичний, аналізу, узагальнення, систематизації, інтерв'ю.

Актуальність нашої роботи полягає у зборі й популяризації матеріалів про героя сучасності, учасника російсько-української війни, морпіха Гліба Стрижка, який став беззаперечним авторитетом й «обличчям» України не тільки в нашій державі, а й у світі. Наше дослідження має суспільне значення й буде надзвичайно корисним для учнів, їхніх батьків, Полтавської територіальної громади й держави загалом. Зібрані матеріали на прикладі діяльності учня нашої гімназії Гліба Стрижка допоможуть зберегти й пропагувати ідею боротьби за власну державу та її незалежність.

КОЛИ ЮНІСТЬ СТАЄ МУЖНІСТЮ

Зубарєва Діана,
учениця 11-А класу
Кременчуцького
ліцею №30 «Олімп» імені Н. М.
Шевченко Кременчуцької міської
ради Кременчуцького району
Полтавської області
Керівник: Зубарєва М. В.,
учитель біології

Ми пишаємося українцями, які стали на захист своєї держави. Це наші Герої, наша сила і наша гордість. Кожен із них - це вогонь незламного духу України, що не згасає навіть у найтемніші часи.

Щодня ми дізнаємося про нові втрати, щодня Україна прощається зі своїми Захисниками і Захисницями. І щоразу серце стискається від болю. За цими втратами - ціле життя: дитинство, мрії, усмішка, любов, очі, які вже ніколи не побачать світанку.

Одним із тих, хто віддав за свободу України найдорожче - своє життя, був Дмитро Юрійович Садовенко, випускник Кременчуцького ліцею №30 «Олімп», військовослужбовець Збройних Сил України, позивний «Плюсик».

Дмитро народився 1 червня 1999 року у місті Кременчук Полтавської області. Він навчався у нашому ліцеї, де його пам'ятають як щирого, життєрадісного та справедливого хлопця. Учителі згадують, що Дмитро завжди мав власну думку, вмів підтримати однокласників, ніколи не відмовляв у допомозі. Він цікавився спортом, технікою, любив активне життя. У шкільні роки Дмитро був душею колективу, завжди усміхнений, товариський, добрий. Його друзі кажуть: «Він умів підняти настрій навіть тоді, коли всім було важко». Саме за цю щирість і теплоту побратими пізніше дали йому позивний - «Плюсик», бо він ніколи не ніс негативу, завжди був «плюсом» для команди, людиною, яка підтримує і додає сил іншим.

Після школи Дмитро вирішив пов'язати своє життя з військовою справою. Ще до початку повномасштабного вторгнення він підписав контракт і став військовослужбовцем Збройних Сил України. З початку 2022 року ніс службу у складі 93-ї Окремої механізованої бригади «Холодний Яр», а згодом - у 17-й Окремій механізованій бригаді, де служив на передових позиціях.

Він пройшов найгарячіші точки війни: Ізюмський напрям, Донеччина, Курщина. Побратими згадують його як сміливого, врівноваженого воїна, який завжди першим ішов на допомогу. «Плюсик»

ніколи не ховався за спинами - він ішов уперед, бо знав, що його справа - захищати.

Війна забрала в нього можливість здійснити мрії, але не зламала духу. Дмитро до останнього вірив у перемогу і казав: «Ми мусимо вистояти. За тих, хто чекає вдома, і за тих, хто вже не поруч».

19 лютого 2025 року Дмитро Садовенко загинув під час виконання бойового завдання поблизу села Суджанське на Курщині. Він до останнього залишався на позиції, прикриваючи своїх побратимів. Його смерть стала болючою втратою для родини, друзів, однокласників, для всього Кременчука.

24 лютого 2025 року у рідному місті відбулося прощання з героєм. У цей день кременчуківці вийшли провести Дмитра в останню путь, схиливши голови у скорботі та вдячності. Квіти, прапори, тиша, сльози - усе свідчило про те, що народ пам'ятає своїх синів.

Про нього писали місцеві видання: «Кременчуцька газета», «Зміст». Але найголовніша пам'ять - у серцях людей, які знали його особисто. Дмитро залишив після себе приклад справжньої мужності й любові до України.

«Герої не вмирають. Вони просто йдуть у небо, щоб охороняти нас звідти...»

Ми, учні Кременчуцького ліцею №30 «Олімп», пишаємося, що серед наших випускників - такі герої.

Дмитро «Плюсик» Садовенко назавжди залишиться символом відданості, добра і світла. Він був одним із тих, хто не побоявся стати на захист рідної землі, щоб ми могли вчитися, мріяти, жити під мирним небом. Ми маємо пам'ятати його подвиг, бо саме завдяки таким людям Україна стоїть. І поки ми пам'ятаємо - Дмитро живе: живе в нашій пам'яті, у нашій вдячності, у вільній і нескореній Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Розповідь про вірного і мужнього воїна з Кременчука Дмитра Садовенка, який загинув на Курщині. Л.Рагуцька. -Кременчуцька Газета. [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <https://kg.ua/news/rozpovid-pro-virnogo-i-muzhnogo-voyina-z-kremenchuka-dmitra-sadovenka-yakiy-zagynuv-na>
2. З 18 років – на контракті. Полтавщина прощалася з офіцером Дмитром Садовенком. А. Чайковська. – Зміст Полтава. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zmist.pl.ua/news/z-18-rokiv-na-kontrakti-poltavshhyna-proshhalasya-z-oficzerom-dmytrom-sadovenkom-foto>
3. На війні загинув воїн з Кременчука Дмитро Садовенко. – Телеграф. [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <https://www.telegraf.in.ua/kremenchug/10137267-na-vijni-zagynuv-vojin-z-kremenchuka-dmitro-sadovenko.html>

КОЛИ ТАЛАНТ БЕРЕ ДО РУК ЗБРОЮ

Киричок Маргарита,

учениця 11-А класу Кременчуцького
ліцею №30 «Олімп»

імені Н. М. Шевченко Кременчуцької
міської ради Кременчуцького району
Полтавської області

Керівник: Ротань В. В.,

учитель англійської мови

Сьогоднішня нашої країни все таке ж неспокійне і важке, як і всі сторінки минулих століть нашої історії. Хоча ще декілька років тому, багато хто затверджував, що повномасштабне вторгнення в країну, яка знаходиться в самому центрі Європи – це точно нісенітниця, але на сьогоднішній день йде четвертий рік цього повномасштабного нападу. Але українці – це справжня нація, яка стала на захист своєї держави. Справжня, сильна нація!

Ми з вдячністю згадуємо мужніх оборонців – тих чоловіків та жінок, які з перших днів війни і до сьогодні стають на захист нашої держави попри ризики тяжких втрат, травм та найстрашніше – смерті. На жаль, зростає список випускників Кременчуцького ліцею №30 „Олімп“, які загинули захищаючи свободу й гідність українського народу. Одним із цих Героїв є Станіслав Комар – український воїн і митець, який віддав своє життя за Україну. Метою нашої краєзнавчо-пошукової розвідки стало вивчення його короткого але такого яскравого і героїчного життя.

Станіслав Комар народився 3 січня 1999 року в місті Кременчуці. Змалку мав потяг до природи, казок, історій та мистецтва. У дитинстві він був веселим, чуйним, щирим, завжди прагнув до чогось нового. Вчителі й досі згадують, як він завжди щось підмальовував у зошитах. Повністю захопившись малюванням, він пішов у художню школу, аби покращити свої навички. У 2017 році Станіслав Комар закінчив ліцей №30 «Олімп» та вступив до Київського авіаційного інституту, де навчався на факультеті архітектури, будівництва та дизайну. Здобув повну вищу освіту у 2022 році. Про свої студентські роки розповідав тепло: вечори та ігри в гуртожитку, навчання, фестивалі. Після навчання прагнув досягти своєї мрії – відкрити свою школу анімації. [1]

Стас був надзвичайно талановитим: малював, створював анімації, грав на музичних інструментах, фотографував. Його творчість пронизувала до глибини душі.

Попри свою мирну і чутливу натуру, з початком повномасштабного вторгнення він став до лав захисників. 2024 рік став для хлопця доленосним, саме тоді він прийняв рішення вступити до війська. У

своєму щоденнику він яскраво розповідав, як проходило навчання. Згодом став служити в 411-му окремому полку безпілотних систем «Яструби». Навіть на фронті не полишав творчість: малював, знімав світлини, грав для побратимів на укулеле й вів щоденник. Тож не дивно, що він обрав собі позивний «Митець».

Життя захисника обірвалося під час виконання бойового завдання на Донеччині від мінно-вибухової травми, несумісної з життям.

«Друг Митець, загинув під час виконання бойового завдання на Покровському напрямку, ризикуючи життям заради ефективної роботи підрозділу. Його руки створювали мистецтво, але коли ворог ступив на нашу землю, він взяв до рук зброю, щоб захищати те, що любив», – написали побратими про полеглого бійця. [3]

Після смерті воїна, його мати Вікторія Стасюк видала його щоденник. На сторінках умістилися роздуми, почуття, життя та творчість. Книга містить досить багато ілюстрацій Станіслава, які справді вражають своєю красою – це фото, малюнки, графічні замальовки. Мати Станіслава у передмові до книги написала: «Ця книга – щоденник мого сина, Комара Станіслава, який прожив дуже мало, лише 25 років, але зробив набагато більше ніж дехто із нас... Він творив, намагався змінити цей світ на краще, намагався бути справжнім чоловіком, намагався зрозуміти, чому люди не можуть бути просто людьми, жити, кохати без війн, страждань, болі... Він намагався захистити нас, знайомих і не знайомих йому людей, принести мир на нашу землю. Він не знав, як там буде у війську, і взяв із собою купу блокнотів для малювання, маркери, олівці, хотів ще брати книги, бо дуже любив читати... Любив гітару, але її взяти не було як, тому замовив укулеле та грав для своїх побратимів... Робив купу класних фоток, він бачив світ, як справжній митець... Але, на жаль, його життя обірвалося 10 січня 2025 року на Покровському напрямку, залишивши нам лише пам'ять...». [3]

Серед записів у щоденнику Станіслава є особливо зворушливі рядки, які розкривають його справжні мотиви та велич серця. Він писав про те, що для нього було важливо стати захистом для інших – для своїх близьких, друзів, знайомих і навіть зовсім незнайомих людей. Він хотів бути тим, хто зможе вберегти їх від болю й страждань, щоб у світі стало менше зраних душ, а діти могли жити без страху і війни: «Отож, я сповнений мотивації захищати цих людей, близьких, рідних, друзів, знайомих, незнайомих – всі мають право на життя. Тож я спробую побути щитом для цих людей, бо я можу, можу і хочу. Хочу, щоб було менше раних душ...». [2]

Ми схилиємо голови перед Героями, які віддали свої життя за мир і волю України. Коли лунають слова «Герої не вмирають», згадаймо, що ці мужні люди справді пішли з життя, та їхні імена вписані у безсмертя. Вони живуть у пам'яті народу, у серцях тих, за кого боролися, у кожному подиху українців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Митцю» навіки 26. Мати видала книгу пам'яті захисника з Полтавщини. URL: <https://zmist.pl.ua/news/mytczyu-naviky-26-maty-vydala-knygu-pa-myati-zahysnyka-z-poltavshhyny>
2. Комар Станіслав. Книга-щоденник «Позивний "Митець"»
3. «Цей щоденник мав побачити світ»: у Кременчуці презентували книгу полеглого воїна Станіслава "Митця" Комара. *Кременчуцька газета*: <https://kg.ua/news/kremenchuk-ta-regioni/cey-shchodennik-mav-pobachiti-svit-u-kremenchuci-prezentuvali-knygu>.

ПИВОГІРСЬКИЙ МОНАСТИР В РОЗРІЗІ ІСТОРІЇ

*Краплина Дарія, учениця 10 класу
Градизького ліцею імені Героя України
Олександра Білаша
Керівник: Ковалевська Л. В.,
учитель історії*

Нині, як і багато літ тому, важко уявити селище Градизьк Кременчуцького району без неповторного природного обрамлення, що зветься Пивихою. Для жителів ця гора – символ рідного краю і непересічної краси, що міцно вкарбувався в генетичну пам'ять багатьох поколінь градижчан. Крім чаруючої природи, гора славиться ще й легендарними місцями, пов'язаними з багатою історією України, зокрема Пивогірським монастирем.

Формулою часу є вираз «минуле – сьогодення – майбутнє». Тож звертаємо увагу всіх, особливо молодь, на те, як важливо зберегти й передати нащадкам кращі надбання історії та культури, виплекані протягом століть українським народом. Це і становить **актуальність** даного дослідження. Особливо важливим воно є в умовах важкого випробування для українського народу сьогодні. Геродот у передмові до «Історії» зазначав: «...зібрав і записав ці повідомлення, щоб минулі події з течією часу не прийшли до забуття і великі й гідні подиву діяння не минули у невідомості». Саме так можна сформулювати мету дослідження. Завдання полягає у тому, щоб, опрацювавши джерельну базу, розглянути історію Пивогірського монастиря від заснування до занепаду; його вплив на життя місцевого населення і на історичний процес розвитку українських земель того часу. Робота написана на основі історичних і архівних джерел, а також спогадів мешканців краю.

Відомості про монастирі Полтавщини є цікавою сторінкою в процесі розвитку краю. Історія Пивогірського монастиря на Пивських горах була записана в монастирському синодику, дані якого були опубліковані священником О. Матченком в «Історико-археологічному нарисі колишнього Пивогірського монастиря...»[с.1] Він вказує 1515 рік датою його заснування. Краєзнавець Віталій Григор'єв у історико-краєзнавчому нарисі «Розкажи, Пивихо...» наголошує, що «у зв'язку із втратою документів через нашествя ворогів, міжусобні війни та пожежі 1774 року немає змоги точно прослідкувати з року в рік його історію» [с.11]. Тож час заснування Пивогірського Пустинно-Миколаївського монастиря лишається однією із загадок і легенд нашого краю.

Монастир часто відвідували запорозькі козаки, щедро наділяючи його своїми дарами. Деякі запорожці залишалися в ньому, віддавали майно і приймали чернецтво. У середині XVIII ст. він був важливим збірним пунктом гайдамаків.

За версією істориків, початком існування святої обителі на одному зі схилів гори був чернечий скит. На це вказують і священник Матченко в «Нарисі...», і Жук В.Н. та Г.П. Олексашенко у нарисі «Градизьк»: «Спочатку на горі Пивисі був споруджений скит, у штаті якого був настоятель і кілька ченців». «...у 1489 році литовський князь і польський король Казимир IV пожалував Київському Пустинно-Миколаївському монастирю угіддя в районі нинішнього Градизька...» [с.11]. У книзі Сергія Плохія «Брама Європи» на 127 сторінці згадується про те, що французький інженер Гійом де Боплан у 1639 році видав карту прикордонних земель Речі Посполитої, де зображено Київське воєводство, зазначена гора Пивиха і монастир. Монастир мав особливе значення, так як був одним із важливих центрів православ'я на Лівобережжі, заснований як філія Київського Пустинно-Миколаївського (Микільського) монастиря.

Через пожежу у 1774 році було втрачене все монастирське майно, згоріли келії монахів. Вони згодом розійшлися по інших скитах. Але вже у 1775-1777 роках була зведена нова мурована Миколаївська кладовищенська церква з надбрамною дзвіницею. Її підірвали фашисти під час відступу в 1943 році. Особливою цінністю монастиря і церкви були чудотворні ікони Святого Миколая, Кодацької Божої матері і великомучениці Варвари. Одна з них – Кодацька Божа матір – була віднайдена. Дві інші зникли, як зникли у вирі історії і монастир, і церква.

Сьогодні, дивлячись на залишки фундаменту, подумки переносишся в минуле і невільно задаєшся запитанням: чи закінчилася його історія? Чи не чекає він свого відновлення?

Проте, ми віримо, що наша історична спадщина має бути збережена. Адже час вчить нас, що пам'ять – найкраща зброя у битві за збереження історії.

«ІКОНА ГОРБАНІВСЬКОЇ БОЖОЇ МАТЕРІ – ЗАСТУПНИЦЯ І ПОХВАЛА ЗЕМЛІ НАШОЇ ПОЛТАВСЬКОЇ»

Павленко Аліса,
учениця 9 класу гімназії №18
Полтавської міської ради
Керівник: Момот М. В.
учитель історії

Серед чудотворних ікон Божої Матері, згаданих у російському місяцеслові, значиться Горбанівська ікона, святкування якої припадає на 30 червня (за старим стилем) - 13 липня (за новим стилем) та 29 вересня (за старим стилем) - 12 жовтня (за новим стилем). До наших часів збереглася традиція в ці дні вшановувати пам'ять Божої Матері. У Свято-Макаріївському соборі відбуваються богослужіння, а потім усі віруючі йдуть до цілющого джерела, де, за переказами, струмінь води забив під час явлення ікони. Привертає увагу цікавий факт, що чудотворна ікона Горбанівської Божої Матері є копією Корсунської ікони, писаної, як вже зазначалося, євангелістом Лукою і принесеною великим князем Володимиром з Херсону до Києва у 988р.

У церковних піснеспівах Горбанівську чудотворну ікону Пресвятої Богородиці називають «Заступницею і Похвалою землі нашої Полтавської»[4, С.3]. Існує легенда, в якій розповідається, що образ був виявлений дивним чином на початку XVIII (за іншими джерелами – XVII) століття в лісистій незаселеній місцевості на околиці Полтави. За даними Полтавських єпархіальних відомостей 1863 року, ми дізнались, що «явився пречистий образ в пяти верстах от города в селе Горбаневка»[2, С.60].

Козак Горбань, косячи траву на власній пасіці, зламав косу, бо наткнулась вона на щось незвичайне... Це була ікона з образом Божої Матері. Кінець коси, торкнувшись ікони, поранив лик святині під правим оком, з нього покотилась сльоза. Придивившись, можна помітити виразний слід сльози над правою щокою Богоматері. Звичайно, така подія не могла не вразити до глибини душі і не викликати полум'яних молитов. Горбань з почуттям глибокого благоговіння виголосив молитву до Небесної Цариці і, осінивши себе хресним знаменням, підняв святу ікону і відніс до своєї хати. З часом Горбань сповістив про знахідку місцевому духовенству[4, С.21].

На іконі зображена Корсунська Божа Матір на металевому листі, який має в довжину 6 вершків, в ширину – 5. Краї знайденої Горбанем ікони були обрізані, кимось понівечені. О.Грановський, висловлював думку про те, що, можливо, вона була викрадена із якогось храму кимось

із шведів 1709 року і потім кинута тут, під Полтавою: «Это образ, брошенный кощунственной рукой какого-нибудь шведа в лесу» [1, С. 220].

Невдовзі після знайдення святої ікони на тому місці було збудовано храм на честь Різдва Богородиці, а на місці, де впала сльоза з ікони, забило джерельце. Кажуть, що ікона і джерельна вода мають цілющі властивості, чудодійні якості. До них приходили і приходять, приїжджали і приїжджають сотні хворих з надією на зцілення. Багато хто справді відчував себе краще.

У 1818 році на пожертви віруючих і турботами священика Євтихія Павловського було побудовано новий мурований храм на честь Горбанівської ікони. Чудотворний образ було перенесено туди і встановлено біля намісного образу, праворуч від нього, в кіоті і коштовній ризі, яку пожертвувала поміщиця Стороженко [1, С. 220].

Церкву добудували 1850 року, влаштували новий іконостас та прибудовану муровану дзвіницю. Першими священиками були: Федір Чернявський, Тимофій Шаковецький, Олександр Кононович, Євтихій Павловський. Ця споруда – пам'ятка архітектури й історії, яка милувала око тисяч богомольців, була знищена у 30-х роках ХХ століття.

У 30-х роках ХХ століття Горбанівський Різдвяно-Богородицький храм було стерто з лиця землі. Ікону віруючі врятували і передали до Макаріївської церкви, де вона й зберігалася до 1939 року, згодом й цей храм закрили. Під час окупації, наприкінці 1941 року, віруючим було дозволено відновити богослужіння в кількох храмах, у тому числі і Макаріївському. Перед цією іконою молились багато поколінь українців – бідних і багатих, простого роду і вельмож, людей різних професій, людей різної долі. І ми віримо, що Матір Божа через молитву перед цією іконою їм допомогла. І молитви багатьох поколінь українців створюють ту потужну світлу ауру, з якої черпаємо сили ми, сучасні українці.

Пресвята Богородиця завжди огортала своїм покровом і охороняла український народ від усякої злої волі. Поряд з нами знаходиться ікона – покровителька Полтави і всіх полтавців. Хочеться сподіватися, що Господь завжди буде посилати своє небесне благословіння на наше прекрасне місто і тим, хто в ньому живе, і тим, хто приїжджає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Олександр Грановський «Полтавська епархія в її минулому і теперішньому» Історико-статистичний досвід – перекл. випуск І. Полт. Типо-Літографія М. Л. Старожицького. Полтава, 1901. с.220 - 222
2. «Полтавскія епархіальныя вѣдомости» - в перекл., 1863. Том І. Полтава: - типографія Н. Пигуренко с. 60-64, номер 2.

3. «Клірова книжка Полтавської єпархії» - 1902, в перекл. - Полтава. Типо-Літографія Л. Т. Фришберг, с.234-241.
4. «Акафіст Пресвятій Богородиці - явлення заради чудотворної Її ікони Горбанівської» - перекл., УПЦ. Полтавська єпархія: Свято-Макарієвський кафедральний собор, 2007.
5. Людмила Самойлова. Бесіди про вічне. Горбанівська чудотворна ікона Пресвятої Богородиці. //«Зоря Полтавщини». Всеукраїнська громадсько-політична газета. П'ятниця, 13 липня 2007 року. С. 2

НАЗАВЖДИ В КОМАНДІ ПІД НОМЕРОМ 4

Різниченко Анна,
учениця 9 класу Опорного закладу
«Вовчицький ліцей імені В.Ф. Мицика
Лубенської міської ради Лубенського
району Полтавської області»,
Керівник: Карпенко Л. В.,
вчитель історії

Українці – не просто народ, а нація, яка понад усе цінує свою свободу і гідність. Вже четвертий рік від початку повномасштабної російської агресії наші захисники мужньо боронять рідну землю, вщент розбиваючи кремлівські плани. Але жодна боротьба з ворогом не обходиться без втрат. Щоденно Герої сучасної війни втрачають свої життя на полі бою. Одним із них є мій тато.

У літописі війни не повинна загубитися жодна історія життя, відданого в ім'я Перемоги, за те, щоб у нас і в Україні було майбутнє.

Основними методами дослідження для мене стали метод усної історії та інтерв'ю. Але найважливіше – я хочу зберегти історію про людину яка ціною свого життя врятувала сотні інших – мого тата.

Різниченко Сергій Васильович народився 17 травня 1987 року у с. Вовчик Лубенського району. У багатодітній родині шанували працю. «Роботи вистачало всім, кожен мав свої обов'язки. Найменший Сергій дуже любив тварин, багатьом давав імена», – згадує мама Антоніна Григорівна. Тож по закінченні 9 класу у 2002 році юнак вступив до Березоворудського радгоспу-технікуму на спеціальність «Зоотехнія». У 2006-2007 роках пройшов строкову службу. Але працювати за спеціальністю не довелося. Декілька років був охоронником у Києво-Могилянській академії. А потім друзі «переманили» у будівельники. У складі дружної бригади, члени якої самі себе називали «монолітчики», зводив багатоповерхівки у Києві та Умані.

У 2011 році мої батьки одружилися. Тато був оптимістом, завжди на позитиві, мав доброзичливу вдачу і чуйне серце. Про таких кажуть –

«душа компанії». Жив за принципом: «Своя буденна справа може зачекати, а друга з біди треба виручати зараз». Мав різноманітні вподобання. У дитинстві співав у шкільному хорі. Мав хист до техніки, не раз перебрав власноруч своє авто, яке люб'язно називав «ластівкою». Але найбільшим хобі були футбол і рибалка.

Восени 2022-го вступив до лав ЗСУ. Пройшовши двохмісячне військове навчання у Черкаській області, у новорічну ніч 2023 року стрілець-санітар Різниченко Сергій у складі танкової бригади потрапив під Соледар., а згодом – в інше пекло, під Бахмут...

9 квітня 2023 року під час масованого наступу рашистів тато отримав тяжке поранення. Лікувався у госпіталі Харкова. На реабілітацію відпустили додому. Моя мама згадує: «Війна дуже змінила чоловіка. Він по особливому став цінувати час життя. Все переймався, що щось не встигне, щось пропустить... і поспішав жити». Тож коли у травні у громаді проходив футбольний турнір, прийняв пропозицію друзів з команди поїхати на змагання в якості головного вболівальника. Але під час гри не витримав, і не зважаючи, що рука в гіпсу, вийшов на поле і став головним нападаючим. «Той матч залишиться назавжди в моїй пам'яті, – згадує капітан команди Максим Криворучко. – «Пацо» (так називали Сергія друзі-футболісти) буквально витягнув тоді «Олімпію» до перемоги».

5 червня 2023 року Різниченко Сергій повернувся у військову частину на фронт. Освоїв нову професію гранатометника. Встиг зробити найкращий подарунок для рідних: вирвався на один день, щоб привітати мене з 12-річчям. То була наша остання зустріч. 18 липня 2023 року під час важкого бою під Макіївкою Донецької області мій тато загинув.

Указом Президента України від 21 березня 2025 року Різниченко Сергій Васильович нагороджений орденом «За мужність» III ступеня посмертно. Друзі з «Олімпії» назавжди залишили «Пацо» в складі футбольної команди. А татова футболка з номером 4 є для мене найдорожчою реліквією. Цього року в День пам'яті загиблих захисників України у нашому селі відкрито Алею Слави по вшануванню Героїв односельців. Відкриває Алею портрет усміненого Сергія Різниченка, якому назавжди тридцять шість... Слава Героям!

ЗА ПРОФЕСІЮ - ВЧИТЕЛЬ, ЗА ПОСАДОЮ – ДИРЕКТОР, ЗА ПОКЛИКОМ СЕРЦЯ – ЗАХИСНИК УКРАЇНИ

Радченко Вероніка,
*учениця 10 класу Опорного закладу
«Вовчицький ліцей імені В.Ф. Мицика
Лубенської міської ради Лубенського
району Полтавської області»
Керівник: Карпенко Л. В.,
вчитель історії*

Актуальність дослідження. Внесок кожного захисника у боротьбу з ворогом є джерелом стійкості українців. Тому важливо популяризувати історії звичайних людей, які для нас стали янголами-охоронцями і справжніми Героями.

Дане дослідження присвячене життєвому шляху Костюка Володимира Вікторовича – директора ОЗ «Вовчицький ліцей ЛМР», який для всієї шкільної спільноти є взірцем справжнього патріота.

Народився 31 липня 1974 року в селі Кузубівка Лубенського району. Навчаючись у Вовчицькій середній школі, був переможцем різноманітних спортивних змагань. Тож здійснив свою мрію, і вступив до Переяслав-Хмельницького державного педагогічного інституту імені Г. С. Сковороди, який з відзнакою закінчив у 1995 році.

Трудову діяльність розпочав вчителем фізкультури у Жовтневій школі. У 2001 році перспективного і креативного Володимира Костюка призначили на посаду директора Литвяківської середньої школи, а через десять років – очолив педагогічний колектив свого рідного ліцею.

25 лютого 2022 року Володимир Вікторович змінив посаду директора школи на стрільця 1-го стрілецького відділення стрілецького взводу 2-ої стрілецької роти військової частини А7313. Боровив від рашистів населені пункти Сумщини, Чернігівщини та Харківщини. У січні-лютому 2023 року батальйон, у якому служить Володимир Костюк, брав участь у жорстоких боях за Бахмут та прилеглі населені пункти: Красну Гору, Парасковіївку, Берхівку. Саме там набув нового досвіду: замінив пораненого побратима і став бойовим медиком взводу. В одному із боїв, рятуючи тяжкопораненого товариша, підірвав своє здоров'я. Після операції та короткої реабілітації знову повернувся на фронт, продовжуючи боротьбу з ворогом під Авдіївкою у складі 147-го окремого батальйону 116-ої бригади територіальної оборони.

У червні 2023 року призначений командиром стрілецького відділення стрілецького взводу. У липні 2023 року Володимир Костюку присвоєно військове звання молодший сержант. Із листопада 2023 року на посаді тимчасово виконуючого обов'язки начальника групи персоналу

штабу військової частини А7313. Із травня 2024 року по теперішній час лейтенант Костюк В.В. – начальник групи персоналу штабу.

За багаторічну педагогічну діяльність, ініціативу та наполегливість, високий професіоналізм, вагомий внесок у розвиток освіти Костюк В.В. нагороджений грамотами, дипломами та подяками різних рівнів, у тому числі Міністерства освіти і науки. Має нагороди і відзнаки воєнного часу: за особисту мужність, відвагу та самовідданість, патріотизм, високий професіоналізм нагороджений Грамотою командира військової частини А7313, Подякою міністра оборони України, почесним нагрудним знаком Головнокомандувача Збройних Сил України «Золотий хрест», медалями «За вірну службу», «Учасник бойових дій», «Ветеран війни».

Під час коротких відпусток Володимир Вікторович обов'язково відвідує рідну школу. Про війну говорить неохоче, більше розпитує про шкільне життя. «Завжди з нетерпінням очікую можливості побувати в своїй школі, доторкнутися до стін коридору, відчутти аромат троянд на подвір'ї ліцею. Я бачив страшні руйнування, вирви і попелища на місці шкіл у багатьох прифронтових селах і містах. Щоб цього не сталося з моєю школою, тому я не тут, а на фронті», – у цих словах біль пережитого і відповідальність за долю країни справжнього чоловіка. Уся ліцейна спільнота вірить у Перемогу України і з нетерпінням чекає повернення свого директора!

ЖИТТЯ, ВІДДАНЕ УКРАЇНІ: СЕРГІЙ МАТВІЄНКО

***Стороженко Мар'яна, учениця 7 класу
Першої гімназії ім. Матвія Номиса
Лубенської міської ради
Полтавської області
Керівник: Іващенко Л. О.,
учитель історії***

В історії кожної нації є імена, що стають символами незламності, мужності та жертвності. У складні часи випробувань, коли доля країни висить на волосині, саме такі особистості своїм прикладом надихають, підтримують і ведуть за собою.

Ця робота присвячена пам'яті Сергія Матвієнка – добровольця-захисника України, чиє життя та подвиг є яскравим свідченням непереможності українського духу.

Метою нашого дослідження є не просто відтворення хроніки життя Сергія Матвієнка, а створення живого портрета людини, яка своїм прикладом, своїм голосом, чи то словом підтримки, чи то непохитною вірою – надихала інших.

Об'єктом дослідження є життя та діяльність добровольця-захисника України Сергія Матвієнка. Предметом є його внесок у боротьбу за незалежність та територіальну цілісність України, зокрема через призму його особистісних якостей, що формували "Голос незламності".

Новизною нашого дослідження – у формуванні унікального образу захисника, який розкривається не лише через його військові досягнення, а й через його внутрішню силу та здатність надихати інших, що робить його постать особливо значущою для сучасної історії України та патріотичного виховання.

Сергій Матвієнко народився у Лубнах та навчався у загальноосвітній школі № 1. Вищу освіту здобув у Полтавському кооперативному інституті. Після строкової служби працював у сфері торгівлі. До повномасштабного російського вторгнення був торговим представником ТОВ «Джамп» у Києві та Полтаві.

У студентські роки Сергій став до лав організації УНА-УНСО, девізом якої є слова: «Слава нації — смерть ворогам!». З цією громадянською позицією справжнього українця Сергій жив, успішно працював, навчав любити рідний край двох своїх доньок і був безпосереднім творцем змін у державі — учасником Помаранчевої революції. Йому повсякчас боліла Україна, він дивився на світ українськими очима й ніколи не сумнівався в міці, силі, відвазі нащадків козаків, адже й сам був саме таким», — розповіла про воїна його вдова Олена Матвієнко.

З першого дня повномасштабної війни Росії проти України, Сергій Матвієнко приєднався до Добровольчого формування Лубенської територіальної громади №1. Він став бійцем групи швидкого реагування. Через рік воїн долучився до 3-ї окремої штурмової бригади — це підрозділ Збройних сил України, сформований на базі тероборони «Азов», а з 26 січня перетворений на окрему штурмову бригаду Сухопутних військ ЗСУ.

Сергій Матвієнко служив на посаді механіка-водія та був у найгарячіших точках на Бахмутському напрямку. На передові позиції штурмовиків і піхотинців військовий підвозив боєкомплекти. Також під час штурму Сергій знаходився біля бойових позицій, щоб швидко евакуювати поранених побратимів з поля бою до медичних бригад. Усвідомлюючи всю відповідальність за збереження життя воїнів, під шаленими обстрілами ворожої артилерії та авіації на своєму БМП його екіпаж мужньо виконував завдання!», — розповіла Олена Матвієнко.

15 липня 2023 року в районі міста Бахмут на Донеччині, Сергій Матвієнко разом зі своїм екіпажем вирушив на чергове завдання з евакуації пораненого побратима, який опинився біля позицій російських окупантів. Під час виконання цього завдання, бронемашину захисника атакував ворожий дрон «Ланцет». Через пряме влучання баражуючого

боєприпасу Сергій Матвієнко загинув. Воїну було 43 роки, у нього лишилася матір, сестра, дружина та дві доньки.

Сергій Петрович похований на Новаківському кладовищі, Лубенсько ОТГ. 14 жовтня відбулося відкриття меморіальної дошки герою-земляку, лубенцю Сергію Матвієнку.

Подвиг Сергія Матвієнка — це взірець жертковності та патріотизму. Його життя, обірване на полі бою, є голосом незламності, що промовляє крізь випробування війни. Пам'ять про Героя, який віддав найдорожче за незалежність України та наше мирне майбутнє, має бути увічнена. Петиція про присвоєння йому звання Героя України (посмертно) є свідченням глибокої поваги та вдячності громади. Сергій Матвієнко назавжди залишиться у пам'яті як справжній Герой-захисник Лубенщини та всієї України.

Указом Президента України Сергій Матвієнко нагороджений від 28.09.2023 за № 601/2023 «За особисту мужність, виявлену у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, самовіддане виконання військового обов'язку, нагородити орденом “За мужність” III ступеня» - зазначено в Указі Президента. А також Героя знайшла і Відзнака командира «Готові до спротиву» ДФТГ Лубни - 1 (посмертно), наказ №77 від 14 березня 2024 року.

Іменем Українського народу головнокомандувач Збройних Сил України зазначив: «...за мужність у боротьбі за Батьківщину маю честь нагородити посмертно солдата Сергія Матвієнка - Комбатантським хрестом» (наказ ГКЗСУ ВІД 03.12. 2024 року № 1585).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виставка Азову в Києві: [Електрон.ресурс]. – Режим доступу: <https://m.youtube.com/watch?v=LpjCs1OHQdg&pp=ygVU0LIg0YbQtdC90YLRgNGWINCa0LjRINCy0LAq0LDRI0C00LrRgNC40LvQuCDQstC40YHRgtCw0LLQutGDINCS0L7RI0C90Lgg0KHQstGW0YlQu9Cw>
2. Стаття інтернет-видання Полтавщина [Електрон.ресурс]. – Режим доступу: - <https://poltava.to/news/73338/>

ДУХОВНА ТА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ХОМУТЦЯ: РОЛЬ СВЯТО - ВОСКРЕСЕНСЬКОЇ ЦЕРКВИ

Труш Кирило, учень 8 класу

Опорного закладу освіти

«Хомутецька гімназія

Миргородської міської ради

Полтавської області».

Керівник: Гацман Н. В.,

*учитель української мови та
літератури*

Село Хомутець, розташоване в мальовничому межиріччі повноводного Хоролу та невеличкої притоки Хомутця, ніби й саме своєю назвою визначене бути «захомутованим» у часі й просторі. Його історія сягає ще доби бронзи, адже під час археологічних розкопок тут знаходили давні предмети й посуд черняхівської культури.

Перші письмові згадки датуються XVI століттям, коли миргородські козаки заснували поселення з оборонними укріпленнями. Упродовж століть Хомутець переходив у власність польських шляхтичів, а згодом потрапив до рук видатного козацького роду Апостолів. Саме вони вписали його ім'я у велику історію України. Пізніше тут оселилися Муравйови-Апостоли, нащадки гетьмана Данила Апостола, серед яких Сергій Муравйов-Апостол став одним із керівників декабристського руху. А садиба Муравйових-Апостолів із палацом у стилі бароко з переходом у класицизм вражає своєю архітектурною оригінальністю й належить до пам'яток національного значення.

Але не менш промовистою сторінкою хомутецької історії є її церкви. У різні часи тут діяло три храми: Воскресенський, Покровський та Троїцький. Їхні дзвони скликали людей на молитву, супроводжували в радісні й трагічні миті, відбивали ритм життя громади. Про Покровську церкву відомості до наших часів, на жаль, не збереглися. Троїцький храм, збудований 1754 року полковником Михайлом Даниловичем Апостолом, був окрасою й гордістю села.

1723 року в мальовничому містечку Хомутець діяла Свято-Воскресінська церква, яка стала осередком духовного й освітнього життя громади. Настоятелем був «презвітер» Андрій Муха – знаний священник, що мав на території Хомутця власний фільварок. Його постать вирізнялася не лише релігійною ревністю, а й умінням поєднувати духовне служіння з господарською працею, що було характерною рисою українських пастирів того часу. При храмі діяла школа, де дітей навчав грамоти Тимофій Трохименко – людина, котра несла світло знань у козацькі родини й виховувала молодь у пошані до рідної мови та віри. Тут же існував і шпиталь, що став прихистком для знедолених,

поранених і хворих. Таким чином, церква в Хомутці була не лише місцем молитви, а й справжнім центром громади: тут лікували тіло і душу, навчали й підтримували.

У стінах храму зберігається не лише прохолода каменю, а й тепло людських доль. Тут колись діяла школа й шпиталь, адже церква у давнину була центром громади. Її оточували історії й легенди. Серед старожилів і досі переказують, що на місці теперішнього храму вночі можна було побачити дивне світло, наче вогник, який вів людей до молитви. Казали також, що під храмом є старовинний підземний хід, можливо, пов'язаний з колишнім маєтком Муравйових-Апостолів. Ці легенди хоч і не мають документальних підтверджень, проте додають церкві таємничої аури, що поєднує реальність і духовну уяву народу.

Архітектура Воскресенської церкви є винятковою для Миргородщини. Зведена у стилі українського бароко з елементами класицизму, вона поєднує величність і простоту, символізуючи духовне прагнення вгору й водночас укоріненість у народних традиціях. Її гармонійні пропорції, світлі фасади й вишукані деталі засвідчують оригінальність архітектурного задуму.

Церква неодноразово переживала важкі часи: у 1918–1921 роках під час Української революції храм зазнав часткових руйнувань, а у 1930-х роках радянська влада намагалася знищити святиню або пристосувати її під господарські потреби. Але попри руйнування вона збереглася й відродилася. У цьому є глибока філософія: храм, як і саме життя, може зазнавати втрат, однак якщо у серцях людей жевріє віра, він неодмінно відбудується.

Тому не дивно, що історія храму тісно переплітається з життям громади. У XVIII столітті мешканці села, зокрема рід Апостолів, Кондратенків, Мельників та Чумаків, забезпечували будівництво й підтримку церков, будучи одночасно хранителями традицій та духовності. Храм пережив обмеження радянських часів, коли богослужіння скоротили, а частина святинь втратила первісне оздоблення, але завдяки громаді залишився живим. У XIX столітті церква неодноразово ремонтувалася: у 1823 році відновлено дах і дзвіницю коштом козака Івана Кондратенка, а в 1876 році оновлено іконостас і розписи завдяки Миколі Мельнику та парафіянам. Таким чином храм вистояв і відродився у роки незалежності України, зберігши своє призначення та ставши центром духовного життя села.

Особливо яскравою сторінкою сучасної історії стало відновлення церкви в незалежній Україні. 20 вересня 2020 року, в Неділю 15-ту після П'ятидесятниці, коли відзначали день пам'яті преподобномученика Макарія Канівського, храм урочисто святкував 5-річний ювілей з дня свого освячення. На Божественній літургії, яку очолив митрополит Полтавський і Миргородський Филип, зібралися численні священнослужителі, серед яких секретар Полтавської єпархії протоієрей

Михаїл Волощук, прес-секретар єпархії протоієрей Миколай Довганич, благочинний Миргородського округу протоієрей Іоан Созанський, настоятель Антоніє-Феодосіївського монастиря архімандрит Василій (Антохін) та інші. Настоятель храму ієрей Серафим Труш отримав високу нагороду – право носіння палиці за старанне пастирське служіння. Важливою подією стало також нагородження благодійника храму Олександра Михайловича Костенка орденом Святителя Миколая Чудотворця. Активні парафіяни отримали архієрейські грамоти, що стало визнанням їхнього щоденного служіння громаді. Під час богослужіння підносилися особливі молитви за припинення епідемії коронавірусу та за лікарів, які рятували життя людей. Це засвідчило, що храм не відокремлений від сучасних викликів, а, навпаки, є місцем співпереживання, духовної підтримки та єдності.

Сьогодні настоятель Свято-Воскресенської церкви, ієрей Серафим Труш, відомий не лише своєю пастирською діяльністю, а й щирою турботою про людей. У часи війни він разом із парафіянами не залишився осторонь чужого горя. Починаючи з лютого 2022 року й до цього часу отець Серафим разом із Миколою Івановичем Белибою, учителем Хомутецької гімназії, щодня виготовляють окопні свічки для військових. А 21 березня 2023 року отець Серафим привіз продукти у деокуповані села Херсонщини — Петропавлівку та Нововоскресенське. Допомогу збирали всією громадою: жителі Хомутця, Довгалівки, Малих Сорочинців і Бакумівки. Так маленьке село на Полтавщині передало частинку свого тепла тим, хто постраждав від війни. І це теж особлива місія храму – єднати людей у добрих справах, нагадувати, що навіть у темні часи добро не зникає, а знаходить дорогу від серця до серця.

Феномен Хомутецької Воскресенської церкви полягає саме в її здатності поєднувати історію та сучасність, матеріальне й духовне, буденне й вічне. Вона є архітектурною пам'яткою, що несе культурну спадщину кількох епох, і водночас – духовним осередком, де твориться історія сьогодення. Її поява, занепад і відродження – це символ невмирущої сили віри, що переживає будь-які руйнування. Її дзвони, як і кілька століть тому, кличуть людей до спільної молитви, дарують надію й відчуття єдності. А в кожному камені храму, в кожній його деталі закарбоване послання: «Немає часу, що здолав би істину, і немає сили, що знищила б віру».

Таким чином, Свято-Воскресенська церква в Хомутці є не просто архітектурною спорудою. Це жива історія, що поєднує давні легенди й сучасні дні, це символ стійкості громади, її духовного коріння та прагнення до світла. У ній минуле перегукується з теперішнім, а молитви сьогоднішніх поколінь стають продовженням молитов їхніх предків. І поки в храмі звучить слово Боже, доти живе й сама душа села!

СЕКЦІЯ ЕТНОГРАФІЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА

ДУКАЧ – ВІДРОДЖЕННЯ ТРАДИЦІЇ, ПОВЕРНЕННЯ ФЕНІКСА

*Данько Маргарита, учениця 10-А класу
Опорного закладу Гребінківська ЗОШ I-III
ступенів № 4 Гребінківської міської ради
Полтавської області
Керівник: Лимар І. Г.,
вчитель історії та правознавства*

Мета дослідження – аналіз еволюції дукачів від традиційних прикрас до сучасних авторських виробів. Були застосовані методи систематизації, опису та аналізу.

Відродження популярності в Україні переживає дукач, перетворюючись із музейного експонату на модний аксесуар та символ національної ідентичності. В XVII-XIX ст. жіночі прикраси були ознакою краси, добробуту, соціального статусу, а також оберегом, витвором мистецтва.

Дукач був найбільш поширений на Лівобережжі (Полтавщина, Чернігівщина, Слобожанщина). Він міг складатися з двох частин – медальйон та бант. За віковою категорією власниці виготовлялися дитячий, підлітковий та жіночий. Розрізнялися також за назвою регіону. Для дівчини найкращим подарунком від хрещеного батька був дукач. Весільні дукачі часто містили релігійні образи або сюжети, особливо на Полтавщині. Вони несли у собі кілька символів: визнання молодого у новій сім'ї, її майновий статус у ній та виконували роль оберега. В період козаччини дукач розглядався як сімейний скарб, а в XIX- XX ст. з'явилися штамповані латунні та мідні імітації, які були менш цінні і тому їх могли уже носити щоденно.

Сьогодні майстри використовують традиційні техніки, прагнучи відтворити дукачі за історичними зразками. Прикладом є майстерні Оксани Борийчук, «Видимо Невидимо», Бренд KORALI. Вони поєднують давні традиції з сучасним стилем. Було проведено дослідження творчості майстрині Каріни Клименко з Полтавщини, яка є засновницею бренду KlimentkoDesigner. При створенні дукачів вона використовує свою інтерпретацію традиційного дукача.

Проведено аналіз і порівняння та виділено відмінності за такими пунктами:

1. Призначення. Традиційний дукач створювався в XVII–XIX ст. Сучасні аналоги створюються за старовинними зразками. Вони мають

дизайнерський і мистецький акцент і можуть розглядатися як етноаксесуар чи обєріг.

2. Матеріали. Частіше нікель – срібло, бронза, латунь чи срібло. Камені справжні та штучні. Варіантів поєднання видів металів використовуються більше, ніж раніше.

3. Форма та композиція. У більшості випадків сьогодні використовуються копії монет або власні орнаментальні композиції. В декорі присутні сучасні мотиви. Розмір сучасного дукача зменшений, гармонійно адаптований до сучасного стилю носіння.

4. Концепція. Дукач сьогодні є символом ідентичності, національного стилю. Також може нести і традиційну ідею XVII–XIX ст., втілювати родову пам'ять та бути символом жіночої гідності.

Отже, сучасне виробництво дукачів в Україні є свідченням відродження інтересу до національної спадщини. Дукач перетворився з історичного артефакту на актуальний символ української ідентичності. Як зазначає Поліна Штерн, засновниця бренду SHTERNO: «Одягнувши певні прикраси, ви заявляєте «Я належу до цього роду, маю такі корені».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <https://www.facebook.com/karinaklimenko.designer/about>
2. <https://shterno.com.ua/>
3. <https://oksana-boriychuk.com.ua/products/dukachi>
4. <https://vydymonevydymo.in.ua/shop/dukachi/dukach-derevo-zhyttya/>
5. <https://pro-kabel.prom.ua/ua/p2313613561-komplekt-busy-dukach.html>

ОПІШНЯНСЬКА МАЛЬОВКА ЯК ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ КЕРАМІЧНОЇ ТРАДИЦІЇ

*Деркач Кароліна, учениця 11 класу
Опішнянського державного художнього ліцею
імені Василя Кричевського
Керівник: Луценко А. О.,
вчитель історії*

Опішнянська мальовка – один із найвиразніших феноменів українського народного декоративно-ужиткового мистецтва. Вона сформувалася у середовищі гончарного ремесла селища Опішня Полтавської області, яке здавна було знаним центром керамічного виробництва. Мальовка, або розпис, виступала невід'ємною частиною художнього оздоблення керамічних виробів, перетворюючи побутові речі на твори високої естетичної вартості. Упродовж XX століття опішнянський декоративний розпис набув статусу самотнього мистецького явища, що поєднало традиційні символічні мотиви,

специфічну кольорову гаму та індивідуальні стилі місцевих малювальниць.

Дослідження «Опішнянської мальовки» сьогодні є особливо актуальним як з погляду збереження нематеріальної культурної спадщини, так і з погляду її адаптації в сучасному мистецтві й ремеслі, а також у розвитку культурно-туристичного потенціалу регіону.

Формування опішнянського декоративного розпису пов'язане з розвитком гончарного виробництва, яке на Полтавщині існувало ще з доби Київської Русі. З XIX століття Опішня перетворилася на один із провідних осередків народної кераміки. Саме тут відбувся процес синтезу утилітарної функції глиняного посуду та естетичної функції орнаментально-декоративного розпису.

Основними мотивами опішнянської мальовки є рослинні, зооморфні та геометричні знаки.

- Рослинна орнаментика представлена стилізованими зображеннями квітів, гілок, листя, колосків, «дерева життя». Цей мотив виступає метафорою родючості, безперервності життя, духовного відродження.

- Птахи (зокрема, півні, голуби, ластівки) символізують світло, радість, добробут і нерозривний зв'язок людини з природою.

- Геометричні елементи – хвилясті лінії, крапки, ромби – виконують роль ритмічних зв'язків у композиції, підкреслюючи рух і динаміку форми. Кольорова гама та технічні особливості мальовки

Характерною ознакою опішнянського декоративного розпису є його колористична виразність. У традиційній палітрі переважають теплі природні тони: жовтий, охристий, помаранчевий, червоно-коричневий, зелений, синій. Основні барви виготовлялися з природних пігментів – глини, окисів металів, рослинних барвників.

Колір у мальовці виконує не лише декоративну, а й символічну функцію:

- Жовтий – колір сонця, тепла, добробуту.
- Червоний – енергія, любов, життєва сила.
- Зелений – весняне відродження, гармонія з природою.
- Синій – небесна чистота, духовність, спокій.

XX століття стало періодом активного розвитку й осмислення народного мистецтва Опішні в контексті професійної художньої культури. Визначний внесок у збереження і популяризацію опішнянської мальовки зробили такі майстрині, як:

- Олександра Селюченко – заслужений майстер народної творчості України. Її роботи відзначаються високою художньою культурою, пластичністю форм і поетичністю образів. Вона поєднала традиційні елементи орнаменту з індивідуальним авторським стилем.

- Мотрона Назарчук – значуща представниця опішнянських малювальниць, яка через свою практику внесла вклад у розвиток стилю

мальовки, допомогла зберегти та модернізувати традицію, що стала однією з опор культурної ідентичності Опішні.

- Зінаїда Линник – видатна українська майстриня з Опішні, знана малювальниця гончарних виробів. Її мальовки вирізняються багатством кольорів, витонченими рослинними орнаментами та впізнаваним мотивом птаха – символом краси й гармонії.

Завдяки їхній діяльності опішнянська мальовка вийшла за межі локального ремесла, перетворившись на національний художній символ України. Твори цих майстринь зберігаються в колекціях Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішні, Національного музею українського народного декоративного мистецтва (Київ) та в приватних зібраннях.

Сьогодні майстри і учні Опішнянського державного художнього ліцею імені Василя Кричевського продовжують традицію унікального гончарного розпису. На уроках гончарства з 1 по 11 клас учні вивчають особливості гончарного ремесла та опішнянської мальовки.

У XXI столітті інтерес до народного мистецтва Опішні не зменшується. Науковці розглядають мальовку як важливий компонент нематеріальної культурної спадщини України, а мистецтвознавці – як джерело натхнення для сучасних дизайнерів і художників.

Відродження традицій опішнянського розпису відбувається у діяльності сучасних керамістів і живописців, які звертаються до архаїчної символіки та природної колористики. У цьому контексті мальовка постає як засіб національної самоідентифікації, що поєднує минуле й сучасне, ремесло і мистецтво, народне й професійне.

Отже, опішнянська мальовка – це не лише різновид декоративного розпису, а цілісна художньо-естетична система, у якій відбилася світоглядна модель українського народу. Вона синтезує в собі елементи символізму, орнаментальної логіки та колористичної виразності. Через прості мотиви – квітку, птаха, сонце – майстри Опішні передають філософію життя, любов до рідної землі й етичні цінності української культури. Саме тому опішнянський розпис залишається актуальним не лише як історичний феномен, а й як живий, динамічний процес, що продовжує формувати художню свідомість сучасного суспільства.

ВІД БАБУСИНІХ ПРЯНИКІВ ДО МАТУСИНІХ КЕЙК-ПОПСІВ

Добровольська Вікторія, учениця 9-Б класу
Опорного закладу Гребінківська ЗОШ I-III ступенів
№ 4 Гребінківської міської ради Полтавської області
Керівник: Терещенко О. М.,
вчителька історії та правознавства

Мета дослідження: показати, як змінилися кондитерські вподобання українців за останні роки – від простих домашніх смаколиків до модних сучасних десертів.

Ще кілька десятиліть тому запах свіжих пряників чи медівників означав, що наближається свято. У бабусиній печі рівномірно рум'янилася випічка, а в хаті стояв духмяний аромат кориці, гвоздики й меду. Тодішні солодоші були простими, але щирими – зробленими з того, що давала земля: борошно, горіхи, мед, молоко, яйця. Для кожної родини – це був не просто десерт, а частинка домашнього тепла, символ гостинності й любові.

У XIX – XX століттях на українському столі переважали натуральні солодоші: мед, горіхи, сухофрукти, варення, узвари. На Різдво – пампухи, на весілля – коровай, на ярмарках – пряники. Усе робилося вручну і головною цінністю була не естетика, а щедрість. Навіть саме слово «смаколик» має теплий домашній відтінок.

Та в XXI столітті все змінилося. На кухнях сучасних матусь з'явилися яскраві кейк-попси, капкейки, макарони, мочі, мусові торти та чізкейки. У сучасній кухні важливий не лише смак, а й естетика. Тепер торт повинен бути «інстаграмним» - із дзеркальною глазур'ю, точним кольором та бездоганною формою. Матуся, яка колись готувала «на око», сьогодні може вимірювати грами та градуси, переглядаючи відео рецепти з TikTok.

Причини цієї солодкої еволюції глибші, ніж здається.

1. Глобалізація та Інтернет. Соцмережі створили нову культуру кондитерства. Instagram і TikTok формують новітні тренди. За опитуванням Food Ukraine (2024), 61% молодих українців дізнаються про нові десерти саме з соцмереж.

2. Зміна харчових звичок. Сучасні споживачі цікавляться здоровим харчуванням, шукають менше цукру, більше користі. Популярні десерти без глютену, лактози, з натуральними підсоложувачами (стевією, фініками). Наприклад, торти на основі йогурту чи мусу замінюють традиційні кремові.

3. Культурна переосмисленість. Нові кулінарні тренди в Україні зосереджені на модернізації традиційних рецептів та використанні екзотичних інгредієнтів. Кондитери часто поєднують традиції й

сучасність: медовик із лавандовим кремом, маковий рулет із лимонним курдом, вареники з шоколадом. Основа сучасних десертів – це традиційні рецепти з харчовими інноваціями. Це нова форма української кулінарної ідентичності.

Проте, попри всю цю «солодку еволюцію» одне залишається незмінним – бажання дарувати радість через смак. У кожному сучасному десерті все ще живе частинка тієї самої любові, що в бабусиних пряниках. І, можливо, десь у середині кожного кейкпопса ховається теплий спогад про дитинство – про кухню, де пахло ваніллю, медом та турботою.

Отже, від бабусиних пряників до матусиних кейкпопсів – це шлях не лише кулінарний, а й культурний. Українські солодощі еволюціонують разом із суспільством, але зберігають свою душу. Наші смаки змінюються, але залишаються глибоко українськими. Бо справжня солодкість – не в цукрі, а в теплі, турботі й спогадах, які ми передаємо з покоління в покоління.

ВАСИЛЬ ПОРОСНИЙ – КЛАСИК ГОНЧАРНОГО МИСТЕЦТВА КІНЦЯ ХІХ – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТ

Мелашенко Катерина,
учениця 10 класу Опішнянського державного
художнього ліцею імені В.Кричевського
Керівник: Овчаренко Л. М.,
вчитель основ керамології, д.і.н.

Селище Опішня, що у Полтавщині – один з найдавніших і найвизначніших осередків української кераміки. Високого розвитку тамтешнє гончарство досягло у XVIII-XIX століттях. Опішнянська кераміка є об'єктом нематеріальної культурної спадщини України. Визначними майстрами на межі століть були Остап Ночовник, Василь Поросний, Федір Чирвенко [3, с. 23]. Дослідження присвячене видатному опішнянському гончареві Василю Поросному, чиє ім'я було на вустах та на шпальтах періодичних видань упродовж першої чверті ХХ ст. Його творчість не могли оминути науковці, які вивчали опішнянське гончарство. Проте, у ХХІ столітті про цього майстра практично не згадують, тож маємо на меті узагальнити ті нечисельні відомості, які досі було опубліковано й з'ясувати роль цього майстра у розвитку опішнянського гончарства упродовж першої третини ХХ ст.

Василь Васильович Поросний народився у 1873 році в с. Міські Млини, поблизу Опішні, тодішньої Полтавської губернії [3, с. 37-38; 4, с. 44]. Займався хліборобством і бджолярством. Проте, навчання в

Опішнянській зразковій навчальній гончарній майстерні Полтавського губернського земства у 1894 році зацікавило його та всю родину гончарством [4, с.44]. Разом з іншими гончарями майстер опанував вдосконалені технологічні прийоми (відмулення глини, формування виробів у гіпсових формах та їх обточування), які вивищили майстра над іншими, пробудили бажання експериментувати, й під впливом вродженого таланту дали вагомий результат. Його глиняна продукція була предметом заздрощів гончарів інших гончарних осередків. У числі інших кустарів Василь Поросний купував у майстерні або брав у борг обладнання й матеріали. Щоб удосконалити свої навички у цьому ремеслі, працював і одночасно навчався у видатного опішнянського майстра «діда» Федора Чирвенка [5, с.116].

Про гончарні твори Василя Поросного писали так: *«Роботи його відзначались великими живописно-декоративними якостями. Його, переважно обрядова, кераміка була широко відома, привертаючи на усіх виставках увагу любителів народної творчості. Фантастичні звірі, птиці (пави, сови, півники) перепліталися в химерних візерунках на його вазах, макітрах, куманцях, мисках, барильцях. Цікаві також його іграшки, дотепні за задумом і часто нарядно орнаментовані»* [3, с. 37-38]. Майстер продавав свої глиняні шедеври на ярмарках Полтавщини та інших губерній. Його мальований посуд закуповував Кустарний склад Полтавського губернського земства. Це заохотило Василя Поросного продукувати вироби, оздоблені рослинним орнаментом, які знайшли широкий попит у багатьох містах. Саме цей, підтриманий багатьма гончарями Опішні, художній стиль дав поштовх до якісно вищого розвитку гончарства в нових соціально-економічних умовах його побутування. Чимало тогочасних опішнянських гончарів переживали натхненний злет художньої фантазії, результатом якого стало утвердження пишного барокового стилю в декорі глиняних виробів, й подальший розвиток самобутнього мистецтва [6, с.24, 32].

Характеризуючи тогочасні вироби майстра, можна виокремити дві групи. Перша – традиційний посуд: миски, тарілки, глечики, куманці, барила, вази, сформовані на гончарному крузі й декоровані підполив'яною контурною мальовкою з використанням барокової орнаментики, властивої Опішні. Друга – виготовлена за допомогою гіпсових форм теракотова натуралістична пластика на історико-етнографічну тематику, портрети історичних діячів, письменників, поетів [4, с.44]. Щоб утверджувати своє ім'я та ідентифікувати себе на серед інших гончарів, на денці своїх виробів майстер залишав ритований напис із зазначенням авторства й місця виготовлення: «м. Опішня. Василь Поросний», «В. Поросний. Опішне» та ін. [5, с.117]. У фондах різних музейних колекцій маємо кілька таких виробів. Таріль Василя Поросного із сюжетом відомої картини Іллі Рєпіна «Запорожці пишуть листа турецькому султану», ймовірно, виготовлена для участі у Південно-

російській обласній сільськогосподарській, промисловій та кустарній виставці, що проходила 1910 року в Катеринославі. Експертна комісія виставки нагородила його творчі вироби двома бронзовими медалями і відзначила оригінальність форм, красу малюнків й надзвичайно багату колекцію виробів гончарів м.Опішня Зіньківського повіту Полтавської губернії. Бароковою орнаментикою прикрашено таріль з приватної колекції О.Щербань. Дзеркало й нижню частину стінок оздоблено вазоном з гронами винограду, листям, завитками, «накапуванням» уздовж стебел і зображенням двох птахів. На відігнутій частині стінок розміщено широку смугу фляндрівки, традиційної для опішнянської кераміки. На денці ритований напис: «В. Поросний. Опошне» [5, с.117]. У фондах Мелітопольського міського краєзнавчого музею зберігається ваза початку XX ст. з широкою основою, високою горловиною, покритий темно-зеленою поливою і прикрашений рослинним орнаментом. На денці є автограф майстра: «підпис автора, Опошня, Василій Поросний» [1]. Тиквастий глечик із колекції Полтавського краєзнавчого музею імені В.Кричевського має ритований напис на денці «Опошне. Василь Поросний» і теж демонструє поєднання місцевої традиції (форма і окремі елементи традиційної мальовки на шії посудини: «кривульки», «накапування») з бароковими впливами [5, с.118]. У фондах Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному зберігається ваза, декорована контурною рослинною мальовкою. На денці ритований напис «м. Опошне. Василій Поросній».

Досягнувши високого рівня майстерності у гончарній справі, Василь Поросний брав активну участь у виставках: у Харкові й Курську (1896), Ромнах (1899, 1908, 1910), Санкт-Петербурзі (1902, 1907, 1913), Києві (1906, 1913), Полтаві (1909), Катеринославі (1910). Гончар отримав чималу кількість нагород: золоту, срібні й бронзові медалі, грошові премії. На Полтавській виставці 1909 року отримав похвального листа і грошову винагороду в сумі 25 рублів за теракотові вироби і полив'яний посуд, «за хорошу й корисну роботу з виробництва полив'яного посуду» [5, с.115].

Василь Поросний працював як кустар-одиначка. Він був доволі заможним гончарем [1]. Мав власну майстерню, наймав гончарів та малювальниць, які працювали за його ескізами. Перед Другою світовою війною, на запрошення Академії архітектури СРСР переїхав до Москви [3, с. 38]. У науковій літературі зустрічаємо різні роки цієї події: 1927 і 1933. Однак, онука майстра стверджувала, що він виїхав з Опішні після того, як його розкуркулили (отже, не раніше 1929 року), і назвала 1933 рік [5, с.116]. На мою думку, друга дата більш правдива, бо під час Голодомору 1932-1933 років, щоб вижити, люди намагалися знайти можливість виїхати до міста, де на підприємствах робітникам видавали продовольчі картки. Тож, після того, як заможного господаря Василя Поросного розкуркулили, він разом із старшим сином Василем (також

гончарем), був вимушений виїхати до Москви, де не залишив своєї роботи. Життя майстра обірвалося 1942 року. Його син Василь полишив гончарювання і став офіцером. Менший син Назар гончарював в Опішні до кінця 1930-х років, а після Другої світової війни працював трактористом. Нині в Опішні ще є хата Василя Поросного з приміщенням для власного магазину й підвалом для зберігання товару [5, с. 116].

Деякі твори Василя Поросного зберігаються у Національному музеї українського народного декоративного мистецтва, Національному музеї історії України, Національному центрі народної культури «Музеї Івана Гончара» (усі – Київ), Музеї етнографії та художнього промислу (Львів), Полтавському краєзнавчому музеї ім. В.Кричевського, Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному, Дніпропетровському історичному музеї та ін. [5, с.115].

Василь Поросний був яскравою постаттю українського гончарства того часу. Його творчість сучасники оцінювали неоднозначно: одні, наприклад, Олена Пчілка – захоплювалися його натуралістичною дрібною пластикою; інші – критикували за копіювання на глині візерунків із альбомів, вишиванок та підризників. [5, с.117]. Зважаючи на внесок цього майстра у розвиток опішнянського гончарства упродовж кінця ХІХ – першої третини ХХ ст., можемо його вважати класиком гончарного мистецтва чиї вироби постійно експонувалися на виставках кустарних промислів, отримували найвищі нагороди й визнання, а високомистецькі речі залишилися в експозиціях найбільших міст тодішньої царської імперії, в багатьох державних і приватних музеях, а також в музеях Відня, Парижу, Лондона [2, с.7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ваза з колекції старожитностей ХІХ ст. Д.І. Яворницького // <http://melitopol-museum.zp.ua/news/602>
2. Галян Галина. Українське народне мистецтво: [культурологічні нариси]. В VIII сер. Сер. II. Гончарство /авт.-упоряд. Г. Галян; Полт. Краєзн. Музей ім. В. Кричевського. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2017. – 16 с.
3. Дмитрієва Є.М. Українське народне декоративне мистецтво. Мистецтво Опішні. – Київ: Видавництво Академії архітектури Української РСР, 1952. – 60 с.
4. Клименко Олена. Гончарі кінця ХІХ – початку ХХ ст. (Інноваційний напрям) // Народне мистецтво. – 1999. - №3-4. – С. 43-45
5. Клименко Олена. Український гончар як творча особистість (за матеріалами Опішного) //Українська керамологія : національний науковий щорічник. За рік 2016 : Персоналії українського гончарства / за редакцією професора Олеся Пошивайла. – Опішне : Українське Народознавство, 2021. – Кн. XI. – Т.1. – С. 66-127
6. Пошивайло Олесь. З досвіду роботи по підтримці й розвитку гончарства Опішні в другій половині ХІХ – на початку ХХ століть (методичні рекомендації на допомогу працівникам сільських і районних закладів культури, народним майстрам, художникам, мистецтвознавцям, краєзнавцям, усім тим, хто займається питанням розвитку й відродження традиційних осередків народної творчості). – Опішня: Видання Музею гончарства в Опішні, 1989. – 64 с.

ГАМАНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ТРАДИЦІЙНОГО ВБРАННЯ ЛУБЕНЩИНИ

Панченко Юлія, учениця 7 класу Опорного закладу «Тарандинцівська загальноосвітня школа I-III ступенів», вихованка гуртка «Музеєзнавство» КЗ ПОЦНПВТКУМПОР»

Керівник: П'яташ В. С., керівник гуртка «Музеєзнавство» КЗ «ПОЦНПВТКУМПОР»

Поясна торбинка – гаман – є важливим, але відносно мало дослідженим елементом українського жіночого костюма. У локальному контексті Полтавщини (особливо на Лубенщині) цей аксесуар мав свою назву, форми та способи вживання. Метою статті є комплексне вивчення гамана як матеріального й соціокультурного артефакту: з'ясувати його функції, типологію, оздоблення і шляхи трансформації від традиційного побуту до сучасних реплік. Основним джерелом для реконструкції вигляду і функцій вживання гамана слугують фотографії початку ХХ століття, а також музейні колекції та польові дані автора.

Польові дослідження автора виявили, що донині в Лубенському районі старожили пам'ятають цей аксесуар і називають його «гаманом» або «карманом».

Аналіз фотографій початку ХХ ст. і музейних експонатів дозволяє виділити кілька основних типів гамана:

- **Заокруглені** (овальні/напівовальні) форми з м'яким низом;
- **Трикутні з «пальцями»** – вирізи/трикутні виступи, які описувались як «на три пальці», «на чотири пальці»;
- **Прямокутні** або подовжені моделі з овальним низом. Ці типи співіснували в межах одного регіону, що вказує на різноманітність побутових практик і майстрів-виконавців. Фото Павловича надають чіткі приклади обох форм на Лубенщині (1909 р.).

Традиційно гаман шили з доступних тканин (полотно, ситець, плис, оксамит) з внутрішньою підкладкою з грубого полотна. Оздоблення включало вишивку, клаптикову аплікацію, машинну строчку (відповідно до рівня майстерності). Сучасні репліки відтворюють ці практики, використовуючи натуральні матеріали та шовкові нитки у вишивці. Музейні описи й публікації Полтавського краєзнавчого музею підтверджують використання подібних матеріалів у фондах.

Знімки А. Павловича та інші фотоматеріали показують, що гаман не був виключно церемоніальним предметом. На фото видно гамани як частину робочого вбрання: наприклад, жінка під час збору гречки має гаман на поясі; у дитячих сценах одна з дівчат носить гаман під час праці з листям. Ці докази вказують на щоденну функціональність аксесуара поряд із його святковими варіантами носіння (коли його ховали під керсеткою).

Фонди Лубенського і Полтавського музеїв містять зразки та фотодокументи, що дозволяють простежити локальні варіації орнаменту й конструкції. Також локальні світлини та експозиції (етнографічна збірка «Древо», фонди Калайдинцівського музею) доповнюють картину матеріальної культури регіону.

Поєднання візуальних джерел і музейних колекцій дає підстави вважати, що гаман на Полтавщині виконував подвійну роль: практичну (зберігання дрібних предметів під час роботи) і символічно-естетичну (оздоблення костюма, індикація майстерності). Різноманіття форм пов'язане з локальними ремісничими традиціями, доступними матеріалами та соціальним статусом власниці. Наявність форм з трикутними «пальцями» може свідчити про певні регіональні впливи (наприклад, елементи крою від військового спорядження – гусарських ташок), що потребує подальшого порівняльного аналізу. Фотографії Павловича, у свою чергу, мають виняткову джерельну цінність як один із найповніших візуальних корпусів регіонального одягу 1909 року.

На Полтавщині, у місті Лубни, народна майстриня Валентина Ляшенко продовжує цю давню традицію, створюючи сучасні гамани, натхненні автентичними формами початку XX століття. Її вироби виготовлені з натурального льону (100%), вишиті шовковими нитками, а розміри повторюють класичні пропорції: 24 × 25 см. Кожен гаман має довгу ручку та знімний ланцюг, що робить його зручним для сучасного використання.

У колекції представлено різні кольори, що гармоніюють з кольором поясного одягу.

Роботи Валентини Ляшенко поєднують автентичність і сучасність, повертаючи до життя стародавню традицію з любов'ю до деталей і пошаною до народної культури. Завдяки таким майстрам гаман знову стає не лише декоративним елементом, а й символом тяглості української жіночої культури – містком між минулим і сучасним.

Вивчення та популяризація гаманів сприяє формуванню історичної пам'яті, розвитку етнодизайну та збереженню ремісничих практик Полтавщини.

ЖИВА НИТКА ТРАДИЦІЇ: САКРАЛЬНЕ РЕМЕСЛО ГРЕБІННИЦТВА В СЕЛІ ХОМУТЕЦЬ НА ПОЛТАВЩИНІ

***Петлюх Олександра**, учениця 8 класу Опорного
закладу освіти «Хомутецька гімназія
Миргородської міської ради Полтавської області»
Керівник: Гацман Н. В., учитель української мови
та літератури*

Щодня ми торкаємося зубців гребінця, навіть не здогадуючися, яку цікаву історію свого походження він міг би нам розповісти. Адже такий звичний для нас пластик для виготовлення предметів побуту стали використовувати порівняно недавно, із середини двадцятого століття. А до того майстри для виробництва гребенів брали природні матеріали: для дешевих – дерево, для дорогих – слонову кістку. Але найбільшу популярність серед простого населення мали рогові, приємні на дотик, міцні, гладенькі. Існували поселення, у яких більшість жителів займалися саме цим ремеслом. Так, наприклад, у Хомутці, тихому селі на Полтавщині, колись жили майстри, які з рогу волів та корів виготовляли гребінці, що служили людям роками. Їх вироби були відомими на всю Україну.

Це ремесло, що, немов жива нитка, тягнеться з глибини століть, переплітаючи історію, людську працю й мистецтво, зародилося у селі Хомутець Миргородського району Полтавщини й мало більше значення, ніж просто спосіб заробітку – це був цілий світ, у якому кожен рух майстра відлунювався в його душі.

Історія гребінництва сягає ще козацьких часів: тоді з рогу робили порохівниці, необхідні для війни, а також гребінці для повсякденного вжитку. На Полтавщині ця традиція жила з XII століття. Відомий полтавський дослідник В. І. Василенко зібрав свідчення про те, що вже у XVIII столітті гребінництво активно функціонувало не лише в Хомутці, а й у Баришівці, Шумському та інших місцях. Щетинники – мандрівні торговці з Рашівки – постачали сировину та збували готові вироби. Скасування кріпацтва стало своєрідним каталізатором розвитку промислу, і Хомутець перетворився на головний осередок гребінництва в Полтавській області.

Чи можна уявити, скільки праці й часу пішло на те, щоб кожен гребінець побачив світ? Адже підготовка матеріалу для роботи – дуже клопітка справа.

Ще здавна хомутецькі майстри помітили, що ріг великої рогатої худоби – міцний, гнучкий і водночас піддатливий матеріал – чудово підходить для створення довговічних та красивих гребінців. Після забою худоби роги не викидали – їх очищали, знімали залишки м'яких тканин і

сушили. Найкращими вважалися роги волів, бо вони були довші та міцніші.

Сухий ріг був твердий, як кістка, тому його спершу розпилювали, потім підігрівали над вогнем або вимочували у воді, а тоді вже розпарювали над окропом чи в дерев'яній скрині з гарячою парою, щоб надати їм еластичності. Коли матеріал ставав гнучким, його розрізали на заготовки, розпластували або розгладжували гемблем – спеціальним стругом – та вирівнювали у пресах. Із вирівняної пластини вирізали форму гребінця, а потім годинами випилювали однакові тонкі зубці, уважно стежачи, щоб вони були міцними. Після цього виріб шліфували грубим і дрібним піском, полірували до блиску та, за бажанням, оздоблювали простими орнаментами – хвилями, лініями чи крапками. Іноді гребінці прикрашалися візерунками, що додавало їм не лише краси, а й душі. Цей процес вимагав терпіння й майстерності: мов художник, що пише свої картини, ремісник створював маленький шедевр.

Адже гребінець у традиційній культурі був не просто утилітарним предметом. Він мав оберегову силу, бо, за повір'ям, волосся – носій життєвої енергії, а ріг – природний захист тварини. Тому рогові гребінці вважалися особливо сильними. Кожен мав свого власника й не передавався іншим, бо вірили, що разом із волосиною можна віддати й свою долю. Гребінець був частиною обрядів. У весільних традиціях його використовували під час розплітання коси нареченої – це символізувало перехід дівчини в інший життєвий стан. Іноді для цього обирали спеціально оздоблений гребінець, часто саме роговий, як «міцний, на довге життя». Не можна було розчісуватися після заходу сонця – вірили, що з гребінцем можна «вичесати» власне щастя. Також забороняли класти гребінець зубцями догори, щоб «не колоти» власну долю. Майстерно зроблений виріб міг бути подарунком. Його вручали з побажанням, «щоб життя було гладким, як ці зубці». Особливо цінувалися роботи місцевих майстрів, адже кожен гребінець мав власну «душу» – тепло рук і характер людини, яка його створила.

У 1900 році гребінництво було основним заняттям для більшості селян Хомутця, хоча сировина ставала все дорожчою. Якщо у 1830 році тут працювали лише 20 майстрів, то до 1877 року їх кількість зросла в десять разів. Народна мудрість не обманює: «Поїдеш в Хомутець – здобудеш гребінець», – цей вислів став символом ремесла й села. Важливо пам'ятати, що майже половина гребінників не мала землі або була малоземельною, а 60% – не мали навіть худоби. Це ремесло було для них рятівним колом, єдиним джерелом існування. Майстри самі купували у різників роги великої рогатої худоби, а найбільшим центром купівлі сировини й реалізації продукції було місто Рашівка Гадяцького повіту.

Майстри Хомутця й околиць неодноразово прославлялися на виставках XIX–XX століть. Семен Даценко, удостоєний у 1846 році

нагороди в 7 карбованців сріблом, Василь Карабанов, що отримав бронзову медаль у 1896-му, а також Самійло Лень, Григорій Линник – усі вони внесли свою частку в багату історію гребінництва. Зразки їхніх творінь сьогодні зберігаються у музеях Миргорода та Полтави, як мовчазні свідки великої майстерності й традицій.

На початку ХХ століття Полтавське земство відкрило в селі Хомутець зразкову майстерню рогового промислу. З Вологодської губернії запросили досвідчених майстрів, зокрема Бризгалова й Карабанова, які допомогли освоїти нарізування зубів у гребінцях за допомогою циркулярних пилок – ось так технологія крокувала в ногу з часом! Відтоді почали застосовувати й гвинтові преси замість клинцевих колод. Один майстер-гребінник, працюючи з ранку до пізнього вечора, разом із членами сім'ї міг виготовити за добу 20 - 30 гребінців, а за тиждень – близько 150. І не кожен з нас уявляє, скільки в цій роботі – терпіння та наполегливості.

Однак не варто забувати й про темні сторони цієї праці. Ремісники працювали у власних хатах, адже майстерень майже не було. Важкі умови, антисанітарія в хатах-майстернях, щоденна напруга – все це виснажувало здоров'я людей. Чимало гребінників втрачали зір у 40-45 років, а туберкульоз легенів був постійним супутником багатьох із них. І все ж, як мовиться, «не той ворог страшний, що перед очима, а той, що ззаду підкрадається». Ріст цін на роги та необхідність ширшого збуту штовхали бідних майстрів до залежності від багатших підприємців – «баришників», які наймали розорених ремісників і диктували умови. Важко уявити, як нелегко було боротися за своє ремесло в таких умовах.

Із розвитком промислу зростали й ціни на роги, а для збуту виробів потрібен був широкий ринок. Дрібні гребінники, не маючи достатніх коштів, втрачали можливість вести виробництво самостійно й змушені були працювати на замовлення закупщиків, отримуючи від них сировину та повертаючи готову продукцію. Часто бідний гребінник наймався до заможного «куркуля» – ось так земля й багатство розділяли людей. Згодом у селі виділилося близько двадцяти підприємців, які користувалися найманою робочою силою розорених ремісників – селяни прозвали їх «баришниками». Хіба це не сумна, але правдива картина людських долі?

Після війни, у 1921 році, у Хомутці вже працювали 600 гребінників, об'єднаних у спільноти – артілі «Гребінець», «Кустарспілка» та пізніше – «Наша праця». Ці об'єднання допомогли зберегти й розвинути традиції, підтримали ремісників у складні часи.

Згодом, у другій половині ХХ століття, розвиток техніки привів до появи в Хомутці фабрики з виготовлення пластмасових гребінців. Вона стала продовженням давніх традицій, поєднуючи ремісничий досвід із новими матеріалами та технологіями. Продукція фабрики розходилася далеко за межі села, а для багатьох мешканців вона стала місцем

роботи й гордості. Та з часом фабрика припинила своє існування – залишилася лише назва вулиці Фабрична, яка й сьогодні нагадує про той промисловий осередок і славні традиції хомутецьких гребінників.

І хоча сьогодні це ремесло майже зникло, у поодиноких старих гребінцях і спогадах старожилів ще зберігається пам'ять про майстрів, чиї руки з простого рогу творили красу й залишали у ній частинку своєї душі.

ТРИВИМІРНЕ ВІДТВОРЕННЯ ЕТНОГРАФІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ФОТОГРАФІЙ (НА ПРИКЛАДІ МОНЕТОК ІЗ КОЛЕКЦІЇ ПОЛТАВСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ ІМЕНІ ВАСИЛЯ КРИЧЕВСЬКОГО)

*Репецька Діана, учениця 11-А класу
Наукового ліцею №3 Полтавської міської ради
Керівник: Зубко О. А., заступник директора
з навчально-виховної роботи*

Об'єктом нашого наукового проекту стали монетки Василя Омеляненка, що зберігаються в Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського. Ці експонати були обрані для тестування розробленого методу первинної обробки даних.

У ході польового дослідження ми використовували програму Reality Scan. Вона застосовує лазерне сканування для автоматичного збору даних та створення високоточної 3D-моделі.

Для проведення фотограмметрії нам були надані наступні предмети:

1. ПКМВК 68407 Кс 3404. Монетка у вигляді мальованої миски. Автор Василь Омеляненко. смт Опішня. 1990 р. Обриси чіткі, борт не виражений. Вінця прикрашені зеленими крапками, борт розписаний по колу коричневими та білими крапками, жовтою хвилькою. Дзеркало оздоблене жовтими та білими крапками. Глина, ангоби, гончарний круг, розпис. Розміри: висота 2,5 см, діаметр вінець 8,5 см. Куплено в Омеляненка В. О. Акт № 176 від 26.11.1990.

2. ПКМВ 86042 Кс 4745. Монетка у вигляді мальованої миски. Автор Василь Омеляненко. смт Опішня. 2012 р. Обриси чіткі, борт слабо виражений, вінця прямі. Борт розписаний по колу коричневою хвилькою, дзеркало оздоблене стилізованим сонцем коричневого кольору із зеленими крапками. Глина, ангоби, гончарний круг, розпис. Розміри: висота 3 см, діаметр вінець 10 см. Куплено в Омеляненка В. О. Акт № 133 від 10.10.2012.

3. ПКМВК 87454/2 Кс 4845/2. Монетка у вигляді тиквастого глека з ручкою. Автор Василь Омеляненко. смт Опішня. 2012 р. Тулуб розписаний 20 стилізованим рослинним орнаментом. Кольори: чорний, зелений, коричневий. Глина, ангоби, гончарний круг, розпис. Розміри: висота 7 см, діаметр вінець 3,7 см, діаметр денця 2,5 см. Куплено в Омеляненка В. О. Акт № 339 від 28.11.2013.

Процес фотограмметрії монеток Василя Омеляненка з фондів Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського включала наступні етапи: 1. Фотозйомка: відзнято більше 120 фотознімків трьох об'єкту з різних ракурсів, щоб забезпечити достатнє перекриття між фотографіями. Це надало більшої кількості спільних ознак (точок) між сусідніми фото. 2. Вирівнювання знімків: вирівнювання фотознімків відповідно до їх відносного положення й орієнтації; знаходження спільних ознак (точок) на фотографіях. 3. Побудова 3D-моделі: програма використовує спільні точки (ознаки) на зображеннях для створення тривимірної моделі об'єкта. 4. Текстурування: програма застосовує текстури з фотографій до створеної 3D-моделі, забезпечуючи її видимість. 5. Експорт та оптимізація: 3D-модель може бути експортована в різні формати відповідно до потреб користувача та оптимізована для подальшого використання в програмі.

Ми зробили багато фотографій, які завантажили в програму Reality Scan. Вона швидко обробила їх і створила якісну 3D-модель, готову для друку.

Однією з переваг фотограмметрії є її доступність: для створення 3D-моделі достатньо кількох десятків знімків, зроблених звичайним смартфоном. Однак, якість отриманої моделі може залежати від розмірів об'єкта та кількості деталей на його поверхні.

Завдяки сучасним технологіям та детальному дослідженню, нам вдалося створити точну цифрову копію монетки. Це відкриває нові перспективи для всебічного вивчення об'єкта та його збереження для майбутніх поколінь.

«ОБРЯД БГАННЯ КОРОВАЮ В КАЛАЙДИНЦЯХ: ВІД ДАВНИНИ ДО СУЧАСНОСТІ»

Сагло Вікторія, учениця 11 класу
Опорного закладу «Калайдинцівський
ліцей» Лубенської міської ради
Лубенського району Полтавської області
Керівники: Сичова В. Г., вчитель зарубіжної
літератури, **Гроза Л. В.**, вчитель англійської
мови

«Хліб – усьому голова», – каже народна мудрість. Без нього не було б життя, не було б свята, не було б радості. Хліб супроводжував людину від народження до смерті, а на весіллі був головним символом любові, миру та злагоди. Українці завжди казали: «Без хліба нема обіду, без короваю нема весілля».

Традиція випікання весільного короваю (бгання) виникла ще у дохристиянські часи. Це один із найпоширеніших весільних обрядів, який символізував освячення громадою новоствореної родини.

Бгали його, зазвичай, у четвер (тільки не в п'ятницю). Зранку весільна мати кликала жінок (у молодого і молодої короваї випікали окремо). Ними могли бути тільки заміжні, які добре жили в шлюбі й обов'язково парну кількість, щоб молоді весь вік прожили в парі. Доброю ж ознакою вважалося, коли коровайниця була вагітною. Вдів та розведених жінок не брали ніколи. Коровайниці приходили з піснями, у гарному вишитому вбранні, несучи із собою рушники, сито, яйця, мед і молоко. У хаті панувала особлива атмосфера: чистота, спокій і добрий настрій, бо вважали, що хліб «чує» емоції. Перед тим, як приступати до роботи, коровайниці мили руки і приспівували. Весільна мати дарувала кожній нову запаску і хустинку.

Розпочиналося дійство з того, що в кімнату заносили велику подушку, на неї навхрест насипали зерно і парні гроші (потім тим зерном обсипали молодих, коли вони вирушали до шлюбу), ставили нові дерев'яні ночви (не діжу). При вчиненні, замішуванні і виробленні тіста навіть недобра думка не допускалась, яка могла зашкодити приготуванню короваю.

Старша коровайниця просила дозволу у весільних батьків замісити тісто. Отримавши його, починала місити. Тісто готували з пшеничного борошна найвищого ґатунку, додавали яйця, молоко, вершкове масло, мед. Важливо, що в нього не додавали солі, місили лише долонями, щоб чоловік не бився кулаками, а також вгадували, яке життя буде у молодих: якщо воно сіле, то життя у них буде поганим, якщо ж високе і пухке – радісним, у злагоді.

Коровайниці, замішуючи тісто, обов'язково виліплювали квітку, яку потім клали в центр короваю. У неї заліплювали гроші, які мали б стати першими в молодій сім'ї. Кожна прикраса весільного хліба мала своє значення. Пташки – символ любові, вірності та миру. Квіти – краса і молодість, колоски – родючість, а калина – рід і продовження життя. Зверху ставили двох голубів – знак подружньої згоди. Коровай завжди мав круглу форму, бо коло символізувало сонце, безкінечність і вічність шлюбу. Під час оздоблення співали весільних пісень, у яких прославляли молодих, бажали їм довгого й щасливого життя. Так хліб отримував благословення піснею.

Коли запашне тісто підійшло, гарно виросло, приходила пора бгати коровай. Знову старша коровайниця запитувала дозволу: «Мамо, дозвольте коровай бгати», так повторювала тричі. На що мати тричі відповідала: «Дозволяю».

Відбирали тісто на коровай рідні або хрещені батьки вишиваним рушником. На дно форми клали хрест з тіста, який посипали житом і парною кількістю парних монет (перед тим добре вимитих), тіста віднімати категорично не можна, а якщо взяли замало, то хрест на дно клали з більшої кількості тіста. На верх короваю робили пташечок, листочки, калину, колоски пшениці, різні рослинні орнаменти. Кожна прикраса мала своє символічне значення: калина означала красу, молодість, щастя, виноград – добробут, достаток в родині, пташечки – вірність, відданість, лебеді – вірне кохання. Для вирізання прикрас на коровай ножа не застосовували, а тільки зворотний бік ложки – щоб чоловік не був, як ніж (лихий).

Коровай саджав у піч, попередньо тричі перехрестивши, одружений чоловік і лише при зачинених дверях, щоб дух не вийшов і добро не випустити з хати. Якщо піч була занадто гаряча, коровай накривали мокрим папером, щоб не підгорів, бо вважали, що й життя в молодих буде чорне. При випіканні короваю обов'язково дотримувались певних заборон. Наприклад, заборонялося ходити, грюкати дверима, голосно розмовляти. Коли коровай саджали в піч, то в хаті мало бути тихо, адже при найменшому стукові тісто у формі могло осісти. Після того, як закрили піч, коровайниці мили руки, зливали цю воду і всі несли її під живе дерево, співаючи: «Ми на тік ідемо, Ми воду несемо. Роди, Боже, жито, пшеницю І всіляку пашницю». Приходили до хати, вибирали з діжки все тісто, згодом з нього випікали шишки.

Готовий, вже спечений, коровай прикрашали калиною та барвінком, червоними нитками (їх потім разом з короваєм роздавали гостям). Калина – це символ здорової та гарної молодості, а барвінок слугував символом для молодого, щоб він був сильним, дужим та здоровим.

Під час випікання жінки співали пісень, які ніби вплітали в хліб побажання любові, щастя та достатку. Поки коровай випікався (а це приблизно година – півтори), відбувалося частування жінок.

Сьогодні традиція весільного хліба зберігається. Хоча сам обряд набув сучасних форм, українці все одно вважають коровай символом родинного благословення. Його випікають у пекарнях або замовляють у народних майстрів, які дбайливо відтворюють стародавні орнаменти. Традиції весільного хліба – це частина нашої культурної спадщини, яку потрібно берегти. У кожній скоринці, у кожному візерунку короваю живе пам'ять поколінь, їхня любов до землі, родини та праці. Хай же ніколи не згасає вогонь цієї традиції, хай пахне теплим хлібом українська хата, хай у серцях живе любов!

ГЕШТАЛТ – ПОВИННІСТЬ ВИЩОГО ЗНАЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРО ЗНАХАРІВ, ХАРАКТЕРНИКІВ, ШЕПТУНІВ ТА ВІДЬОМ У КРАЄЗНАВЧІЙ ТРАДИЦІЇ

*Солушкіна Софія, учениця 7-А класу
Гребінківської гімназії Гребінківської
міської ради Полтавської області
Керівник: Шаповал Л. І.,
вчителька української мови та літератури*

Знахарі, характерники, шептунки та відьми представляють унікальні пластичні традиційні знання, що поєднують лікування, духовні практики та містичне вірування.

1. Знахарі (від слова «знати») — це народні цілителі, які володіли знаннями про лікувальні властивості рослин, замовлянь та ритуалів. Замовляння та шептання базувалося на словесних формулах. Знахарі вміло поєднують молитви та дохристиянські заклинання, які передаються тільки "із вуст в уста".

2. З давніх-давен не втрачено інтерес до характерників: воїнів-чарівників

Вони чи не найзагадковіші постаті українського фольклору, пов'язані передусім із козацькою добою, вважалися воїнами, які володіли надприродними здібностями, характеризувалися бойовими чарами.

Наприклад, лубенці вважали характерниками народних месників, «дрібних розбійників» Гаркушу і Засорина, загони яких діяли в другій половині 18 ст. на території Посульського краю. Про це свідчать легенди та перекази, які записав лубенський етнограф В. Милорадович.

Про Семена Гаркушу розповідали, що він міг рукою зірвати будь-який замок, його не брала жодна куля. Карбованця він згинав на долоні, шестерню в млині задержує, а як на дівчину кине оком, то так і причарує до себе. Щодо Засорина, то він вибирався з будь-якої в'язниці.

3. Шептуни чи шептунки - майстрині замовлянь. Вони впливають через шептання замовлянь – тихе промовляння магічних формул разом над хворим або на воду, їжу, предмети. Види замовлянь:

За призначенням:	За структурою:	Етика та обмеження
Лікувальні	Зачин (звернення до вищих сил)	Не брати плату за допомогу (лише дари)
Захисні (обереги)	Основна частина (опис бажаного результату)	Дотримуватися постів та молитов
Любовні (присушки)	Закріплення (утвердження слів)	Не використовувати знання на шкоду
Господарські (для худоби, врожаю)		Передавати знання лише гідним учням

4. Уявлення про відьом, беруть свій початок ще за дохристиянських часів. Тоді ж, вони виступали скоріше у ролі знахарок; свого переважно негативного, злого забарвлення, образ відьми набув вже за християнства. Первісно язичницькі божества та створіння не містили у собі нічого «злого», та «підступного». Усі вони функціонально були спрямовані на єдину мету: допомогти людині вижити в небезпечному світі і продовжити свій рід. Але з приходом християнства, вони почали тлумачитися як «нечиста сила». Слово «відьма» походить від давньослов'янського «відати», «знати» і вживалося в значенні «та, що все знає. На початок XIX століття Городище належало П. А. Свічці, але через борги він мусив продати частину своїх володінь. Як наслідок, частина поселення потрапило до рук поміщика І. А. Горбовського, а частина – до поміщика Стороженка. Саме він переселив з сусідньої Тарасівки сюди селян, які утворили хутір Новосілки. З часом хутір почали називати Нечаївка, пізніше Затінь, і нарешті Тінь. Саме це й передувало утворення власне міста, адже до початку XX століття тут знаходились село Тінь та залізнична станція Петрівка.

Приміром гребінківці пояснюють назву Тінь тим, що довкола поселення, наче стіна невидима, встала Тінь. Хто прийшов з добрими намірами – міг прийти легко, наче й не було лісу. А хто прийшов зі злом, з образою, зі списками-блукав у лісі три дні й три ночі, поки не вертався звідки прийшов, нічого не пам'ятаючи. Чому Тінь? Назву селу дала сама земля. Бо відьми ті жили ніби між світами – не у світі людей, але й не зовсім у світі духів. Вони були як тінь – бачиш її, а торкнутися не можеш. Відчуваєш, що є, а спіймати не вдається. Та ще й тінь від їхнього села лягала особлива. Кажуть, коли сходило сонце, тінь від села падала не на захід, а на схід. Коли сонце заходило – тінь лягала не на схід, а на північ. Начебто села не існувало за другими законами, ніж весь світ довкола.

А ще були ті відьми самі, як тіні – рухалися тихо, з'являлися нізвідки, зникали раптом. Приходили до людських сил лікувати хворих, а приходили назад до свого села – і ніхто не міг прослідкувати шлях їхній. Наче тіні вони лягли на землю й текли додому невидимими. У 1895 році через територію сучасного міста проклали залізницю Харків-Київ. В селі Тінь було збудовано залізничну станцію Петрівку. Село при цьому значно розрослося за рахунок залізничних споруд.

І лише в 1901 році село Тінь та станція Петрівка були об'єднані в єдиний населений пункт, який назвали на честь Євгена Гребінки. До речі... Гребінка – те ж саме, що й гребінь, пластинка із зубцями для розчісування волосся. Гребінка – пристрій чи інструмент у вигляді довгастої пластинки з рядом зубців на один бік. З давніх-давен не прийнято ділитися своїм гребінцем з іншими жінками. Пояснюється це тим, що разом з гребінцем інша жінка може насититися вашою енергією і здоров'ям. В результаті власницю гребінця можуть покинути життєві сили. Все це приверне в життя жінки біди і неприємні події.

Знахарі, характерники, шептухи та відьми представляють унікальний культурний феномен, який відображає світогляд українського народу.

НАРОДНІ РЕМЕСЛА РІДНОГО КРАЮ

*Сьомак Ангеліна, учениця 9 класу,
вихованка туристсько-краєзнавчого гуртка
«Краєлюб» Горошинського закладу загальної
середньої освіти Оболонської сільської ради
Полтавської області
Керівник: Копиця Н. І.,
учитель зарубіжної літератури*

Краєзнавці часто називали село Горошине полтавською Венецією: сполучене з довкіллям мостом, містками, гатками, бродами, лежить в межиріччі Сули та Бориса, закосичене вербами. Та найважливішими і найвидатнішими були і будуть люди, адже саме вони творять історію, вибудовують сьогодення і майбутнє нашого села. Тому минуле нашого народу, його традиції, ремесла... – це не просто сторінки в підручниках чи старі позовклі фотографії, а справжній скарб, який формує нас сьогодні.

Знайомлячись з історією нашого краю, ми уважно вивчали документи, що проливали світло на далекі сторінки життя Горошиного.

Увагу привернули листи І.П. Котляревського, який у 1812 році тут сформував п'ятий козачий ополченський кінний полк. Але у даному випадку не з військової точки зору, а суто господарської.

Автор листа підтверджує, що горошинські козаки, а саме вони першими записувалися до полку, були озброєні (списи, шаблі, рушниці), мали хороших коней і були добре одягнені. У наступному листі нарікає на погане матеріальне забезпечення новоприбулих ополченців А вже 27 серпня Котляревський звітує про формування полку.

Тобто, лише за сім днів неоліки і несправності майже повністю було ліквідовано. Це говорить про те, що на даній території були добре розвинені ремесла: ткацтво, чинбарство, ковальство та суміжні з ними. Саме ця підказка підштовхнула нас до подальших пошуків.

Основою роботи було бажання дослідити розвиток та збереження традицій народних ремесел за два останні століття.

У своїх дослідженнях ми користувалися такими методами дослідження: описовий (збір загальної інформації про місцевість), експедиційний (безпосереднє відвідування), розмова та інтерв'ю (персональні розмови з односельцями), опитування та анкетування (отримання відповідей), моделювання (участь у майстер-класі), літературний метод (вивчення друкованих джерел, архівів).

Здійснюючи пошукову роботу, ми зрозуміли, що для наших досліджень ремесел рідного краю є ще багато матеріалу і потрібно поспішати, доки ще є живі майстри. Зараз дівчатка гуртка захопилися опануванням вишивання, а хлопчики – лозоплетінням. У перспективі хочемо опанувати ткацтво, йдуть перемовини про встановлення у шкільному етнографічному музеї «Козацька світлиця» ткацького верстата (знаходиться у сховищі музею).

Ми усвідомлюємо, що мусимо зберегти народні традиції, вироблені українцями впродовж тисячоліть, щоб наступні покоління не втратили той потяг до краси й досконалості, який надихав наших Предків. Народні мистецькі вироби зберігають енергію нації, тому не слід забувати, що які б нові мистецькі цінності не створили художники-професіонали, народна мистецька традиція залишається тим невичерпним джерелом, яке житиме серця і душі людей вічно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іван Котляревський. Листи. [Електронний ресурс] . Портал Експеримент: <https://md-eksperiment.org/post/20160812-listi>
2. Культура і побут населення України: Навч. посібник/ В.І. Наулко, Л.Ф. Артюх, В.Ф. Горленко, та ін. – 2-е вид., доп. та перероб. – К.: Либідь, 1993
3. Проненко В. Село моє сивочоле – Київ-80, 2005
4. **Wikipedia (UK)**
5. Архівні матеріали Горошинської сільської ради.
6. Історико краєзнавчий музей Горошинського ЗЗСО
<https://www.facebook.com/groups/1800462723730008>
7. Етнографічний музей «Козацька світлиця» Горошинського ЗЗСО
<https://www.facebook.com/groups/6999673000115238>
8. Розповіді односельців: Баганець Н.П., Головка О.М., Кандула К.М., Тесленка В.М., Чикало Г.М.

КАЗКАР У ЧАСИ ІДЕОЛОГІЇ

Терещенко Андрій, учень 7-Б класу

Гребінківської гімназії

Гребінківської міської ради Полтавської області

Керівник: Щербак В. О.,

учитель української мови та літератури

Петро Вексларов – постать, яка залишила яскравий слід у культурній пам'яті українців ХХ ст. Найбільше його знають як легендарного Діда Панаса з «Вечірньої казки» – телепередачі, що виходила у 1960–1980-х рр. і стала частиною дитинства кількох поколінь. Проте його роль у вихованні суспільства була значно ширшою, ніж просто образ добродушного казкаря.

Постать Вексларова була важлива ще й тому, що він уособлював людяність, теплоту й справжність у світі, де панувала офіційна ідеологія. Дід Панас не читав «правильних» гасел і не нав'язував політичних схем – він розповідав історії, які вчили добру, співчуттю, щирості. Це був своєрідний «острівець дитинства» у жорсткій радянській дійсності. Він був не тільки телеведучим, а й талановитим актором театру й кіно. Його гра завжди відзначалася народністю, наближеністю до простих людей, що також підсилювало виховний ефект: у його персонажах глядачі впізнавали самих себе, своїх батьків і дідів. Розмовляв лише українською, і жартував: «Російську не можу вивчити». Це завадило йому стати відомим за межами України. У російськомовних фільмах його озвучував інший актор.

Єврей за походженням, Пінхас Векслер, народився 1911 р. в незаможній родині в місті Тальне на Черкащині. Захопився театром у підлітковому віці під час відвідування драмгуртка, де його помітили актори з Черкас і запропонували співпрацю. Так почалась його театральна кар'єра – він переїхав до м. Гребінка, де протягом 1932-1940 рр. був завідувачем місцевого клубу залізничників, побудованого 1928 р. А в 1946 р. в цьому приміщенні відкрилася школа № 47 Південної залізниці (зараз Опорний заклад Гребінківська ЗОШ I-III ступенів № 4).

На початку Другої світової війни актор опинився у військовому театрі на Південно-Західному фронті, але згодом потрапив у полон. На щастя, єврейське прізвище вдалося вчасно змінити, додавши літери **-ов** та взяти ім'я Петро – й утекти з фільтраційного табору до вже окупованого Києва, де Вексларов влаштувався на роботу на залізниці та організував новий драмгурток.

Петро Юхимович став батьком жанру «вечірньої казки» на телебаченні: дід Панас фактично був її автором. Робота була динамічною: вранці – сценарій, ввечері – 15 хвилин прямого ефіру. У випусках він з'являвся на тлі побуту української хати у вишиванці, яку

приносив з дому, сам писав сценарії передач і тексти казок, які розповідав напам'ять, а також зачитував листи від дітей і вітав їх з днем народження. Тексти казок дуже часто складав сам. Петро Векляров розповідав дітям казки з екрану аж 24 роки – з 1964 по 1988 р.

Через свою сорочку та українські казки Дід Панас часто потрапляв в поле зору радянської цензури. Його кілька разів намагалися замінити на когось іншого, але редакція була завалена листами, дзвінками з проханням повернути, бо «дитина не може заснути без Діда Панаса». Листи на студію приходили центнерами.

Роль Петра Веклярова у вихованні кількох поколінь українців у радянські часи важко переоцінити, адже він закріплював у свідомості дітей позитивний образ української мови як природного середовища, передавав народні цінності у доступній і зрозумілій формі казки, створював атмосферу довіри та щирості, якої бракувало в офіційній комунікації та допомагав формувати у дітей внутрішній моральний орієнтир, заснований на добрі й справедливості.

Його «Вечірня казка» стала не просто телепрограмою, а культурним феноменом, що живив українську ідентичність у непрості роки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Июнь: фигуры, события, судьбы // Еврейская панорама : газета. – 2023. – Июнь (№ 6 (108)). – С. 66. (<https://evrejskaja-panorama.de/issue.2023-06.pdf>).
2. 1911 – Народився Петро Векляров, актор / Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/cherven/10/1911-narodyvsya-petro-vesklyarov-aktor>.

КАХЛЯРСТВО ОПІШНІ У СИСТЕМІ ТРАДИЦІЙНОГО ГОНЧАРСТВА ПОЛТАВЩИНИ

Цюрюпа Саміра, учениця 11 класу

Опішнянського державного

художнього ліцею

імені Василя Кричевського

Керівник: Безрук С. О.,

вчителька історії, географії, українознавства

Актуальність дослідження полягає у детальному вивченні народних традицій. Ідентифікатором самобутності українського народу у світі є гончарство. Опішнянська кераміка займає свою окрему нішу у переліку ремесел. Зокрема кахлярство, тобто виготовлення декоративної плитки, облицювальної кераміки та розписаних глиняних виробів. Це мистецтво поєднує в собі глибоку історію, міцні технологічні традиції та художню яскравість. За рішенням Міністерства культури України, «Опішнянська кераміка» внесена до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України.

Новизною роботи є результати обґрунтування історичні витоків розвитку ремесла в Опішному, аналіз технології й стилістики опішнянської кераміки (зокрема кахлів), вивчення художніх особливостей та символіки, характеристика сучасного стану і викликів збереження традиції. Територія Опішного має давню історію. Впродовж століть тут використовували місцеві поклади глини, що забезпечували матеріальну базу для гончарства.

Важливим етапом став кінець XIX – початок XX століття. В 1894 році в Опішному відкрито першу в Лівобережній Україні земську гончарну майстерню-навчальний пункт. З того часу ремесло стає більш організованим, розширюються школи гончарства, а згодом – підприємства художньої кераміки. У радянський період відбулась механізація і концентрація виробництва. Так, в другій половині XX століття три гончарних підприємства Опішного об'єднано в завод «Завод художніх виробів «Художній Керамік»». Таким чином ремесло не лише пережило модернізацію, але й здобуло нові можливості для розвитку.

Однією з характерних гілок опішнянської кераміки є кахлярство – виготовлення декоративних плиток (кахлів), які використовувалися для облицювання печей, камінів, стін, а також для декоративних панно. У вироби майстрів Опішного входили й традиційний посуд, і східчасто декоративна пластика (фігурки, іграшки-свистунці тощо).

Технологія включає такі етапи: видобування і підготовка глини, формування виробу (часто на гончарному крузі або вручну), нанесення орнаменту чи розпису, обпалювання та глазурування (поливка). У Опішному характерним є використання природного кольору глини для орнаменту: світло-жовтий візерунок на червоно-коричневому, білому або

зеленому фоні. Орнамент доповнюється контрастами блакитного, темно-коричневого, яскраво-зеленого, синього або чорного, покритих прозорою поливою. Формально вироби можуть бути дуже різноманітні: тарілки, миски, глечики, барильця, куманці, макітри. Для декоративної пластики характерні фігурки тварин (зокрема баранів, левів), свистуни-пташки, іграшки.

У випадку кахлів – це пласкі плитки або панелі з декоративним розписом, які використовувалися як облицювання інтер'єрів. Розпис часто містить орнаментальні мотиви, рослинні або геометричні, також фігурні композиції з людьми чи тваринами.

Однією з найпомітніших рис опішнянської кераміки є поєднання функціональності і художності. Якщо раніше вироби мали перш за все побутове призначення (посуд, кухонні речі), то з часом все більше виробів створювалося як декоративні, як витвори мистецтва. Символіка також відігравала важливу роль. Наприклад, на великому декоративному панно в Опішному «Декоративномозаїчне панно «Опішнянське гончарство»» (1974 р.), створеному на фасаді колишнього заводу «Художній Керамік», сьогодні – це Музей мистецької родини Кричевських, зображена дівчина з куманцем у руках – символ достатку, радості й шлюбу; поруч – сонце, квіти, птахи, леви, барани. Тваринні образи («баран», «лев», «птаха») часто зустрічаються в фігурному посуді; вони є не лише декоративними, а й мають обрядовий чи оберіговий зміст. Орнаментальна мова й колорит виробів вирізняють опішнянські роботи: природні кольори глини, яскраві акценти глазурі, поєднання традиційних форм із фантазійною, навіть жартівливою скульптурною формою. Наприклад, форма глечика може набувати силуету тварини або птаха, ручки або ніжка – у формі голови чи ноги.

Сьогодні Опішне залишається одним із найвідоміших центрів керамічного мистецтва в Україні. Тут функціонує Національний музей-заповідник українського гончарства, у якому представлені колекції опішнянської кераміки, працюють майстерні, проводяться виставки. Також у селищі активно проводять майстер-класи з гончарства та розпису, наприклад, у «Опішнянській арт-ілі», Опішнянському державному художньому ліцеї імені Василя Кричевського. Проте існують і виклики. Одним із них є збереження традиційної технології і ручної праці в умовах масового виробництва та конкуренції з дешевою продукцією. Як зазначено в дослідженнях: радянська політика колективізації й концентрації ремесел була спрямована на знищення кустарного виробництва, але водночас допомогла зберегти опішнянське гончарство від повного занепаду. Іншим викликом є питання популяризації традиційного мистецтва серед молодого покоління, забезпечення матеріально-технічної бази майстерень.

Отже, опішнянське кахлярство – це не просто виробництво плитки чи глиняного посуду: це живе поєднання матеріальної культури,

художньої самобутності, ремісничої майстерності і символічного значення. Ця традиція не лише прикрашає інтер'єри, але й несе в собі пам'ять поколінь, зв'язок із землею із художнім мисленням. Сьогодні, коли культура і самобутність визнаються важливими для громад, збереження опішнянської кераміки має вагоме значення – як для Полтавщини, так і для всієї України.

ВІД ВЕСІЛЬНИХ СТАРОСТІВ ДО ТАМАДИ

***Щербак Артем, учень 11-А класу
Опорного закладу Гребінківська
загальноосвітня школа I-III ступенів №4
Гребінківської міської ради Полтавської області
Керівник: Щербак І. С., учитель англійської мови***

Весілля – одна з найпоетичніших і найглибших традицій українського народу. Воно поєднує в собі давні вірування, символи, звичаї, пісенну й музичну культуру, моральні уявлення про сім'ю та продовження роду. На Полтавщині, зокрема в місті Гребінка, весільна обрядовість зберегла чимало архаїчних елементів, водночас увібравши й риси сучасного святкування.

У минулому під час весіль ключову роль відігравали весільні старости, якими, за спогадами старожилів, зазвичай були шановані родичі чи сусіди – «люди язикаті й поважні». Вони вели урочисту частину: зустрічали гостей, виголошували тости, дбали, щоб усе відбувалося «по звичаю». Дуже важливою була його роль під час обряду з короваем – він вирізав його верхівку й підносив її молодим, після чого роздавав частини гостям, а в кінці та виголошував «Многая літа» всім присутнім.

Із середини ХХ ст. весільна обрядовість у Гребінці поступово змінювалася. Місто ставало промисловим і залізничним центром, тому весілля втрачало частину сільських елементів, натомість набувало «міського» вигляду. у 1960–1980-х рр. ще багато родин дотримувалися давніх звичаїв: запрошували старостів, пекли коровай, влаштовували гучні застілля в домі чи у дворі. На старих світлинах можна побачити наречених у вишиванках, прикрашених вінками, поруч – родичів із рушниками й хлібом.

З часом на весіллі з'являються нові постаті – музиканти, фотографи, ведучі. Старостів замінює тамада – людина, яка керує святом, підтримує веселий настрій. Його функції, по суті, є модернізованим варіантом давньої ролі старостів: бути «режисером» обряду, стежити за порядком і добрим словом згуртовувати громаду.

Саме слово «тамада» (в перекладі з грузинської «головний за столом») означає майстра тостів у грузинських застільних звичаях. В Україну це явище просочилося через радянську культуру, адже в СРСР були популярні деякі грузинські традиції. Спочатку це був неофіційний ведучий на корпоративах. А поява першого професійного тамади на весіллях припадає на 90-і рр. минулого століття, а на початку XXI ст. це явище поступово набуває масового поширення. Це викликано, як уже було зазначено, поступовою урбанізацією, поступовим забуванням людьми національних традицій і, звичайно, психологічними чинниками – люди не хотіли брати на себе відповідальність за проведення весілля.

Сьогодні весілля у Гребінці, як і по всій Україні, проходить у банкетних залах чи ресторанах, із сучасною музикою, конкурсами та відеозйомкою. Навіть попри те, що посада тамади стала комерціалізованою, його роль в сучасних умовах важко переоцінити, адже, за словами досвідченої та знаної в Гребінці тамади Нелі Бондаренко, ця людина не просто конферансьє, ведучий і аніматор. Тому на весіллях крім сучасної музики, тостів, жартівливих конкурсів, ми чуємо й народні пісні і можемо побачити, як ріжеться коровай, з нареченої знімається фата та одягається хустка і багато іншого.

Отже, можна сказати, що тамада – це не просто сучасний нащадок весільних старостів, який продовжує їхню місію – об'єднувати людей, творити свято, зберігати традицію. На думку Сергія Карповича, тамади з тридцятилітнім стажем, та молоді, але популярні в Гребінці тамади Тетяни Худолій, сучасний професійний тамада «екстракласу» – людина з високорозвиненими організаторськими здібностями, почуттям гумору і такту, гарний психолог і креативник, який постійно працює над підвищенням свого професійного рівня, адже потрібно знати типові уподобання людей різного віку та соціального стану, народні звичаї та традиції та сучасні тренди, щоб іти в ногу з часом і, безперечно, мати свої «фішки», щоб бути конкурентноспроможним у своїй царині.

ПІЧ УКРАЇНСКА – ЩЕДРОСТІ СВЯТИНЯ...

Якимаха Крістіна, учениця 8 класу
Снітинської гімназії Лубенської міської ради
Лубенського району Полтавської області
Керівник: Кулик Л. В.,
вчитель історії та географії

Хата як житловий простір людини, місце родинних обрядів, символ добробуту, пройшла тривалий і складний шлях розвитку. То ж загляньмо в це затишне домашнє помешкання, переступімо поріг старої української хати, адже саме в ній залишився дух народних традицій, що здавна

виховували в людині добрі почуття, працьовиту вдачу, чутливу до краси душу.

Обов'язковими елементами інтер'єру завжди були образи, скриня, лава, сволок, піч, стіл, жердки-поліці, символіка яких в етнічній духовній культурі є своєрідною для кожного з етносів.

Темою нашого дослідження сьогодні стала вариста піч. Чому саме піч запитаєте ви?

А тому, що в наше суворе ХХІ століття стрімкими кроками ввірвались слова нового покоління такі як інет, провайдер, блогер, ноут, скайп, флешка. Але ми, сучасні діти, зовсім не те, що не знаємо значення, але й не чули слів, пов'язаних з житлом наших пращурів – піч, заслінка, черінь, припічок, запічок, рогац, хватки.

Актуальність теми зумовлена тим, щоб простежити «життя» варистої печі від її народження до часу смерті. Тому ця робота є спробою відродити давно забуті традиції українського народу, знайти опис обрядових дій в художній літературі, спробою систематизувати зібраний матеріал в одне ціле і передати ці знання прийдешнім поколінням...

Традиційна сільська піч поступово відходить в історію. Хід цивілізації нестримний і, мабуть, невідворотній, тому невдовзі про неї дізнаватимуться тільки з художніх творів. Та генетична пам'ять завжди повертатиме нас до доброго вогню в печі родинної хати, біля якого народжувались і виростали цілі покоління наших предків.

Піч – це, передовсім, вогонь, вогнище, а вогнище в хаті – річ найбільш родинна, звідси й метафора: «родинне вогнище». Вогнище було свого роду символом непорушності сім'ї, його збірним пунктом і святиною. Піч як невід'ємний атрибут традиційної української оселі – виконувала не лише важливу господарську, а й магічну роль. В ній мало постійно горіти, а за збереження вогню відповідали жінки. Біля вогнища не тільки обігрівалися, готували їжу, а й вчиняли різноманітні ритуальні дії, пов'язані з очисною функцією вогню.

З удосконаленням людського житла змінювала свою форму та розташування вариста піч, зберігаючи при цьому й первісне обрядове значення. Здавна люди вважали, що оселю тримають три речі: піч, покуть і хлібна діжа. Тому чоловіки, утримуючись від лайок, казали: «Сказав би, та піч у хаті», а жінки – «Шануючи піч, краще промовчу».

Існував справжній культ печі. З нею пов'язані численні звичаї та повір'я, оберегові дії, родинні обряди «женити комина», «посвіт», «народини», «хрестини», «поховання» тощо. Біля печі в «баб'ячому кутку» проводили свої дії знахарки та ворожки. Велике значення в народній звичаєвості відігравали й частини печі: комин, вивід, устя, печина. Символіка печі знайшла й широке відображення у художній літературі, народній творчості та мистецтві.

У віршах Івана Франка піч часто з'являється як символ дому, тепла та затишку. Наприклад, у творі «Догорають поліна в печі...» вона створює атмосферу спокою та роздумів. А в поемі «На Підгір'ї села невеселі» він пише: «В хаті піч трохи не в пів кімнати, з зачіпком і припічком із глини. Вічно тепла, ніби шлунок, який постійно потребує дров... Біля неї знаходилися коцюба, помело та інші необхідні предмети для підтримання вогню...». Як контраст теплої і живої печі є згадка про «піч давно не топлена» в оповіданні «Яць Зелепуга». Опис холодної та порожньої хати створює атмосферу запустіння та смутку. Отже, наявність теплої печі – це ознака життя та добробуту.

У творчості Василя Симоненка вона постає як символ важкої селянської праці та вікових традицій («Піч»). У творах Михайла Коцюбинського (оповідання «Пе-коптьор») та Івана Нечуя-Левицького (повість «Кайдашева сім'я») піч є важливим елементом побуту селянської родини, символом домашнього вогнища та затишку.

А казки нашого дитинства... Це і «Коза-Дерева», і «Лисичка-кума», і «Кривенька качечка», і «Дідова дочка і золота Яблунька» та багато інших. В них теж не обійшлося без багатогранного образу печі.

Ставлення до печі як до своєрідної святині засвідчують численні традиційні звичаї: було за обов'язок щодня підмазувати й підмітати припічок, а по суботах – білити. Вимітати в печі потрібно завжди чистим помелом, інакше образиться вогонь і щось за це знищить. В багатьох регіонах піч ззовні розмальовували візерунками, які виконували роль хатніх оберегів. Але в селах Лубенщини піч завжди була білою і квітами її не прикрашали. Прибирання світлиці треба було робити від дверей до печі, а не навпаки, причому сміття з хати не виміталось на вулицю; його згортали докупи, а потім спалювали в печі.

Під час дослідження ми зустрічалися з односельцями Кулик Марією Захарівною 1928 р.н., Мицик Ганною Андріївною 1937 р.н та Денисенко Євдокією Панасівною 1940 р.н., які й розповіли про традиції, пов'язані з піччю. Наприклад, щоб стати хорошою прялею, дівчина мала кинути в піч перше наряджене нею прядиво. Не годилося лишати піч порожньою, а треба, щоб у ній увесь час стояла в горщику вода і лежало поліно. Замітати в печі потрібно тільки чистим помелом. Розпаливши піч, клали туди житньої соломи, гілочки свяченої верби, запалювали і спостерігали. Добре горіння віщувало хороше життя і навпаки, якщо дим ішов у хату – це на часті сварки в родині.

Найстарша жителька села Снітин Марія Захарівна ще пам'ятає, як доводилось «білувати» піч. Крейди білої у довоєнні роки ще не було. А за селом біля болота можна було знайти білу глину. То ще її мати перед початком зими заготовляла цю глину, а потім взимку розводила з водою і так «білувала» годувальницю сім'ї. Хоч і стояла піч сірою, але ж обмазана і прикрашена до святої неділі чи свят. А ще вона пригадала і про заборони, яких обов'язково дотримувались. Так, піч не можна було

мазати вагітній жінці, бо дитина буде «удушлива». Після похорону тримаються за піч, щоб не боятись покійника. Домовий теж любить піч та, як гадали, має в ній своє місце.

Мицик Ганна Андріївна розповіла, що під припічком тримали квочку з курчатами, а інколи і маленьких поросятток. А в запічку висушували дрібну цибулю, яку планували садити весною. Її там запікали для того, щоб не йшла у стрілки. Тому й називали таку цибулю в Снітині «пічкурка». Раз на рік піч мусила мати відпочинок. Під старий Новий рік, як приготували кутю на Щедрий вечір, у печі цілу добу не готували й не розпалювали. Навіть сидіти на ній не можна було, не те що спати. Бо цієї ночі – між Маланкою й Василем – піч заміж виходить, тож їй буде тяжко танцювати.

Денисенко Євдокією Панасівною 1940 р.н., пригадала, щоб дитина росла здоровою та заможною, її після хрещення клали на піч на кожух. «Ми вірили, – говорила вона, – що піч і пов'язане з нею начиння не лише забезпечували добробут, а й відводили зло, очищали». Тому, щоб блискавка не запалила хату, в піч кидали освячену вербу. А щоб відвести градову хмару, на двір викидали навхрест рогача й хлібну лопату, що стояли в кутку коло печі. Так робила ще її бабуся і мати, а потім і вона.

Своєрідна роль відводилася печі у весільній обрядовості. І на Лубенщині побутував такий звичай: під час сватання дівка мала стояти біля печі і колупати комин (піч). Це символізувало, що частинку свого домашнього вогнища, домашнього тепла, дівчина, ідучи назавжди з рідної хати, намагалася забрати із собою.

Особливо хотілось сьогодні згадати про Камаралі Євгенія Івановича. Ще в 2014 році він переїхав до нашого села Снітин з Маріуполя. На березі швидкоплинної Сули організував екоферму. Велика його заслуга полягає у відродженні національних традицій. Дядя Женя, як його ласкаво і з любов'ю називають діти в селі, викупує занедбані будинки, потім їх відбудовує в традиційному українському стилі. І обов'язково в хаті будує піч, бо за його словами піч - це душа оселі й українського народу.

В усіх народів світу існує повір'я, що той, хто забув звичаї своїх батьків, карається людьми і Богом. Він блукає по світові, як блудний син, і не може знайти собі притулку, бо він загублений для свого народу. Чому? Тому що звичаї народу – це ті прикмети, за якими розпізнається етнос не тільки в сучасному, а і його історичному минулому. Так було, так є і так повинно бути...

Догорають поліна в печі,
Попеліє червоная грань.
Тихо в хаті... Лиш часом вночі
Заскрегоче непевне зітхання...

Чому ж зітхає піч?..

Та, можливо, тому, що дослідження ще не закінчене. І багато чого про українську піч – берегиню родинного вогнища ми ще не дізнались.

Тому, думаю, буде ще і продовження...

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воропай О. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – Харків: Фоліо, 2005. – 508 с.
2. Данилюк А.Г. Українська хата / Архип Григорович Данилюк . – Київ: Наукова думка, 1991. – 111 с.
3. Кравець О.М. Сімейний побут і звичаї українського народу: історико-етнографічний нарис. – К.: Наукова думка, 1966. – 198 с.
4. Кудіна Л.М. Від роду до роду. Народознавство.– Х: Торсінг, 2003.– 256 с.

СЕКЦІЯ КУЛЬТУРИ РІДНОГО КРАЮ ТА МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ

ТВОРЧІСТЬ ОЛЬГИ ПІЛЮГІНОЇ ЯК СИНТЕЗ ТРАДИЦІЙ ТА СУЧАСНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО КИЛИМАРСТВА

*Бабенко Єлизавета, Козуля Катерина,
Приятелева Віра,
учениці 9 класу Ліцею № 14 «Здоров'я»
Полтавської міської ради, вихованки
Комунального закладу Полтавської обласної ради
«Полтавська обласна Мала академія наук
учнівської молоді»
Керівник: Куратнік Т.В., учитель технологій*

Мистецтво килимарства є невід'ємною складовою національної самобутності українського народу. Серед сучасних майстрів, які активно відроджують і розвивають цю галузь, особливе місце посідає Ольга Євгеніївна Пілюгіна. Протягом понад тридцяти років її творчість залишається яскравим прикладом синтезу традиційного українського мистецтва та сучасної художньої мови.

Ольга Пілюгіна народилася 23 грудня 1966 року в селі Решетилівка Полтавської області. З раннього дитинства вона захоплювалася ручною працею, особливо текстильним мистецтвом. Після закінчення Полтавського училища декоративно-ужиткового мистецтва вона обрала килимарство як основний напрям свого мистецького самовираження.

Вже перші її роботи вирізнялися точністю композиції та багат шаровістю смислових натяків. Своє становлення як художниці вона пов'язує з глибоким дослідженням найкращих традицій українського килимарства, які знайшли відображення у її власному стилі.

«У цьому виді мистецтва потрібна тривала й терпляча праця над результатом – інколи місяці, а то й роки. Від природи я досить терпляча людина, тому цей вид творчості мені чудово підходить», – з посмішкою зазначає пані Ольга.

Майстриня ділиться, що найважливішим етапом у створенні гобелена є малюнок: від ескізу до повно розмірного робочого варіанта. Потрібно ретельно продумати технічні аспекти виконання, зокрема розташування ниток і добір кольорів. У процесі ткання кожна нитка має знайти своє точне місце, доповнене відтінками для створення тонких нюансів і колористичних переливів.

Твори Ольги Пілюгіної вражають досконалою технікою виконання. Вона майстерно оперує класичними ткацькими техніками – «гладке ткацтво», «вибірковий ворс», «сукання» – поєднуючи їх з авторськими прийомами. Її килими об'єднують традиційну орнаментику з елементами сучасної абстрактної образності, завдяки чому мають глибоке актуальне звучання в контексті XXI століття.

Особливої уваги заслуговує її віртуозне використання кольору – багатство відтінків, складні гармонійні переходи. У композиціях часто з'являються природні мотиви: квіти, дерева, птахи та тварини як символи єдності людини з природою.

У творчому доробку Ольги Пілюгіної окреме місце займають тематичні серії: «Квітуча Україна» – килими, присвячені красі українських пейзажів; «Дерево життя» – символічне осмислення життєвого шляху, родових зв'язків, надії; «Пісня поля» – цикл, присвячений землеробській праці як основі буття українців

Пані Ольга зазначає, що сьогодні мистецтво гобелена переживає нову хвилю популярності. Сучасні художні й технічні можливості дозволяють гобеленам вийти за межі побутового мистецтва – вони стали частиною музейних і галерейних експозицій не лише в Україні, а й за її межами.

Її твори часто несуть глибокий філософський зміст, порушуючи теми вічності життя, любові, зв'язку з рідною землею. Ольга Пілюгіна – активна учасниця національних та міжнародних виставок. Її роботи експонувалися в Києві, Львові, Полтаві, Парижі, Берліні, Вашингтоні.

Серед численних нагород мисткині: Премія імені Катерини Білокур; Золота медаль Міжнародного бієнале текстилю в Лозанні; Відзнака «Золоті руки Полтавщини».

Завдяки Ользі Пілюгіній решетилівське килимарство отримало нове сучасне звучання. Вона не лише зберігає національні традиції, а й активно сприяє їх розвитку, виступаючи наставницею молодих митців, проводячи майстер-класи й беручи участь у культурно-освітніх проєктах.

Ольга Пілюгіна – унікальне явище в українському декоративно-ужитковому мистецтві. Її творчість є поєднанням високого професіоналізму, національної ідентичності та новаторства. Її килими – це не лише мистецькі твори, а й символи духовної неперервності української культури.

ПЕРШИЙ ФЕСТИВАЛЬ-КОНКУРС «ГАДЯЦЬКА ВИШИВКА» – РЕПРЕЗЕНТАНТ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

***Васильєва Віра, учениця 9 класу
Великобудищанського ліцею
Великобудищанської сільської ради
Полтавської області
Керівник: Козороз Н. І.,
учитель української мови та літератури***

Нематеріальна культурна спадщина – це сукупність звичаїв, традицій, знань та форм вираження, що передається від покоління в покоління та є важливим для формування національної ідентичності. Вона охоплює усні традиції, фольклор, виконавське мистецтво, традиційну музику, танці, свята, знання про природу, ремесла, обряди, святкування та гастрономічну культуру, які постійно відтворюються спільнотами та формують у них почуття самобутності та наступності, сприяють таким чином повазі до культурного розмаїття й творчості людей. Можна сказати, що це «жива спадщина». Це невід’ємна частина духовного життя українського народу, те, що об’єднує родини, громади, суспільство, країни. Це неповторне, багатогранне та унікальне надбання людства.

Збереження нематеріальної спадщини не лише підтримує національну ідентичність, а й сприяє розвитку туризму та передачі культурних цінностей наступним поколінням. Це важливий інструмент для єднання українців у часи викликів і змін.

Нематеріальна культурна спадщина – концепція, запропонована в 1990 роках як аналог світовій спадщині ЮНЕСКО, що приділяє основну увагу нематеріальній культурі. У 2001 р. ЮНЕСКО провела опитування серед держав і неурядових організацій з метою вироблення засад конвенції. У 2003 році була прийнята Конвенція із захисту нематеріальної культурної спадщини, до якої Україна приєдналася у 2008 році.

Станом на липень 2025 р до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України включено 115 елементів. Цей перелік постійно поповнюється новими елементами відповідно до Закону України «Про приєднання до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини».

Серед них Гадяцька вишивка, яка не лише зберігається в музейних колекціях, але й відроджується у сучасному одязі та аксесуарах.

Мета дослідження – поповнити інформаційний потік про Перший фестиваль-конкурс «Гадяцька вишивка», акцентувати увагу сучасників на давнє ремесло вишивки Гадяччини, зокрема жіночої сорочки та їх значення у духовному житті народу, позаяк жіноча сорочка – це і символ, і оберіг.

Аби підкреслити їх значення, в Гадячі започатковано новий культурний захід – відкритий регіональний фестиваль-конкурс народного мистецтва «Гадяцька вишивка». Його мета – збереження унікальних традицій вишивки, популяризація культурної спадщини Полтавщини та підтримки місцевих майстрів.

Для реалізації теми накреслили завдання та виокремили головні: ознайомитися з літературою, що стосується цієї теми; відвідати Гадяцький історико- краєзнавчий музей, на базі якого 23 серпня 2025 року відбувся фестиваль; організувати виставку сорочок на базі ліцею; провести свято «А сорочка мамина серцю мила».

Відповідний наказ про проведення цього фестивалю-конкурсу затвердив Департамент культури і туризму Полтавської обласної військової адміністрації 4 липня 2025 року. Документом також ухвалено положення про проведення фестивалю.

Особлива увага приділяється збереженню елемента нематеріальної культурної спадщини – «Традиція і технологія вишивки жіночої сорочки на Гадяччині», який вже включено до Національного переліку НКС України. Ініціатива спрямована на відродження старовинних технік вишивання, розвиток творчості та популяризацію етнокультури рідного краю.

Фестиваль став логічним продовженням важливої для міста та країни події: у 2023 році технологія та традиції вишивки жіночої сорочки на Гадяччині було внесено до Національного переліку нематеріальної культурної спадщини України.

«Щоб щось зберегти – треба щось робити», - говорить майстер народної творчості Юрій Мельничук.

«Ми зробили перший крок – внесли нашу сорочку до списку нематеріальної спадщини. А далі треба її популяризувати. І сьогодні ми відкриваємо Перший фестиваль, який, я вірю, стане традиційним», - наголосила під час відкриття директорка музею Ірина Орлова [2]. Гадяцький регіон унікальний тим, що у селах Лисівка, Вельбівка, Соснівка, Плішивець, Броварки, Книшівка, Хитці люди «старої віри» ретельно зберігали давні взори і техніки вишивки своїх предків.

Як згадує Іщенко Софія Юхимівна, традиційно для сорочок майстрині обирали червоний колір, позаяк саме його найлегше було добути [4.3]. Унікальними були сорочки, які вишивали нитками кольору індиго (проміжний між темно-синіми та фіолетовими). Такого кольору неможливо було досягнути за допомогою натуральних барвників. Та сині нитки можна було придбати на базарах Гадяча. Катерина Іванівна Бракова ділиться з нами інформацією: «Мати ходила на базар у Гадяч по такі нитки»[4.1]. Зараз ці сорочки називають гадяцькими, а колись їх знали як «жидівки». «Жидівська нитка» мала, як уже ми сказали, колір індиго і продавалася на базарах Гадяча євреями, які через свої торгові

зв'язки імпортували такі нитки, а також барвники з Індії. Колір цей був недоступний через фарбування натуральними барвниками.

Отже, перший Гадяцький фестиваль-конкурс «Гадяцька вишивка» – це яскравий репрезентант нематеріальної культурної спадщини. По-друге, гадяцька сорочка – унікальна, (про її особливості в наступному дослідженні, хоч, звісно, уже є розвідки з цієї теми). По-третє, вишита жіноча сорочка – не лише краса, вид давнього ремесла, а й оберіг, символ. І нарешті, цей фестиваль – вияв забезпечення життєздатності нематеріальної культурної спадщини, який сприяє збагаченню культурного різноманіття та активізує творчість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Король А. «Жидівка» - унікальна сорочка Полтавщини. *Гадяцький вісник*. 2019. 17 травня
2. <https://myrgorod.rayon.in.ua>
3. <https://ridnyikrai.in.ua>
4. Список респондентів:
 - 4.1. Бракова Катерина Іванівна, 1949 р.н.;
 - 4.2. Гречка Катерина Мифодіївна, 1936 р.н.;
 - 4.3. Іщенко Софія Юхимівна, 1938 р.н.

НАРОДНИЙ АМАТОРСЬКИЙ ТАНЦЮВАЛЬНИЙ АНСАМБЛЬ «ЮНІСТЬ» У КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ ЛУБЕНЩИНИ

*Галушка Анна, учениця 9 класу,
учасниця краєзнавчо-пошукового загону «Оберіг»
Гімназії імені Героя України Віри Роїк
Лубенської міської ради
Керівник: Кононович Л. І.,
учитель української мови та літератури*

Одним із найцінніших скарбів української культури є танцювальне мистецтво. Воно давно стало невід'ємною частиною культурного життя й нашого давнього міста Лубни. Відомо, що записаний у народі танець дістає справжнє життя лише тоді, коли знаходить своє сценічне втілення в художній обробці хореографа, коли його виконують танцюристи. Тоді він приносить велику естетичну насолоду, виховує почуття прекрасного.

Тож досліджувати танцювальні колективи громади необхідно, щоб пізнати всю велич хореографічного мистецтва і зберегти його правдиву красу й відновити славу. Сьогодні, під час російсько-української війни, український народний танець залунав по-новому, адже кожен зрозумів, що потрібно берегти надбання народу, щоб пам'ятати своє коріння.

Тому метою роботи було дослідження історії створення та діяльності Народного самодіяльного танцювального колективу Лубенщини «Юність», першим керівником якого був Стрижов М. Ф., вивчено репертуар колективу, зокрема автентичні танці, записані М. Ф.

Стрижовим та Анатолієм Царюком. Безперечно, у світі, де глобалізація часто стирає культурні відмінності, саме такі колективи стають справжніми хранителями нашої унікальності.

Під час дослідження опрацьовано архівні матеріали, місцеву періодичну пресу, зокрема газети «Вісник» та «Лубенщина», документальну та художню літературу, яка містить матеріали про розвиток танцювального мистецтва в Лубнах. Переглянуто відеозаписи про святкування 50-ліття ансамблю та фільм «Юність – моє життя» про засновника колективу М. Ф. Стрижова, проведено інтерв'ю із колишніми учасниками ансамблю та теперішнім керівником Анатолієм Царюком. Таким чином, використано різні методи дослідження: науковий, соціологічний: спостереження, інтерв'ю.

Досліджено, що Микола Федорович Стрижов відомий не тільки як постановник танців, а і як хореавтор нових, записаних на Лубенщині. Серед них і «Лубенська полька» – танець побудований на місцевому фольклорі, і «Комільник», і «Торбин», і «Гречка» записані в с. Солониця Лубенського р-ну. Український танець «Коша» записаний в с. Таранушичах Кобеляцького р-ну.

До речі, танець «Комільник» неодноразово друкувався в різних збірниках і увійшов у друге видання збірника «Українські народні танці» під редакцією А. І. Гуменюка. Анатолій Царюк, теперішній керівник ансамблю, записав і зробив хореографічну обробку таких танців як «Кадриль-паняночка», «Чого козаки плачуть».

Під час дослідження було зроблено багато відкриттів: дізналися про діяльність самодіяльного народного танцювального ансамблю «Юність» та про його внесок у збереження, розвиток та популяризацію народного мистецтва, вивчили життєві шляхи Миколи Стрижова та Анатолія Царюка. Побачили на сцені танці, які були зібрані в різних куточках Полтавщини, по-новому оцінили велич людського духу, наполегливість у досягненні поставленої мети, зрозуміли, що, працюючи над собою, можна досягти вершин мистецтва.

Цей колектив не тільки береже, а й примножує духовні багатства народу, а записані хореографами танці, будуть на сцені жити вічно.

ВОНА ВЧИТЬ СПІВАТИ ДУШЕЮ: ШЛЯХ ТЕТЯНИ САДОХІНОЇ – ЗАСЛУЖЕНОЇ АРТИСТКИ УКРАЇНИ, ЯКА ВІДКРИВАЄ ЗІРКИ СЕРЕД ДІТЕЙ

*Глущенко Назар, учень 11 класу Ліцею № 14
«Здоров'я» Полтавської міської ради
Керівник: Галаган В. В.,
вчитель інтегрованого курсу «Мистецтво»*

Полтавщина... Це край, де кожна стежина дихає історією, а кожне слово, мелодія чи мазок пензля наповнені душею українського народу. Наш край дав світові цілу плеяду митців: Микола Лисенко – основоположник української класичної музики, Іван Котляревський – творець нової української літератури і театру, Микола Ярошенко – художник-гуманіст, який умів передати душу людини в кожному портреті. І наші сучасники: Марія Бойко, Олександр Білаш, В'ячеслав Кощій та інші поети, композитори і співаки несли українську пісню у серця людей.

Коли зустрічаєш людину, яка справді живе мистецтвом, відчуваєш це одразу. Саме такою є Тетяна Садохіна, заслужена артистка України, солістка обласної філармонії, педагог, чия творчість і любов до дітей запалюють нові таланти. Вона щиро плекає традиції української пісні, зберігаючи душу нашої культури.

Тетяна Володимирівна народилася 19 червня 1970 року у мальовничому селі Кустолові-Кущі. З дитинства дівчинка всотувала головні життєві цінності, починаючи з пісні батьків: тато, Володимир Іванович – баяніст і співак, мама, Лілія Іванівна, теж грає на баяні і гарно співає.

Жагу до сцени дівчинка пізнала вже з 3 років: співала пісні з мультфільмів і придумувала до кожного виступу танцювальні рухи...

Гадяцьке училище культури імені І.П. Котляревського, Київський інститут культури, ТВ програма «Сонячні кларнети», український молодіжний музичний фестиваль «Червона рута», солістка Полтавської обласної філармонії, потім хормейстер, а далі – керівник пісенно-танцювального ансамблю «Полтава», створення тріо «Мальви» – це далеко не повний шлях мисткині. Вона співпрацює з поетами та композиторами полтавського краю, стає лауреаткою багатьох всеукраїнських та міжнародних фестивалів: «Крізь терни – до зірок», «Пісенний вернісаж», «Боромля», «Світ музики» (Італія), «Мотив для двох сердець». Пісні у її виконанні звучать по радіо й на телебаченні. Тетяна несе в народ красу й чуттєвість, неповторність і поетичність народної пісні, народного слова.

У 2006 році співачці присвоєно звання «Заслужена артистка України».

Артистка не уявляє свого життя без музики: «Щастя для мене – написати пісню і дізнатися, що вона подобається людям... а ще – виходячи з концерту, чути слова вдячності за мою творчість».

Тетяна мріє, щоб молоде покоління не забуло українські пісні, традиції... Тому культурно-просвітницька діяльність співачки продовжується в дітях, її вихованцях. Для цього вона разом зі своїм чоловіком Володимиром Шевчуком у 2000 році створила продюсерський центр «Квітограй». Вона працювала з дітьми різного віку. Її учні з року в рік ставали лауреатами всеукраїнських і міжнародних фестивалів і конкурсів естрадного і народного мистецтва.

Результатом копіткої роботи керівниці стали високі досягнення її наслідувачів. Серед них Юлія Федоляк (сmt Шишаки), яка закінчила Київську муніципальну академію музики ім. Р. М. Глієра та Київський університет культури; Наталія Ющенко (сmt Машівка) закінчила Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка і працює директоркою Машівського будинку культури, де продовжує справу своєї наставниці; Сергій Штефан (сmt Чутове) отримав освіту у Київській муніципальній академії музики ім. Р. М. Глієра і створив у Києві власну вокальну студію; Інна Синягівська (сmt Нові Санжари) також закінчила Київську муніципальну академію музики ім. Р. М. Глієра ; Юлія Кущинська закінчила Полтавський фаховий коледж мистецтв імені М.В.Лисенка; Людмила Супрунова (м. Полтава) закінчила Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка та зараз є завідувачкою сектору Полтавського обласного Центру народної творчості та культурно-освітньої роботи.

Тетяна Володимирівна – приклад того, як професіоналізм, душевність і любов до дітей можуть змінювати долі. Вона не просто навчає, вона надихає жити красиво. Адже співати і доносити українську народну та естрадну пісню до дітей та молоді дано не кожному. Її вміння виявляти найкращі людські якості – гуманність, щирість, людяність, наполегливість, уміння повністю розчинятися у мистецтві – внесок у виховання нового покоління українців саме зараз.

Співачка, композитор, поетеса й педагог Тетяна Садохіна вчить нас любити Україну, слово, пісню, вчить мислити, співпереживати, бачити прекрасне в усьому.

ВАСИЛЬ МИХАЙЛОВИЧ МАКОВСЬКИЙ: ВНЕСОК ВИДАТНОГО ХУДОЖНИКА-ПЕДАГОГА У КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ ЛАНДШАФТ ХОРОЛЬЩИНИ

***Кайда Вячеслав,
студент III курсу, група 126 ТМ
Міжрегіонального центру професійної
перепідготовки звільнених у запас
військовослужбовців м. Хорол
Керівник: Троян І. П., викладач історії***

Історія української культури часто зосереджується на постатях, які діяли у великих мистецьких та політичних центрах – Києві, Львові, Харкові. Однак справжнє культурне життя нації завжди трималося на міцному фундаменті регіональних осередків, які плекали таланти та поширювали знання. У цьому контексті дослідження діяльності Василя Михайловича Маковського (1870–1930) – художника, графіка, фотомайстра та видатного педагога, який присвятив значну частину свого життя Хорольщині, набуває особливої актуальності.

Його постать є яскравим прикладом митця, який свідомо обрав просвітницьку місію у провінції, несучи туди високі академічні знання та естетичні ідеали. Актуальність теми посилюється потребою деколонізації нашої культурної пам'яті, коли ми повертаємо із забуття імена тих, хто формував українське мистецьке середовище на місцях, незважаючи на політичні та соціальні катаклізми початку ХХ століття. Спадщина Маковського, що включає живопис, графіку та унікальні фотографії Хорола, є безцінним джерелом для відтворення візуальної історії та культурного портрета регіону.

Мета роботи полягає в тому, щоб дослідити багатогранну діяльність Василя Михайловича Маковського на Хорольщині, проаналізувати його педагогічний внесок та художню спадщину, а також визначити його роль як культурного якоря регіону в період докорінних суспільних змін.

Незважаючи на вагомий внесок Маковського у розвиток місцевої освіти та мистецтва, його фігура залишається переважно в колі краєзнавчих досліджень. Існує недостатність монографічного вивчення його творчого методу, а також системної каталогізації його робіт, розпорошених між музейними та приватними колекціями. Недооціненою залишається його роль як фотохудожника, чиї знімки слугують важливим історико-архітектурним джерелом. Завданням дослідження є:

1. Аналіз його діяльності у Хоролі як викладача малювання та креслення в жіночій гімназії та реальному училищі (1907–1920 рр.).
2. Систематизація відомих творів живопису та графіки, що відображають пейзажі Хорольщини, та визначити їхню художню цінність.

3. Виділення та оцінка значення Маковського як фотохудожника, що зафіксував архітектурний образ Хорола початку XX ст.

Вивчення життя та творчості Василя Маковського зосереджене переважно в царині регіональних мистецтвознавчих та краєзнавчих студій. Фундаментальні біографічні відомості про художника та його роботи були зібрані та опубліковані в працях відомого полтавського мистецтвознавця Віталія Ханка. Саме завдяки його дослідженням, зокрема статтям в «Енциклопедії Сучасної України», постать Маковського була введена до національного наукового обігу. Також важливими є місцеві краєзнавчі видання та публікації, присвячені історії Хорольського реального училища та жіночої гімназії. Незважаючи на наявність цих джерел, комплексної монографії, присвяченої виключно Маковському, на сьогодні не існує, що поглиблює дослідницьку проблему. Його спадщина має подвійну цінність: художню (ліричні пейзажі, графіка) та документальну (фотографії, що є унікальним архітектурним літописом Хорола). Як педагог, Маковський не лише виховував учнів, а й закладав основи для існування постійного мистецького середовища в місті, забезпечивши тяглість художньої традиції навіть у буремні часи.

Маковський, залишаючись вірним провінційному осередку, довів, що справжня культурна місія може бути реалізована поза столицями. Він є ключовою постаттю, яка пов'язує дореволюційну мистецьку школу з першими паростками українського мистецтва на Полтавщині у XX столітті.

Його життя і праця у Хоролі слугують натхненням прикладом для сучасних митців та педагогів, а збереження його спадщини є прямим обов'язком громади та держави.

ВИДАТНІ УКРАЇНЦІ. ЖИТТЄЛЮБ ВОЛОДИМИР ЯРОШЕНКО

*Кайнара Євгенія, учениця 10 класу,
член пошукового загону «Крок»
Яхниківської загальноосвітньої школи
I-III ступенів Лохвицької міської ради
Керівник: Касьян Н. Г.,
вчитель початкових класів,
керівник історико-краєзнавчого музею*

Пошуковий загін «Крок» Яхниківської загальноосвітньої школи I-III ступенів Лохвицької міської ради постійно проводить пошукову та дослідницьку діяльність на основі архівних матеріалів та фондів шкільного історико-краєзнавчого музею. Увагу юних дослідників привернув портрет Володимира Ярошенка. Оскільки факти про його

життя були короткі та скупі, «кроківці» вирішили зібрати та упорядкувати інформацію про життєвий і творчий шлях земляка. Спочатку звернулись до Лохвицького краєзнавчого музею, де співробітниця музею Людмила Козіна ознайомила дослідників із біографією В. Ярошенка. Деяку інформацію про митця діти дізнались від односельчанок Ніни Гузь та Валентини Черних, зіставляли з фактами, що знайшли мережі Інтернет, зокрема у Вікіпедії та на сайті «Укрінформ». Не всі дати і події співпадали, тож пошуковцям довелося декілька разів перевіряти ту чи іншу інформацію. Завдяки зібраним матеріалам оновлено експозицію про видатного земляка у шкільному історико-краєзнавчому музеї.

Володимир Мусійович Ярошенко (псевдонім Воляр) народився 13 червня 1898 року в сім'ї вчителів у селі Івахники (нині Яхники) Лохвицького повіту Полтавської губернії. Його батько, Мусій Тимофійович Ярошенко, з 1892 року був народним учителем Івахницької церковно-приходської школи.

Скромний і вдумливий школяр Володимир Ярошенко кохався в книжках. Ще будучи учнем 5 класу почав писати вірші, в яких переважно відображалися соціальні проблеми суспільства.

Після закінчення церковно-приходської школи майбутній поет навчався у Лохвицькому реальному училищі, яке на той час давало гарну освіту. Спочатку писав російською мовою, вже в 1917 році вийшла його перша збірка «Стихи», у 1918 році – «Світло», а в 1919-році збірка «Луки».

20-30 роки. В цей час Ярошенко навчається у Київському комерційному училищі та продовжує писати. Його літературний доробок стрімко зростає. В 1924 році він видає нову збірку «Через решето». У 1925 році у видавництві «Книгоспілка» побачила світ збірка «Роби добре, добре й буде», а у видавництві «Сяйво» надрукована збірка «Байки» (1926 р.), в яких поет відображає досягнення та труднощі того періоду.

Деякий час В.Ярошенко вчителює, а з 1923 року працює редактором.

В 1927 році виходить його книга оповідань «Кримінальна хроніка», а в 1928 році – повість «Гробовище». З'являються уривки з роману «За вугілля, за нафту, за метал», кіносценарії «Земля» та «В наметах».

Гортаючи сторінки поетичних творів В. Ярошенка, написаних у різні роки, бачимо їхній широкий діапазон: закоханість у життя, мрійливість, небайдужість до подій того часу. Особливо піднесено і урочисто звучить його слово в одному з віршів, де він пише:

Моя колиско! Мій народе!

Ти моя совість і душа.

Без тебе й сонце не зіходить

І в путь без тебе не руша...

Життя письменника трагічно обірвалося 13 серпня 1937 року: останній спочинок він знайшов у Биківнянському лісі під Києвом. Після

реабілітації поета в 1968 році у видавництві «Дніпро» вийшла збірка його поезій, а в 1988 році в книзі «Письменники України» надрукована його коротка біографія.

Яхницька земля багата талановитими людьми. Вони жили і творили в різний час. Але для всіх, зокрема і для Володимира Ярошенка, характерна палка любов до свого народу, повага до людської особистості, звеличення високих людських і духовних якостей людини.

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ МОНУМЕНТАЛЬНОЇ ПЛАСТИКИ ВОЛОДИМИРА БІЛОУСА

*Колісник Євгенія, учениця 10 класу
Комунального закладу «Розсошенська гімназія
Щербанівської сільської ради Полтавського району
Полтавської області»
Керівник: Моргун О. І.,
учитель зарубіжної та української літератури*

Полтава дала світові цілу плеяду всесвітньо відомих імен. Серед них вчені, конструктори, письменники, художники, актори, музиканти, філософи.

Мова піде про творчість Людини з великої літери, яка свято зберігала і примножувала славні традиції рідного міста, створювала неповторний історико-архітектурний облік Полтави.

Мета роботи – дослідити характерні особливості монументальної пластики В.І.Білоуса на прикладі пам'ятника «Жертвам Чорнобиля» з метою популяризації творчості Майстра.

Характерною особливістю монументальної пластики Володимира Білоуса є те, що в основу своєї діяльності він поклав зберігання неповторних особливостей та колориту міста і намагався новими фарбами збагатити його самобутність, а разом з тим зберегти те, що було створено віками. Тому його монументальна пластика – «Загиблим українським козакам» (1994), «Жертвам Чорнобиля» (1996), «Пам'ятник Юрію Кондратюку» (1997), «Архистратиг Михаїл» (1999) – органічно вписується в художній простір нашого міста.

Трагедія, яка сталася у 1986 році в тихому українському містечку Чорнобилі, не залишила байдужим Володимира Івановича Білоуса. До десятої річниці катастрофи був створений пам'ятник «Жертвам Чорнобиля». До роботи над пам'ятником підключився архітектор Юхименко М.В. Автори ставили за мету створення оригінального за формою і значимого за змістом пам'ятника, який передає власне бачення Чорнобильської трагедії.

Пам'ятник являє собою зруйноване вікно з рамою, яка нагадує чорний хрест. Автор прагне викликати певні емоції у глядача: людське життя розколоте на дві половинки: до і після... Через чорне обвугліле зруйноване вікно вривається полум'я, яке пожирає усе на шляху. Взагалі вогонь – символ життєвої енергії, сонця і сонячного світла, божественний дар, очищення. У вогні таїться божественна сила, яка оживляє і підносить людське серце і запалює душу. У слов'ян побутовув розділ вогню на вогонь небесний і вогонь пекельний. Перший - вогонь, на якому згорають жертвоприношення, очищає, лікує; другий – вогонь, що вирвався з самого пекла, приносить горе і страждання всьому живому на землі. Саме це значення вогню мав на увазі митець.

Знизу з брущатки, зламуючи її, проростає та плодоносить гілка калини – символ України, її живучості, надії на відродження, дерево роду. Пам'ятник знаходиться на постаменті, до якого з двох сторін ведуть сходи – символ мосту між двома світами, сходження до висот, до мудрості, пошуки цієї мудрості через переборення труднощів, через трагедії і втрати. Число сходинок наділено символічним значенням. Їх – п'ять. Це число означає вічну молодість, здоров'я, відродження. Монументальність та значимість надають пам'ятнику матеріали, з яких він виконаний, – граніт і мідь. Пам'ятник розміщений біля центрального корпусу Медичної стоматологічної академії, тому що саме медики мали безпосереднє відношення до ліквідації чорнобильської трагедії. Урочиста церемонія відкриття пам'ятника відбулась у квітні 1996 року.

У цьому ж році за пам'ятник «Жертвам Чорнобиля» В. І. Білоуса визнано лауреатом обласного конкурсу та нагороджено Дипломом 1 ступеня Державного комітету з архітектури і будівництву України.

Творча спадщина В. І. Білоуса – це не тільки монументальна пластика, це і скульптурні портрети, скульптура малих форм: портрети, фігури, жанрові композиції, медалі. Створені в металі, гіпсі, камені, шамоті, глині. Теми творчості – жанрові мотиви, відображення знаменних дат і подій в історії українського народу, портрети видатних діячів науки і культури, теми дружби народів, спорту, боротьби за мир.

Характерними особливостями творчих пошуків Володимира Білоуса є цікаве бачення світу, органічне поєднання в його мистецтві громадянських і ліричних начал, схвильований відгук на проблеми часу, широта, емоційність і інтенсивність пошуків в різних жанрах, виразна динаміка рішень, символізм. Все це викликає захоплення і щиру повагу до творчої спадщини скульптора.

КОБЗАРСЬКА СПАДЩИНА ОПАНАСА СЛАСТЬОНА

*Комар Дмитро, учень 11 класу
Кременчуцького ліцею № 5 імені Т. Г. Шевченка
Керівник: Пермякова В. А.,
заступниця директора з навчально-виховної
роботи*

Полтавщина є одним із провідних осередків українського кобзарства, що славиться найталановитішими бандуристами, кобзарями, лірниками, а також етнографами, фольклористами, які зберегли та популяризували традиційне кобзарське мистецтво в Україні та світі. У сучасних умовах, коли відбувається переосмислення національної ідентичності та посилюється інтерес до автентичних традицій, всебічне вивчення кобзарства набуває актуальності.

Метою дослідження є висвітлення творчої діяльності Опанаса Сластьона, видатного «енциклопедиста від мистецтва», художника, архитектора, педагога, кобзаря, мистецтвознавця, ілюстратора творів Тараса Шевченка. У монографії дослідника Віталія Ханка описана життєдіяльність митця, широко представлена його культурно-мистецька спадщина, що спонукає до подальших досліджень.

Опанас Сластіон (1855–1933) – визначний представник української культури, чия діяльність охоплювала різні сфери мистецького життя. Він зробив значний внесок у розвиток національного образотворчого мистецтва, створював пейзажі та портрети, сповнені глибокого національного змісту. В архітектурі О. Сластіон став одним із засновників стилю українського архітектурного модерну, який поєднав традиційні народні мотиви з новітніми формами. У своїй етнографічній роботі митець ретельно збирав і змальовував зразки народного мистецтва.

Серед визначних мистецьких здобутків О. Сластьона особливе місце посідає його кобзарська спадщина, яку він залишив наступним поколінням. Любов до народного співу, яку він успадкував від своїх батьків, пізніше перетворилася на прагнення відтворити засобами мистецтва споконвічні традиції кобзарства. Під час навчання майбутній митець глибоко вивчав духовне життя народу, а його світогляд формувався під впливом видатних речників української культури, зокрема композитора Миколи Лисенка, художника Порфирія Мартиновича, кобзаря Остапа Вересая. Періодичні перебування на Полтавщині, де панувала атмосфера справжнього кобзарського духу, надихнули О. Сластьона на створення галереї портретів українських кобзарів, яку він започаткував у 1875 році та працював над нею протягом життя. У 1900 році він переїхав до Миргорода та присвятив себе популяризації кобзарського мистецтва. О. Сластіон продовжував

знайомитися з кобзарями та створювати їхні погрудні портрети, а також портрети в повний зріст на тлі природи або в побутовому середовищі. Загалом ним було відтворено 23 портрети кобзарів, а зображення народного співця Самійла Яшного і дотепер вважається найкращим твором та уособленням українського кобзарства.

О. Сластьон навчився самостійно виконувати українські думи, дотримуючись традиційного способу та одночасно поєднував своє захоплення з дослідницькою діяльністю, яку присвятив питанням розвитку українського кобзарства. Він став засновником Першої селянської капели бандуристів імені Тараса Шевченка та упродовж багатьох років викладав малювання в Миргородській художньо-промисловій школі імені Миколи Гоголя, передавав учням знання з кобзарського мистецтва. О. Сластьон був першим, хто здійснив фонографічні записи гри та співу кобзарів, зберіг автентичне звучання української традиції для сучасного покоління, що є найвищою заслугою митця перед усім українським народом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ханко В. Опанас Сластьон. Харків : Видавець Олександр Савчук, 2022. 298 с.
2. Ханко В. Опанас Сластьон і наш музичний епос. *Родовід*. 1993. № 6. С. 44–54.

БАНДУРНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ФАКТОР КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТАЛІЯ МОРОЗА

Михайліченко Марія, Помазкіна Наталія,
*учениці 8 класу, члени пошукового загону
«Автограф» Академічного ліцею імені братів
Шеметів Лубенської міської ради Лубенського
району Полтавської області, вихованки гуртка
«Літературне краєзнавство» ДЮКСОТ Валтекс»
Керівник: Карнаух А. О., учитель української мови
та літератури, керівник гуртка «Літературне
краєзнавство»*

Мистецтво бандуристів в Україні має глибокі історичні корені і є важливою складовою національної культурної ідентичності. Бандура – традиційний струнно-щипковий інструмент – вирізняється багатим тембром, широким динамічним діапазоном та здатністю передавати глибокі емоційні образи. Її звучання поєднує патріотичне піднесення з ліричною чуттєвістю, що робить інструмент актуальним і сьогодні.

Актуальність дослідження полягає у вивченні творчої діяльності сучасного носія культурних традицій Полтавщини – Віталія Мороза, уродженця Лубен. Він є представником кобзарсько-бандурного

мистецтва, яке поєднує виконавську майстерність із просвітницькою та патріотичною місією. Діяльність Віталія Мороза спрямована на формування національної свідомості молоді, популяризацію української музичної спадщини та розвиток локального культурного простору. Особливої уваги заслуговує той факт, що нині Віталій Мороз служить на передовій, де продовжує нести культурну місію навіть у бойових умовах. Незважаючи на значний внесок у збереження народної спадщини, постать Віталія Мороза досі не була предметом ґрунтовного вивчення з боку місцевих дослідників. Тим часом він заслуговує на глибоку повагу як патріот, просвітник і носій автентичних народних традицій, що потребують належного осмислення та популяризації.

Новизна роботи полягає в поєднанні історично-етнографічного аналізу з емпіричними спостереженнями та інтерв'ю, проведеними під час зустрічей із музикантом на культурних заходах у Лубнах та прилеглих населених пунктах. Пошуковці мали змогу не лише почути історію бандуриста, а й побачити техніку гри, потримати інструмент та відчувати його резонанс. Такий досвід створює ефект глибокого занурення в музичну традицію.

Методи дослідження включали аналіз наукових джерел, систематизацію історичних даних, порівняння локальних та регіональних виконавських практик, а також спостереження за технікою гри та способами передачі культурних знань. Особливу цінність становили особисті інтерв'ю з Віталієм Морозом, під час яких він розповідав про свій творчий шлях, демонстрував техніку гри та пояснював методику навчання.

Результати дослідження засвідчили, що митець виконує багатофункціональну роль: він є виконавцем, просвітником, носієм традицій та популяризатором серед молоді. Його технічна майстерність відповідає високим стандартам: чітка координація, свідоме використання тембру, поєднання елементів полтавської школи із власним стилем. Він виступає як культурний комунікатор, передаючи знання про бандуру та її значення як символ національної ідентичності.

Суспільно-корисне значення діяльності Віталія Мороза полягає в активній участі у волонтерській, громадській та освітній діяльності. Як голова «Молодої Просвіти», він реалізує культурні проекти, проводить лекції, зустрічі, виступи. У 2021 році був удостоєний Премії імені братів Шеметів за внесок у національно-патріотичний рух, є лауреатом чисельних фестивалів та конкурсів.

Діяльність Віталія Мороза сприяє збереженню української музичної традиції, формуванню патріотичної свідомості молоді, розвитку культурного простору Лубенщини. Його приклад надихає земляків, зокрема учасників пошукового загону, на активну долю у громадській житті.

Узагальнюючи пошукові знахідки, зазначимо, що діяльність Віталія Мороза є прикладом поєднання мистецтва, патріотизму та освітньої місії. Завдяки таким особистостям українська традиція не лише зберігається, вона живе, розвивається та надихає нові покоління. Особливо важливо знати та шанувати видатних людей свого міста та краю, зокрема про Віталія Мороза, які формують духовний фундамент громади та утверджують національну гідність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бандура – його зброя. *Сільські вісті*, 2024. URL: <https://silskivisti.kiev.ua/19965/print.php?n=51394> (дата звернення 28.09.2025)
2. Дутчак В. Бандурне мистецтво в системі музичної культури української діаспори XX - початку XXI ст. Аналіз розвитку бандурного мистецтва в діаспорі. Серія «Історичні науки». 2015. Випуск 23.
3. «Творчість дає великі перспективи нашому війську»: історія воїна, музиканта та історика Віталія Мороза. *Суспільне Суми*, 2024. URL: <https://suspihne.media/sumy/1107816-tvorcist-dae-veliki-perspektivi-nasomu-vijsku-istoria-voina-muzikanta-ta-istorika-vitalia-moroza> (дата звернення 25.09.2025)

ХУДОЖНЄ ВІДРОДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙ ЛЯЛЬКИ МОТАНКИ У ТВОРЧОСТІ ВІТИ ВОЛОДИМИРІВНИ ДЗЮБИ

***Сільченко Владислава, учениця 11 класу,
Лицею № 14 «Здоров'я» Полтавської міської ради,
вихованка Комунального закладу Полтавської
обласної ради «Полтавська обласна Мала
академія наук учнівської молоді»
Керівник: Куратнік Т. В., учитель технологій***

Українська лялька-мотанка є не лише іграшкою, а й сакральним оберегом, що втілює глибокі культурні та духовні традиції нашого народу. Сучасні майстри продовжують цю традицію, додаючи власне бачення та інтерпретації. Однією з таких майстринь є Віта Володимирівна Дзюба, яка своєю творчістю сприяє відродженню та популяризації українського народного мистецтва.

Віта Володимирівна Дзюба народилася 6 травня 1981 року на Івано-Франківщині в родині викладачів музики. У 1999 році закінчила Дрогобицький механічний технікум за спеціальністю «Бухгалтерський облік» та того ж року вступила до Полтавського національного технічного університету за спеціальністю «Економіка підприємства». Хоча за фахом майстриня є економістом, її серце належить творчості у всіх її проявах.

Особливе місце в житті Віти Дзюби займає лялька-мотанка – традиційна українська іграшка, яка служить оберегом та символом родинного затишку. Майстриня активно бере участь у багатьох всеукраїнських та міжнародних ініціативах. Зокрема, пані Віта стала учасницею проєкту «Мапа України "Обійми"», який встановив рекорд

України у номінації «Мистецтво вперше» та з серпня 2023 року мандрує містами України.

Ляльки Віти Дзюби створені в традиційній техніці мотанки, де нитки намотуються на основу, що символізує безперервність життя та зв'язок поколінь. Майстриня поєднує традиційні методи з авторськими елементами, надаючи кожній ляльці унікального характеру та образу.

У творчому доробку мисткині майже 500 робіт. Кожна лялька унікальна. Майстриня займається просвітницькою діяльністю, проводить майстер-класи, продає свої вироби на ярмарках та аукціонах.

Однією з найцікавіших робіт майстрині є лялька-мотанка «Княгиня». Ця лялька є авторською інтерпретацією з оповіді Катерини Ляшко (1910 р., село Хрещатик Черкаського району). Хрест на обличчі нагадує риси обличчя, як зазначає сама авторка. Головний убір і яскравий пояс є головними акцентами вбрання. Увесь образ ляльки за своїм декоративним багатством, багатошаровістю та виразністю нагадує вбрання Середньої Наддніпрянщини. Лялька створена у традиційній техніці вузлових ляльок, проте мають місце і авторські акценти.

Варта уваги і робота «Сакленська Мадонна». Натхненна віршом Тараса Шевченка «У нашій раї на землі...», ця лялька втілює поєднання любові, болю та жалю. У роботі використано вцілілий фрагмент зі старовинної полтавської сорочки, що підкреслює естетичне та історичне пізнання, нагадуючи про важливість вишивки як елементу самоідентичності наших предків. Образ жінки з немовлям типовий для української культури. Пастельні кольори, натуральні матеріали, обрані авторкою, передають природність роботи, автентичність виробу.

Ще однією з цікавих робіт майстрині є «Вербниця». Створена до Вербної неділі, одного з найважливіших християнських свят, ця лялька символізує оновлення та духовне очищення перед Великоднем. Образ ляльки доповнено традиційним святковим вбранням, елементи вишивки, зокрема вербові гілки, вказують на обрядовість ляльки.

Віта Дзюба займається лялькарством майже протягом десяти років. Мисткиня продовжує вивчати традиції створення ляльок-мотанок, популяризує мистецтво лялькарства серед молоді, створюючи унікальні авторські вироби.

Творчість Віти Володимирівни Дзюби є яскравим прикладом поєднання традиційного українського мистецтва з сучасними авторськими підходами. Ляльки-мотанки майстрині не лише зберігають культурну спадщину, але й надихають нові покоління на вивчення та відродження народних традицій.

**ІВАН ІВАНОВИЧ МАГДА.
ГОЛОВНА ТЕЗА ЖИТТЯ – БУТИ СПРАВЕДЛИВИМ**

***Стрюк Дарія, Явтушенко Аліса,
вихованки гуртка «Екологічне виховання»
Кобеляцької станції юних туристів
Кобеляцької міської ради Полтавської області
Керівник: Ярмоленко О. О.,
керівник гуртка***

«Нехай твої справи будуть такими, якими ти хотів би їх згадати на схилі життя». Ці слова римського імператора й філософа Марка Аврелія, сказані мовби про нашого земляка Івана Івановича Магду [2, 374].

Іван Іванович - видатна постать української енергетики та науки, людина, яка своїм талантом і наполегливою працею зробила вагомий внесок у розвиток енергетичної галузі країни. Заслужений енергетик України, лауреат Державної премії, доцент, політик і винахідник, він не лише досягнув значних висот у професійній діяльності, а й надихнув чимало молодих спеціалістів на успіхи у сфері енергетики.

Автори дослідження поставили собі за мету глибоко вивчити й дослідити життєвий шлях, професійні досягнення та внесок Івана Івановича Магди в розбудову української енергетики.

Магда Іван Іванович народився 27 листопада 1934 року в селі Білики Кобеляцького району (зараз Полтавський район) Полтавської області в родині колгоспника.

У 1952 році закінчив 10 класів Кобеляцької середньої школи і вступив на електроенергетичний факультет Харківського політехнічного інституту, який закінчив за спеціальністю інженера-електрика в 1958 році.

В енергетиці працює з 1958 року. Спочатку інженером, старшим інженером електролабораторії Придніпровської ДРЕС до 1964 року, а потім до 1976 року старшим виконробом – головним інженером електромонтажного участку, заступником начальника, начальником електроцеху, директором Криворізької ДРЕС в Дніпропетровській області.

З 1976 по 1986 рік Магда І.І. працював генеральним директором виробничого енергетичного об'єднання «Дніпроенерго» в місті Запоріжжя.

В 1986 році Магда Іван Іванович був призначений заступником Міністра енергетики та електрофікації України і направлений на ліквідацію аварії на Чорнобильську АЕС (2-а категорія).

З 1994 по 1998 роки Магда І.І. депутат Верховної Ради України другого скликання, член комітету з питань фінансів та банків.

З 1998 року Іван Іванович працює заступником генерального директора ВАТ ЕК «Дніпрообленерго». Одночасно активно працює в Раді старійших енергетиків України [1].

Паралельно з основною роботою Магда Іван Іванович з 1959 року займається творчою та викладацькою діяльністю: спочатку в технікумах Придніпровському та Зуєвському енергетичному, а з 1976 по 1986 рік в Запорізькому машинобудівному інституті. Має атестат доцента.

З 1970 по 1976 рік був депутатом та членом виконкомів районних та міських рад за місцем проживання, та Запорізької обласної ради народних депутатів.

В цілому Магда Іван Іванович має тридцять три наукові праці, тринадцять винаходів та три книги з питань надійності в експлуатації та будівництві ТЕС.

За роботи в області дослідження, випробування та підвищення надійності великих трансформаторів Магді І.І., у числі колективу працівників, присуджена державна премія в галузі науки й техніки [3].

Активно працює в Раді старійших енергетиків та науково технічній спільці енергетиків, беручи участь в семінарах, круглих столах на енергетичні теми.

Іван Іванович – завзятий мисливець та рибалка, майстер спорту з класичної боротьби (1957 р.), також захоплювався тенісом.

Дружина – Магда Валентина Сергіївна – до пенсії працювала на різних інженерних посадах в енергетиці. Син – Олексій – інженер-електрик, працює в енергетиці. Донька – Катерина, дитячий лікар. У Івана Івановича 6 онуків та 7 правнуків. В 2024 році наш славетний земляк - кобелячанин відсвяткував своє 90-річчя.

Магда Іван Іванович – надзвичайно цікава, різнобічно освічена особистість. Його людський шлях – глибокий колодязь, з якого пити й пити наступним поколінням, наслідуючи волю Івана Івановича до саморозвитку, професійну і суто чоловічу відповідальність за все, що його торкається: любов до рідної землі, своїх витоків, людей.

Таким чином, дослідження показало, що Іван Іванович Магда — це не лише визначний фахівець і новатор у галузі енергетики, а й людина з великим почуттям обов'язку перед суспільством. Його життя й діяльність є натхненням для багатьох, а вклад у розвиток енергетики має непересічне значення для України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «І меценат, і знаний енергетик, і просто хороша людина» : [про Івана Івановича Магду] / Л. Митько, О. Харківець // Колос. - 2019. - 6 груд. - С. 8. : фот.
2. Костянтин Бобрищев «Отчий край». – Полтава, 2004 р.
3. Магда І.І. «Я люблю тебе, життя». – Київ, 2017 р. (перекл. з рос.).

ПОЕЗІЯ ОЛЕКСАНДРА КОЗИНЦЯ – ДОРОГОВКАЗИ ЛЮБОВІ Й СВІТЛА

*Таран Максим, учень 10 класу
Академічного ліцею «Європейський»
Лубенської міської ради Лубенського району
Полтавської області
Керівник: Левченко І. Г.,
учитель української мови та літератури*

Полтавщина – один із головних осередків культурної та духовної спадщини України. Дослідження про молодого письменника-земляка Олександра Козинця, автора 16-ти книг, є надзвичайно актуальним, адже важливо знати, що наша рідна лубенська земля народжує особистостей, які несуть на крилах творчості справжнє мистецтво в Україні. Новизна роботи – у вивченні становлення й розвитку таланту молодого письменника, його багатогранної професійної та творчої діяльності.

Методи дослідження: емпіричні (спостереження, порівняння, інтерв'ювання) та теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення).

Олександр Козинець народився 24 серпня 1988 року в Лубнах. Його дитинство було досить насиченим різними активностями, що мали вплив на його подальшу творчість: навчався в музичній школі, був учасником шкільної команди КВК, працював на міському телебаченні, відвідував літературне об'єднання імені О. Донченка. 2010 року закінчив Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, пізніше здобув учене звання доцента у цій галузі. У 2022-му, 2023-му роках став Стипендіатом стипендії Президента України для молодих письменників та митців для творчої молоді.

О. Козинець є учасником народного камерного хору «Moravski» – амбасадором української хорової культури на світових майданчиках, автором пісень, переможцем багатьох літературних конкурсів та премій.

Творчість для нього стала оазою в метушні швидкоплинних днів. У 10 років Олександр почав писати вірші, а в 16 – прозу. Згодом він став автором багатьох літературних проєктів.

У 2019 році виходить перша поетична тетралогія «Сезони днів». У 2020-му світ побачили книга «Небесні мелодії» (болгарською мовою) та дебютний роман «Картка Марії». Жанровою оригінальністю та особливістю будови вирізняються його поетична збірка-календар «Дороги світла» (2021) та книга «Мамо, твій син – літак».

У 2022 році Олександр Козинець здобуває грант Президента на видання збірки поезій «Univsum» – своєї десятої книжки. 2023-го року виходить з-під пера автора збірка «Ластовиння», а через рік – «Землі й Води». Чотирнадцята «творча дитина» Олександра Козинця «Сіль сонця» – поетична збірка різних тональностей, настроїв та емоцій.

У 2025 році світ побачили книги «Галерея одкровень» та «Фрактали» – збірка про жінок і для жінок та 16-та книга автора – «Полотна роду», найкраще вибране з трьох раніше опублікованих збірок.

Наприкінці вересня 2025-го року О. Козинець узяв участь у Міжнародному інклюзивному проєкті «Музика чуттів», який об'єднав на одній сцені музикантів із України, Німеччини, Польщі.

Твори молодого письменника перекладено багатьма мовами. Олександр публікується у вітчизняних та закордонних літературних антологіях, альманахах, журналах, газетах, є автором передмов та рецензій до книжок інших письменників. У процесі дослідження на основі зібраних матеріалів з'ясовано значення літературної творчості О. Козинця для сучасного читача та майбутніх поколінь. За участю автора в ліцеї проведено Ток-шоу «На струнах серця».

ІСТОРИЧНИМИ СТЕЖКАМИ РІДНОГО КРАЮ

Царук Ксенія, учениця класу

Опорного закладу «Калайдинцівський ліцей»

Лубенської міської ради Лубенського району

Полтавської області

Керівник: Спиця Ю. С., соціальний педагог

Історико-краєзнавчий музей при Опорному закладі «Калайдинцівський ліцей» Лубенської міської ради Лубенського району заснований 15 вересня 2002 року в складі 2 кімнат – історії школи і народознавства. Сьогодні – це музейний комплекс із 9 експозиційних кімнат, який відомий в Україні та за її межами. За успіхи в розвитку музейної справи він має звання зразкового.

У народознавчій світлиці відтворена типова українська вулиця. На подвір'ї, яке неможливо уявити без огорожі, крім хати, були різні господарські споруди: клуня, комора, хлів, стайня, саж, курник. Колодязь або криниця часто було одне на всю вулицю.

Поряд із землеробством, скотарством, бджільництвом українці здавна займалися різноманітними ремеслами й промислами.

«Краєм садів і криниць» називав нашу малу батьківщину відомий етнограф В.П.Милорадович. Невеличке містечко Калайдинці в ХІХ ст. постачало до столиці 40 тисяч возів відбірних яблук, а калайдинцівські криниці мали цілющі властивості.

У нашій місцевості поширеними були ремесла: ткацтво, вишивання, бондарство, стельмаство, столярство, теслярство, гончарство. Село Хитці славалося ложкарями.

У довколишніх селах Халепцях, Лушниках і Хитцях, які розкинулися по берегах Удаю, було поширене рогозоплетіння. Виготовлення кошиків,

корзинок, капелюхів, килимків, личаків протягом кількох століть було джерелом матеріального доходу.

Типова українська хата – одноповерхова будівля з солом'яним дахом, білими стінами та вікнами зі ставнями. Стіни хати ретельно обмазували глиною та білили. Часто стіни фарбували у різні символічні кольори та розмальовували. Так вони й стояли, наче чепурне біленьке диво між деревами, обсажені соняшниками та калиною.

Як стверджував наш Великий Кобзар Тарас Шевченко: «Хто не шанує наш рідний край – той серцем немічний каліка». Справжня синівська любов до України розпочинається з любові до рідного краю, знання його історії, традицій, культури, співучої мови його славетного народу.

З початком широкомасштабного російського вторгнення у 2022 році нація з новою силою почала відстоювати свою ідентичність, що стало символом єднання. В кімнаті «Духовні скарби нашого краю» широко представлені зразки українського строю, вишивки, рушники.

У кімнаті «Із сивої давнини» висвітлено процес народної і шляхетської колонізації краю князями Вишневецькими, заснування Мгарського монастиря, духовної перлини лубенської землі Раїною Могилянкою і виникнення населених пунктів Калайдинцівської сільської ради.

Нашої заслуги в тім не бачу
Нашої не знаю в тім вини
Що козацьку бунтівливу вдачу
Нам лишили предки з давнини.

Особлива увага приділяється перебуванню в нашій місцевості мандрівного філософа Григорія Сковороди, Великого Кобзаря Тараса Шевченка, видатного краєзнавця Василя Милорадовича, збирача музейництва Катерини Скаржинської, славної родини Шеметів, дослідника рідного краю Костянтина Сементовського.

Наступний розділ музею – «Дзвони народної пам'яті». Колективізація і Голодомор 1932-1933 років – це чи не найжахливіша соціальна катастрофа ХХ ст. То була справжня війна радянського режиму проти власного народу, відлуння якої чутно й дотепер.

В експозиції містяться списки і фото осіб, які підлягали розкуркуленню, список прізвищ осіб, що померли голодною смертю у 32-33 рр., встановлених пошуковою групою, фотографії та фрагменти розповідей жителів Калайдинцівської сільської ради, які пережили голодомор або пам'ятають про нього з розповідей рідних.

Ще однією великою трагедією були репресії в 1920-1930 роках. Вістря яких були спрямовані проти інтелігенції, духовенства, військових, селян, робітників. В експозиції містяться документи архівів СБУ, періодичної преси про 78 односельців, репресованих в цей час, 24 яких були розстріляні як «вороги народу». Експозиція «Повернута із забуття»

розповідає про письменницю Ганну Орлівну, що народилася в нашому селі.

Кімната «Історії школи». Школа – то серце села, яке б'ється в одному ритмі з часом. Перегорнувши сторінки історії розвитку освіти в Калайдинцях, як на кіноплівці, можна побачити життя села протягом сотні років. У розділі висвітлено історію школи від часу заснування власним коштом священиком Миколою Васильовичем Бельговським (1860 рік), будівництво земством у 1910-1912 роках приміщення школи, яке декілька разів добудовувалося і зараз використовується під музей до будівництва та в 2001 році відкриття нового приміщення школи.

Кімната «Трагічне відлуння подвигу». Війна... Таке коротке і страшне слово. Скільки горя, сліз, сиріт і вдів приносить вона. І хоча минуло вже 80 років, як закінчилася Друга світова війна, пам'ять про ті страшні та трагічні події залишається живою. В залі знаходиться 10 експозицій, кожна з яких не просто розповідь про війну, а й болюча сторінка, пережита нашими людьми в часи лихоліття. Україна заплатила надто велику ціну за перемогу. Лише з наших 5 сіл з боїв II світової війни до рідної домівки з 5 сіл не повернулися майже 500 земляків.

Кімната «Захисників Вітчизни». Білими лебедями відлітають в небеса найкращі. Цвіт української землі – безстрашні мужні герої - земляки, що віддали своє життя за свободу рідної землі. З 2014 року ворожі кулі обірвали життя понад сто лубенців, серед яких сім випускників нашої школи. Скільки б часу не минуло, вони житимуть в серцях і пам'яті народу. Вічна слава їм.

Ніщо не об'єднує людей так, як біда. 24 лютого 2022 року розділило життя мільйонів українців на до та після. Тисячі людей стали на захист незалежності своєї Батьківщини. Щодня наші воїни виявляють зразки мужності та героїзму, вселяючи спокій у наші серця: ворог не пройде, Україна здатна вистояти. Для нас вони є Героями, бо щоденно ризикують власним життям. Мужні воїни не просто захищають цілісність нашої держави, а й своєю кров'ю, мужністю та патріотизмом пишуть нову історію України, надихаючи та стаючи прикладом для нас. Багато лубенців захищають рідну землю. Серед них випускники нашого ліцею.

Сьогодні кращі з кращих падають від куль,
Грудьми своїми землю прикривають.
Сумним набатом в селах і містах,
Звучать слова «Герої не вмирають»
Горить свіча і пам'яті сльоза
Додолу з неї краплями стікає.
Земля ридає, плачуть небеса –
Героїв Україна пам'ятає.

Ми знаємо, що ми – єдині, перемога буде за нами. Єдина Україна – іншого шляху немає. Слава Україні!

СТЕЖКАМИ ПАМ'ЯТІ: ВІДКРИВАЄМО КУЛЬТУРНІ СКАРБИ РІДНОГО КРАЮ

Чуповський Максим,

*учень 8 класу Мар'янівської філії опорного закладу
«Мартинівський ліцей» Мартинівської сільської
ради Полтавського району Полтавської області
Керівник: Полева Л. А.,
вчитель початкових класів*

Актуальність дослідження полягає в необхідності глибокого вивчення та систематизації матеріалів для шкільного музею: дослідження топоніміки, збирання зразків усної народної творчості, популяризації місцевих традицій та обрядів.

Дослідницька робота присвячена вивченню матеріальної та духовної спадщини рідного села. У центрі уваги – народний одяг, його унікальність та особливості; старовинні предмети побуту; традиційна кулінарія; усна народна творчість і обряди, зокрема весільна обрядовість.

У процесі пошукової діяльності проаналізовано історичну спадщину, документи та факти, частина яких уперше введена в обіг. Висвітлено маловідомі сторінки історії села, розвиток його культури до 1921 року.

У шкільному музеї створено тематичні виставки, зібрано матеріали про видатних особистостей села: педагогів, очільників, учасників самодіяльного ансамблю «Мар'яночка». Упорядковано біографічні довідки, фотографії, створено папки. При музеї діє пошуковий загін «Літописець», учасники якого збирають інформацію та матеріали від односельців, організовують екскурсії, виставки та тематичні заходи.

Учні беруть активну участь у різних проєктах і конкурсах:

- «Розвиток освіти, культури та літератури села Мар'янівка у роки революції» (2023);
- «Культура мого села» (2022);
- «Українське весілля: традиції та сучасність» (2025);
- «Одяг людей на весіллі нашого села у різні роки» (2025, конкурс «Крокове коло»).

Діяльність музею популяризується через проведення екскурсій, вечорів, майстер-класів, виставок і творчих зустрічей.

ГЕОГРАФІЧНЕ ТА ЕКОЛОГІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО

ОЦІНКА ГЕОГРАФІЧНОГО ПОЛОЖЕННЯ СЕЛА РОЗСОШЕНЦІ

*Андрієнко Анна, учениця 10-Б класу
Комунального закладу «Розсошенська
гімназія·Щербанівської сільської ради
Полтавського району Полтавської області»,
вихованка гуртка «Географічне краєзнавство»
при КЗ «ПОЦНПВТКУМПОР»*

*Керівник: Кушнір Л.М., кандидат географічних
наук, вчитель географії Комунального закладу
«Розсошенська гімназія·Щербанівської сільської
ради Полтавського району Полтавської області»,
керівник гуртка «Географічне краєзнавство»
при КЗ «ПОЦНПВТКУМПОР»*

Оцінка географічного положення (ГП) будь-якого об'єкта є актуальною і вимагає обґрунтування, оскільки ГП – це не просто статичні координати, а динамічний ресурс, що впливає на всі аспекти його розвитку. Актуальність оцінки географічного положення села Розсошенці зумовлена його перехідним статусом та стратегічною роллю у Полтавській агломерації.

Розсошенці – це село, яке фактично перетворилося на одне з найбільших і найважливіших південних передмість міста Полтава, що визначає його унікальне та вигідне географічне положення. Село належить до Щербанівської сільської громади Полтавського району Полтавської області України. Його географічні характеристики є ключовими для розуміння соціально-економічного розвитку та урбаністичних процесів у регіоні.

Фізико-географічне положення села Розсошенці характеризується розміщенням у межах конкретних природних зон, що впливає на клімат, ґрунти та гідрографію.

Село розташоване у лісостеповій зоні Східноєвропейської рівнини, що є типовим для Полтавщини. Це забезпечує сприятливі агрокліматичні умови, хоча й потребує уваги до водного балансу. Розсошенці знаходяться на відносно рівнинній, помірно розчленованій території Полтавського плато, яке є частиною Придніпровської низовини. Це створює ідеальні умови для будівництва, сільського господарства та транспортного сполучення. Клімат помірно континентальний з теплим

літом та помірно холодною зимою. Сприятливий для життя та ведення господарства. Значних річок поблизу немає, але є Баронівські ставки, що історично належали до маєтку барона Врангеля, звідки й походить їхня назва. Вони фактично є частиною ландшафту, що відділяє житлову забудову села Розсошенці від деяких промислових об'єктів та сільськогосподарських угідь.

Економіко-географічне положення села Розсошенці визначається близькістю до великого адміністративного, економічного та культурного центру – міста Полтави. Оскільки Розсошенці є фактичним продовженням південної частини Полтави, то це дозволяє мешканцям села користуватися повною інфраструктурою міста: робочими місцями, вищою освітою, медичними закладами, культурними центрами. Значне населення (понад 9 тис. осіб за останніми даними) підтверджує, що Розсошенці функціонують не як типове село, а як урбанізоване передмістя з високим демографічним та економічним потенціалом.

Отже, аналіз географічного положення села Розсошенці свідчить, що воно є надзвичайно вигідним: виконуючи роль «транспортного коридору» та передмістя Полтави, воно стало головним каталізатором швидкого зростання села, його перетворення на значний житловий та інфраструктурний хаб.

Перспективи розвитку села Розсошенці прямо залежать від його географічного положення:

- Село продовжить розвиватися як спальний район Полтави, приваблюючи мешканців міста завдяки кращим екологічним умовам (порівняно з центром міста) та нижчій вартості житла.
- Зростання населення вимагатиме посиленого розвитку соціальної інфраструктури: нових шкіл, дитсадків, медичних амбулаторій та комунальних мереж.
- Вигідне транспортне положення сприятиме розміщенню об'єктів торгівлі та логістики, орієнтованих на обслуговування обласного центру та транзитних потоків.

Таким чином, географічне положення села Розсошенці є ключовим активом, що перетворив його з невеликого поселення на один із найбільш динамічних центрів зростання в Полтавському районі.

«МИСЛИМО ГЛОБАЛЬНО – ДІЄМО ЛОКАЛЬНО»

**Голуб Софія, Федорець Яна,
Ярмоленко Вікторія, учениці 11 класу
Опорний заклад «Кобеляцький ліцей №1
Кобеляцької міської ради Полтавської області»
Керівник: Ярмоленко О.О., педагог-організатор,
керівник гуртка**

Ми все частіше чуємо слова «екологія», «забруднення навколишнього середовища», «забруднене довкілля»... Поступово стали звикати до цих слів і продовжуємо свою бездіяльність. В долі природи – наша доля, і ми повинні зробити все для того, щоб використати свій шанс і допомогти рідній природі, тим самим зможемо продовжити життя в наступних поколіннях.

Що ж можемо ми, молоде покоління, зробити для навколишнього середовища? З чого треба почати свої дії? Хто в цьому допоможе нам? Як організувати роботу, щоб зберегти природу? Задумуючись над екологічними проблемами світу, перш за все потрібно дбати про чистоту тієї території, на якій ти проживаєш. Саме такі думки, які актуальні в наш час, і спонукали розробити проєкт, співзвучний девізу організації Грінпіс «Дій локально, мисли - глобально».

Ми всі дуже добре знаємо, як поводитись, щоб не нанести збитку природі, і багато говоримо про її захист. Але треба кожному почати з себе, душею відчувати єдність з природою.

Станьмо розумними господарями на своїй землі, і давайте будемо пам'ятати, що екологічне забруднення, як ланцюгова реакція, може призвести до екологічної катастрофи. Тож не допустимо цього, та почнімо вирішення екологічних проблеми сьогодні.

В ході проєкту сформовано екологічну свідомість учнів та громади шляхом реалізації екологічної ініціативи з прибирання берегів річки Ворскли та встановлення контейнерів для сортування сміття в школі.

Під час експедиційного періоду нами встановлено ряд проблемних питань. Серед яких: проведення акції з прибирання території біля річки Ворскли; щорічної міжнародної екологічної акції до Всесвітнього дня прибирання «World Cleanup Day», який проходить під гаслом «Хай небо буде мирним, а Україна чистою!», відзначення дня захисту тварин.

Запропоновано впровадити традиційні сезонні проєкти: «Чиста Україна – чиста Земля». Наша пошукова група проводить просвітницьку роботу по класах.

- Проєкт «Батарейко, здавайся. Правила утилізації».
- Проєкт «Осінь без диму».
- Наша пошукова група разом з класними керівниками початкової школи працюють над проєктом «Зелене підвіконня».

- Проєкт «Чисте джерело».
- Традиційні щорічні сталі проєкти: «Годівничка», «Нагодуй пташечку взимку».
- Охоронці природи нашого ліцею проводять такі акції та проєкти як «Посади своє дерево», «Дитячі меседжі добра», «Розкрутимо добру справу разом», екологічні стежинки, майстерклас з пошиття еко-сумки.

Виходячи з мети дослідження, основними завданнями шкільних акцій та проєктів мають бути:

- залучення учнів до практичної діяльності з розв'язання проблем навколишнього середовища місцевого значення; організація практичної діяльності молоді, спрямованої на розв'язання конкретної екологічної проблеми (необхідність озеленення території ліцею); озеленення території ліцею, висадження квітів та дерев.
- З 2013 року є активними учасниками обласної краєзнавчої конференції учнівської молоді «Полтавщина – земля моя свята» в секції екологічне краєзнавство. Підтвердженням є дипломи та грамоти за результативну участь у конференціях та статті в збірниках наукових статей обласної науково – практичної краєзнавчої конференції учнівської молоді.
- З 2012 року в школі діє екологічна агітбригада «Еколайф». У 2019 та 2022 роках агітбригада виборола III місце в зональному етапі обласного конкурсу-огляду екологічних агітбригад.
- З 2020 року в нашому ліцеї встановлені контейнери для сортування сміття. Творча група «Еколайф» систематично організовує лекції та практичні заняття щодо сортування сміття та його утилізації. Керівник нашої творчої групи пройшла навчання та отримала диплом організаційного комітету Міжнародного освітнього центру «Safety Park» за програмою «Курс 100», до якої увійшла і тема «Роздільний збір відходів та їхня утилізація».

Результати проєкту: реалізація проєкту сприяє не лише покращенню екологічного стану річки Ворскли, а й формуванню відповідального ставлення до навколишнього середовища серед учнів та громади. Встановлення контейнерів для сортування сміття у школі є першим кроком до запровадження культури розумного поводження з відходами. Проєкт - довгостроковий, адже формування екологічної свідомості у молодого покоління є запорукою збереження довкілля для майбутніх поколінь.

Підсумки екологічних акцій висвітлені на шкільній сторінці фейсбук, інстаграмі, сайті ліцею.

Наша молодь – патріоти рідного краю, і нам не байдуже у якому домі ми живемо. Тому намагаємося зробити наш спільний дім чистішим, красивим та привабливим.

СОЗОЛОГІЧНА ЦІННІСТЬ РІЧКОВОЇ ЗАПЛАВИ ХОРОЛУ В СЕЛІ РУЧКИ

Олійник Олександра, учениця 8 класу
Ручківської філії Петрівсько-Роменської ліцею
Петрівсько-Роменської сільської ради
Миргородського району
Керівник: Мовчан В. В., вчитель географії та
біології

Природна рослинність річкових заплав завжди вирізнялася своїм фіторізноманіттям. Проте, останнім часом даний природний комплекс потерпає від значного антропогенного навантаження. Особливо це стосується тих частин заплав, які знаходяться в межах населених пунктів. Як приклад, можна навести село Ручки Петрівсько-Роменської громади, де значна частина заплави перебуває під агроценозами. Та незважаючи на це, тут ще знаходяться цінні ділянки з рідкісними видами рослин. То ж постає необхідність невідкладного дослідження даних об'єктів.

Вперше дослідження річкової заплави в селі Ручки провів на початку ХХІ століття сумський науковець Корнус А.О. Його робота мала переважно географічний аспект і стосувалася ландшафтної структури заплави, тоді як детальної характеристики щодо созологічної цінності річкової заплави в межах населеного пункту до цього часу не було.

З метою обґрунтування доцільності охорони річкової заплави в селі Ручки для дослідження було обрано три ключові ділянки, які місцеве населення називає Верби, Захоролля та за Швеґриним містком.

Територія локації за Швеґриним містком перебуває найближче до центру села. Тут вдалося встановити місця зростання *Anacamptis palustris*, занесеного до списку Червоної книги України. Також тут зростають два види *Dactylorhiza*. Це – *Dactylorhiza incarnata* та *Dactylorhiza majalis*. Обидва види теж мають такий природоохоронний статус як і *Anacamptis*. За даними інтернет-ресурсу Червоної книги України в Полтавській області зафіксовано лише одне місце зростання *Dactylorhiza majalis*. То ж нові знахідки цього виду є досить цінними для природоохоронної справи. На одній із ділянок даної локації виявлено дві недалеко віддалених одна від одної групи ще одного виду зі списку Червоної книги України. Це – *Gladiolus tenuis*. То ж, як бачимо, незважаючи на антропогенне навантаження, дана локація є досить цінною созологічною ділянкою.

Локація Захоролля є найбільшою серед трьох локацій. Спочатку тут було виявлено незначну кількість поодиноких особини *Anacamptis palustris*, які зростають в зниженій ділянці заплави. Також поряд зустрічаються невеликі групи *Gladiolus tenuis*. Проте найбільш

вражаючою виявилася східна частина даної локації. Саме тут виявлено значну популяцію *Gladiolus tenuis*. Орієнтовна площа складає близько п'ятисот метрів квадратних. Якщо врахувати, що на одному квадраті росте від п'ятнадцяти до двадцяти особин, то загальна кількість може бути близько десяти тисяч.

Останню локацію дослідження місцеве населення називає Вербі. Площа її зовсім незначна, проте саме тут можна спостерігати найбільшу і найщільнішу популяцію *Anacamptis palustris*. До того ж, є припущення, що окремі рослини мають зовсім іншу видову приналежність, а саме – *Anacamptis laxiflora*. Також тут було виявлено декілька особини *Dactylorhiza majalis*.

Результати досліджень трьох ключових ділянок вказують на високу цінність річкової заплави, яка потребує природоохоронних заходів. Найоптимальнішим варіантом для збереження лучної екосистеми в селі Ручки стало б створення в долині річки Хорол філії регіонального ландшафтного парку «Гадяцький».

НЕПОВТОРНА ФЛОРА УРОЧИЩА ЛИСА ГОРА, ЩО ПОЄДНУЄ ЛУКИ Й СТЕП

Стефаненко Ірина,

учениця 10 класу Академічного ліцею імені братів
Шеметів Лубенської міської ради Лубенського
району Полтавської області

Керівник: Білан Р. О.,

учитель біології Академічного ліцею імені братів
Шеметів Лубенської міської ради Лубенського
району Полтавської області

Лучно-степові екосистеми є осередками видового різноманіття та слугують домівкою для значної кількості рідкісних, ендемічних та реліктових видів рослин. Ці угруповання вразливі до глобальних кліматичних змін, режимів використання земель, а також до процесів зачагарниковування та заліснення. Лучні степи є однією з найбільш розорюваних і знищених екосистем в Україні. Дослідження лучно-степових рослин є ключовим інструментом для збереження унікального природного фонду України, надання наукової бази для природоохоронної діяльності та розуміння екологічних процесів у найбільш трансформованому типі ландшафтів.

Новизна пошуково-дослідницької роботи полягає у детальному науковому обґрунтуванні необхідності охорони ділянки лучно-степового угруповання урочища Лиса Гора, що перебуває під загрозою. Польові дані про сезонну динаміку фітоценозу та біоспектр життєвих форм рослин дають основу для моніторингових досліджень та розробку практичного плану дій для збереження ценопопуляцій.

Джерельною базою є праці, що описують флору та заповідний фонд досліджуваного регіону. Використовується фундаментальний конспект флори Лівобережного Придніпров'я (Байрак О.М., 1997) та Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини (Байрак О.М., Стецюк Н.О., 2005), що є важливим для визначення видового складу та статусу рослин на місцевому рівні. Залучено видання про заповідну красу Полтавщини (Андрієнко Т.Л., Байрак О.М. та ін., 1996), що надає загальний контекст природоохоронної діяльності. Для підтвердження охоронного статусу ключових видів лучно-степових угруповань використовувалися матеріали Червоної книги України. Робота «Радіти весні, не зриваючи квітів...» (Смоляр Н.О., 2020) слугує джерелом для обґрунтування необхідності просвітницької роботи та боротьби з антропогенним навантаженням.

Під час аналізу матеріалу використано польові та лабораторні методи дослідження. Проведено маршрутні обстеження схилів, використано мобільні застосунки ідентифікації видів, проведено регулярні спостереження за фазами вегетації, закладено пробні ділянки, зібрано надземні частини рослин, візуально оцінено та розраховано перспективне покриття рослин-еdifікаторів, визначено життєві форми знайдених видів за системою Раункієра, проаналізовано та систематизовано зібрані дані, запропоновано природоохоронні заходи щодо збереження території.

У результаті досліджень було знайдено 29 видів рослин, що належать до 17 родин. Серед даних видів три занесено до списків Червоної книги України. Переважаючими родинами за кількістю видів є *Rosaceae*, *Asteraceae*, *Caryophyllaceae* та *Fabaceae*, що типово для лучно-степових угруповань.

Покриття рослин-еdifікаторів становить 70-85%, що свідчить про відносну густоту та стійкість покриву. Основними домінантами є злаки: тонконіг лучний (*Poa pratensis*), райграс високий (*Arrhenatherum elatius*) та тонконіг бульбистий (*Poa bulbosa*).

Домінування гемікриптофітів (15 видів) та значна частка терофітів (10 видів) у біоспектрі відображає типову картину деградованих степів та луків помірного кліматичного поясу. Присутність терофітів вказує на наявність порушень ґрунтового покриву та засмічення. Чітко простежується синузiальність, починаючи з ранніх ефемероїдів (шафран сітчастий) у березні та закінчуючи домінуванням посухостійких ксерофітів (*Asteraceae*) у липні-вересні.

Незважаючи на високе проєктивне покриття, угруповання перебуває під постійним ризиком: присутність рудеральних видів (*Avena fatua*, *Vicia sativa*), весняні та осінні пали (що знищують органи крокусів та насіння ковили), випас худоби, рух автотранспорту та масовий збір квітів на букети.

Розроблено та розпочато реалізацію комплексу заходів зі збереження, включаючи просвітницьку роботу серед громадськості та учнівської молоді, що є необхідним кроком для мінімізації антропогенного тиску та збереження унікального природного фонду.

ОПТИМІЗАЦІЯ ПЛОЩІ ЗАПОВІДНОГО УРОЧИЩА «ЯРИ-ЗАГАТКИ»

*Троян Марина, учениця 10 класу
Березоволуцького ліцею
Петрівсько-Роменської сільської ради
Миргородського району,
Керівник: Мовчан В. В., вчитель
географії*

Заповідне урочище «Яри-Загатки» знаходиться в межах Петрівсько-Роменської сільської ради, репрезентоване лісовими природними комплексами. На основі отриманої інформації та аналізу картосхеми вдалося встановити, що окремі ділянки даного лісового масиву не мають заповідного статусу. Зокрема, це виділ один у сто дев'яносто сьомому кварталі та виділили дев'ять-десять у сто дев'яносто восьмому кварталі. Також, південніше заповідного урочища знаходиться лісовий масив, який теж не має відповідного статусу. То ж на даному етапі проєкту здійснюється обґрунтування збільшення площі заповідного об'єкту. По-перше – це сприятиме збільшенню відсотку заповідності громади; по-друге – припиняться, або хоча б мінімізуються вибіркові та суцільні, а також несанкціоновані рубки; по-третє – зросте вірогідність збереження рідкісних видів місцевої флори та фауни.

З метою доцільності збільшення площі заповідного урочища «Яри-Загатки» в цьому році проводилися обстеження трьох ділянок, яким умовно надано порядкові номери, та висловлено аргументи стосовно неповторності кожної із них.

Ділянка номер один розташована південніше заповідного урочища. Під час проведених навесні обстежень вдалося виявити та зазначити геолокацію місць зростання п'яти видів рослин, які, за даними «Атласу рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини» (Байрак О.М., Стецюк Н.О.), мають статус регіонально-рідкісних в Полтавській області. Це – *Scilla*

siberica, *Vinca minor*, *Corydalis cava*, *Convallaria majalis*, а на узліссі зростає *Primula veris*.

Ділянка номер два хоча й належить до урочища Яри-Загатки, проте не має заповідного статусу. В лісовій таксономізації вона зазначена як ділянка 1 в 197 кварталі. Знаходиться ця ділянка в північній частині лісового масиву і межує із селом Ручки. Незважаючи на відсутність заповідного статусу, ця територія є досить цінною в природоохоронному плані. Саме тут зростає значна кількість вікових дубів (*Quercus robur*). Було проведено інвентаризацію цих дерев і зафіксовано сорок вісім особин, вік яких складає понад сто років. Методика визначення віку складалася із двох варіантів. В першому варіанті встановлювалася довжина кола стовбура на висоті сто тридцять сантиметрів та за коефіцієнтом обраховувався вік дерева. Другий варіант передбачав підрахунок річних кілець на пенькові свіжозпиляного дуба, а потім орієнтовно застосовувався до подібних за довжиною кола стовбурів дерев. Такі дуби є осередком для розвитку жука оленя (*Lucanus cervus*), якого вдалося зафіксувати під час досліджень. Цей вид занесений до списку Червоної книги України.

Ділянка, яка знаходиться неподалік автомобільної дороги Сергіївка – Комишня, теж немає статусу заповідної, і на початку минулого десятиліття тут було проведено суцільну рубку столітніх дубів. Зараз можемо спостерігати лише пеньки. Зрозуміло, що після цього було проведено лісовідновлення, але на жаль назавжди втрачено цінну екосистему. Проте, незважаючи на порушену цілісність природного комплексу, все ж потрібно і цій ділянці надати статус заповідної.

З метою збереження біорізноманіття досліджуваної території доцільно надати їй статус заповідної та приєднати до заповідного урочища «Яри-Загатки», що в свою чергу підвищить вагомість екологічного ядра локальної екологічної мережі та збільшить відсоток заповідності в громаді.

ЕКОЛОГІЧНА ЗАГРОЗА СПОНТАННОГО ПОШИРЕННЯ КЕНДИРЮ КОНОПЛЕВОГО

*Чернявська Софія, учениця 7 класу
Березотіцької класичної гімназії
Лубенської міської ради
Лубенського району Полтавської області
Керівник: Чечельницька В. І., заступник
директора з навчально – виховної роботи
Березотіцької класичної гімназії
Лубенської міської ради
Лубенського району Полтавської області*

Людина завжди прагнула перетворити навколишній світ, зробити його більш досконалим. Такою перетворюючою діяльністю є перенесення рослин у нові райони, проте, було з'ясовано, що переселені рослини можуть викликати порушення природної рівноваги. Проблема інвазійних видів, зокрема, кендірю коноплевого, набуває все більшої актуальності. Ця рослина, незважаючи на свою економічну цінність, може завдавати значної шкоди природним екосистемам.

Для дослідження локалітетів кендірю коноплевого та його впливу на природні екосистеми й агрофітоценози застосовано комплексний підхід, що включав спеціалізовані методи рослинництва для польових досліджень, а також спостереження, вимірювання, порівняння та статистичну обробку отриманих даних.

Інтродукційні роботи з лікарськими рослинами розпочалися в Дослідній станції з часу її створення. Під керівництвом Гавсевича П.І. у 1961 році створений колекційний розсадник, де рослини проходили перший етап акліматизації, встановлювалась можливість вирощування дикорослих або іноземних лікарських рослин в ґрунтово – кліматичних умовах Полтавщини. Рослини, які пройшли вивчення, зберігаються в інтродукційному та ботанічному розсадниках установи, деякі види, що пройшли дослідження і не знайшли широкого застосування при культивуванні, натуралізувалися. Одним із таких видів є кендір коноплевий, натуралізовані локалітети якого виявлені у різних екотопах території Лубенської громади. Кендір коноплевий (*Trachomitum cannabinum* L.) – багаторічна трав'яниста кореневищна рослина родини барвінкових. Нині агресивне поширення кендірю створює значні проблеми для агрофітоценозів.

Дослідження проводили на території сіл Піски, Березоточа, Вовчик, Суха Солониця та на території Дослідної станції лікарських рослин. Найбільші площі виявлено на околицях села Березоточа, у районі

Дослідної станції лікарських рослин. Ці дослідження підтверджують, що натуралізація кендірю коноплевого відбулася внаслідок спонтанного поширення інтродукованого виду. У ході проведення досліджень було встановлено, що даний вид дуже добре розмножується насінням, (високий коефіцієнт парусності насіння), а також вегетативно. У місцях виявлення щільних локалітетів були закладені дослід з вивчення реакції колоній інтродуцента на механічне вилучення надземної маси-зрізування. Одноразове зрізування практично не впливає на щільність локалітету, а лише стримує ступінь розвитку інтродуцента. При дворазовому зрізуванні надземної маси спостерігається незначне збільшення щільності локалітетів, за рахунок відростання на рослині нових вегетативних пагонів. Рослини з генеративними пагонами проходять фазу цвітіння повністю або частково і не переходять у фазу досягання насіння. У варіанті з триразовим зрізуванням надземної маси спостерігається значне ущільнення локалітетів.

Отже, найбільш ефективним серед вибраних варіантів можемо вважати варіант із дворазовим зрізуванням надземної маси. Кендир коноплевий добре пристосувався до нових умов існування, за ступенем натуралізації відноситься до групи колонофітів, постійно плодоносить, потребує контролю поширення.

Наші дослідження підтверджують інвазійну небезпеку, яку становить *Trachomitum cannabinum* L. Проникнення виду спричиняє досить значну шкоду, яка полягає, передусім, у зниженні врожайності лікарських та сільськогосподарських культур, продуктивності лук і пасовищ; засміченні урожаю та погіршенні його якості; порушенні складу та структури місцевих фітоценозів.

ОРНІТОФАУНА «ЖАБ'ЯЧОГО БОЛОТА»

Шеремет Дмитро, учень 11 класу

Вороньківського ліцею

Чорнухинської селищної ради Полтавської області

Керівник: Ільїн Л. М.,

вчитель англійської мови Вороньківського ліцею

Чорнухинської селищної ради

Полтавської області

Незважаючи на здатність легко пересуватися на велику відстань, птахи в період гніздування тісно зв'язані з певними ландшафтами: в лісі ми знаходимо своєрідний лісовий комплекс птахів, на лузі - інший, у полі - ще інший. Така «прив'язаність» окремих видів птахів до певних умов середовища примушує дослідника-орнітолога насамперед старанно вивчити район

майбутніх досліджень. Для цього потрібно скласти карту або план району, позначивши всі характерні, навіть найдрібніші, особливості ландшафту: де є ліси і який вони мають характер, яку займають площу, як зволожуються, з чим межують; де розміщені ділянки заливних або сухих трав'янистих лук, які є в районі природні та штучні водойми, які протікають річки. За допомогою карти можна проводити комплексні дослідження, що дасть можливість охопити спостереженнями всі ті місця, де можна зустріти новий вид птаха. Свої спостереження ми розпочали з дослідження - «Болото Жаб'яче», яке є складовою частиною водно – болотних угідь річки Удай. Розташоване на околиці села Городище Лубенського району Полтавської області і є найнижчою точкою села.

Саме болото та густі зарості водно – болотної рослинності є добрим прихистком і багатими кормовими угіддями для різноманітної фауни, особливо птахів; сюди часто заходять і тварини, навіть лосі і косулі, які полюбляють молоді гілки кущів та соковиту водну рослинність. Лисиці, зайці, гризуни – миші кількох видів, на самому болоті живе сім'я бобрів; птахи, комахи, рептилії, плазуни – звичайні мешканці «Жаб'ячого болота».

Вивчивши район дослідження, ми розпочали другий етап роботи – виявлення видового складу птахів. Дослідження проводилися шляхом екскурсій, здійснених протягом квітня – серпня 2025 року. Регулярно відвідуючи різні ділянки «Жаб'ячого болота» складено список помічених під час екскурсій птахів. Дослідження орнітофауни «Жаб'ячого болота» - це продовження напрацювань, які були висвітлені у попередніх роботах: «Обґрунтування і пропозиції по створенню об'єкту природно – заповідного фонду України гідрологічної пам'ятки природи місцевого значення «Жаб'яче болото» (Полтавська область, Чорнухинський район, с. Городище), «Електронний гербарій вищої водної і болотної рослинності «Жаб'ячого болота».

Інформаційний пошук по даному питанню та наші візуальні обстеження об'єкту «Жаб'яче болото» дають можливість зробити наступні висновки та пропозиції:

- контроль за станом орнітофауни важливий не тільки з точку зору збереження біорізноманіття, але і для прийняття ефективних заходів у галузі управління раціонального використання тваринного світу;

- водоплаваючі і навколо водні птахи є індикаторами стану водно-болотних угідь.

Дослідження орнітофауни слугує, в основному, двом цілям. По-перше, збереженню таксономічного і екологічного різноманіття птахів, як неоціненого генофонду та важливої складової екосистем. По-друге, зміни у популяціях та угрупованнях птахів можуть слугувати індикаторами як антропогенних, так і природних змін довкілля.

ОЦІНКА ГЕОГРАФІЧНОГО ПОЛОЖЕННЯ СЕЛА РОЗСОШЕНЦІ

Андрієнко Анна, учениця 10-Б класу
Комунального закладу «Розсошенська
гімназія·Щербанівської сільської ради
Полтавського району Полтавської області»,
вихованка гуртка «Географічне краєзнавство»
при КЗ «ПОЦНПВТКУМПОР»

Керівник: Кушнір Л.М., кандидат географічних
наук, вчитель географії Комунального закладу
«Розсошенська гімназія·Щербанівської сільської
ради Полтавського району Полтавської області»,
керівник гуртка «Географічне краєзнавство» при
КЗ «ПОЦНПВТКУМПОР»

Оцінка географічного положення (ГП) будь-якого об'єкта є актуальною і вимагає обґрунтування, оскільки ГП – це не просто статичні координати, а динамічний ресурс, що впливає на всі аспекти його розвитку. Актуальність оцінки географічного положення села Розсошенці зумовлена його перехідним статусом та стратегічною роллю у Полтавській агломерації.

Розсошенці – це село, яке фактично перетворилося на одне з найбільших і найважливіших південних передмість міста Полтава, що визначає його унікальне та вигідне географічне положення. Село належить до Щербанівської сільської громади Полтавського району Полтавської області України. Його географічні характеристики є ключовими для розуміння соціально-економічного розвитку та урбаністичних процесів у регіоні.

Фізико-географічне положення села Розсошенці характеризується розміщенням у межах конкретних природних зон, що впливає на клімат, ґрунти та гідрографію.

Село розташоване у лісостеповій зоні Східноєвропейської рівнини, що є типовим для Полтавщини. Це забезпечує сприятливі агрокліматичні умови, хоча й потребує уваги до водного балансу. Розсошенці знаходяться на відносно рівнинній, помірно розчленованій території Полтавського плато, яке є частиною Придніпровської низовини. Це створює ідеальні умови для будівництва, сільського господарства та транспортного сполучення. Клімат помірно континентальний з теплим літом та помірно холодною зимою. Сприятливий для життя та ведення господарства. Значних річок поблизу немає, але є Баронівські ставки, що історично належали до маєтку барона Врангеля, звідки й походить їхня назва. Вони фактично є частиною ландшафту, що відділяє житлову забудову села Розсошенці від деяких промислових об'єктів та сільськогосподарських угідь.

Економіко-географічне положення села Розсошенці визначається близькістю до великого адміністративного, економічного та культурного центру – міста Полтави. Оскільки Розсошенці є фактичним продовженням південної частини Полтави, то це дозволяє мешканцям села користуватися повною інфраструктурою міста: робочими місцями, вищою освітою, медичними закладами, культурними центрами. Значне населення (понад 9 тис. осіб за останніми даними) підтверджує, що Розсошенці функціонують не як типове село, а як урбанізоване передмістя з високим демографічним та економічним потенціалом.

Отже, аналіз географічного положення села Розсошенці свідчить, що воно є надзвичайно вигідним: виконуючи роль «транспортного коридору» та передмістя Полтави, воно стало головним каталізатором швидкого зростання села, його перетворення на значний житловий та інфраструктурний хаб.

Перспективи розвитку села Розсошенці прямо залежать від його географічного положення:

- Село продовжить розвиватися як спальний район Полтави, приваблюючи мешканців міста завдяки кращим екологічним умовам (порівняно з центром міста) та нижчій вартості житла.
- Зростання населення вимагатиме посиленого розвитку соціальної інфраструктури: нових шкіл, дитсадків, медичних амбулаторій та комунальних мереж.
- Вигідне транспортне положення сприятиме розміщенню об'єктів торгівлі та логістики, орієнтованих на обслуговування обласного центру та транзитних потоків.

Таким чином, географічне положення села Розсошенці є ключовим активом, що перетворив його з невеликого поселення на один із найбільш динамічних центрів зростання в Полтавському районі.

БІШОФІТ: УНІКАЛЬНИЙ МІНЕРАЛ ПОЛТАВЩИНИ

Бондарєва Анастасія,
*вихованка краєзнавчо-пошукової групи «Джерело»
Пологівської гімназії – філії
Малоперещепинського ліцею імені М.А. Клименка
Новосанжарської селищної ради
Полтавської області
Керівник: Шаласєва А. М.*

У кожній області нашої країни є свої надра, бо Україна має унікальну геологічну позицію у світі – саме на наших територіях сходяться майже всі геологічні структури Європейського континенту. Це й сприяло тому, що на українській землі утворилося багато родовищ різноманітних корисних копалин. Ми ж зацікавилися, чим багата наша рідна Полтавщина, окрім багатой історії та культурного доробку.

Відповідно до даних Інституту геології, наша область відома великим різноманіттям корисних копалин. Мінерали Полтавської області, зокрема нафтогазові ресурси і залізні руди, мають великий потенціал для економічного розвитку та промисловості України. Їх наявність сприяє розвитку гірничодобувної та металургійної промисловості, а також є важливою сировинною базою для різних галузей, включаючи будівництво, хімічну та легку промисловість. Вони сприяють загальному економічному зростанню та підвищенню життєвого рівня населення регіону та країни в цілому.

Ознайомлюючись з корисними копалинами Полтавщини, особливу увагу ми звернули на бішофіт. Ми дізнались, що на теренах Полтавської області, знаходиться унікальне природне родовище бішофіту, мінералу, який має широкий спектр застосування в медицині, косметології, сільському господарстві та інших галузях. Бішофіт – це природна сіль, яка здобула популярність завдяки своїм цілющим властивостям і значному вмісту магнію та інших важливих елементів. Наша цікавість до цього мінералу базувалась ще й на тому, що в сусідньому селі Мала Перещепина налаштовано виробництво різних косметичних засобів на основі бішофіту.

Ми поставили перед собою мету вивчити властивості бішофіту, його походження та використання в різних сферах діяльності людини. Ми також прагнули дізнатися більше про виробничий процес цього мінералу на місці, що дозволило нам побачити, як він перетворюється на продукцію, яку використовують у медицині, косметології, сільському господарстві та будівництві.

В процесі дослідження ми переконались в його актуальності, адже вивчення корисних копалин нашої області, таких як бішофіт, є надзвичайно важливим, це дозволяє не лише зберігати природні

ресурси, а й сприяти розвитку місцевої економіки. Зокрема, бішофіт має величезний потенціал для використання в медицині та косметології, а також допомагає у розвитку сільського господарства та інших галузей промисловості.

То ж об'єктом нашого дослідження став бішофіт – природний мінерал, який видобувається на Полтавщині. Предмет дослідження – властивості цього мінералу та його застосування в різних сферах діяльності людини.

Ми поставили перед собою завдання: вивчити хімічний склад та фізичні властивості бішофіту; ознайомитись з історією відкриття цього мінералу та його першими дослідженнями; визначити основні сфери застосування бішофіту, зокрема в медицині, косметології та сільському господарстві; дослідити виробничий процес бішофіту в селі Мала Перещепина, побачити, як він обробляється та перетворюється на готову продукцію.

В процесі дослідження ми дізнались, що бішофіт у світі більш відомий як сіль Мертвого моря, але має більш чистий та багатий склад. Бішофіт – це природна сіль, вік якої складає близько 250 мільйонів років. Саме в нас, у Полтавській області, із 2000 року розпочалося виробництво продукції на його основі. Магній, що міститься в бішофіті, є життєво важливим елементом для людського організму, оскільки він бере участь у багатьох біологічних процесах, таких як обмін речовин, нормалізація функції нервової та м'язової системи.

На сьогодні у світі відомо лише три родовища бішофіту, що розробляються. І найбільше з них, а також найглибше, знаходиться саме в Україні! Це Затуринське родовище, яке знаходиться в Полтавському районі Полтавської області на північний схід від села Затурине. А відкрили його випадково при пошуках нафти і газу. На Полтавщині бішофіт добувають на глибині 2,5 кілометрів, і це є найглибшим місцем у світі за заляганням бішофіту.

Для чого ж використовують бішофіт? В процесі дослідження ми переконались, що однією з найважливіших сфер застосування бішофіту є медицина, зокрема в бальнеотерапії. Природний мінерал бішофіт з полтавського родовища володіє цілющими властивостями і використовується для лікування багатьох захворювань і патологій. На основі його виготовляють, як лікарські препарати для внутрішнього застосування, так і косметичні засоби. Він є популярним інгредієнтом у кремах, масках та косметичних ваннах завдяки своїм зволожувальним і відновлювальним властивостям. Крім того, бішофіт допомагає покращити кровообіг, що сприяє поліпшенню стану шкіри. У сільському господарстві бішофіт активно застосовують для покращення родючості ґрунтів, особливо в тих регіонах, де є дефіцит магнію. Також бішофіт використовується для обробки тварин, оскільки він допомагає при різних захворюваннях, зокрема при проблемах з опорно-руховим апаратом у

тварин. У будівництві та дорожньому господарстві бішофіт застосовується для обробки доріг і тротуарів, а також для виготовлення спеціальних вогнестійких матеріалів. Його використовують для створення наливних підлог, які мають підвищену міцність і довговічність.

У сусідньому селі Мала Перещепина знаходиться одне з підприємств, яке займається виготовленням продукції на основі бішофіту. Підприємство використовує сучасні технології обробки мінералів, що дозволяє забезпечити високу якість готової продукції. Ми мали можливість побувати на цьому підприємстві. На превеликий жаль ми не змогли бути очевидцями всіх етапів виробництва – від отримання сировини до виготовлення кінцевого продукту – на підприємстві суворе дотримання норм санітарного режиму. Але була цікава розповідь, про процес очищення розсолу бішофіту, який потім використовується для виробництва лікувальних та косметичних засобів. Нині, компанія постачає продукти до Литви, Польщі. Окрім цього ведуться перемовини з Болгарією та Китаєм.

Завдяки нашому дослідженню ми дізнались, як з місцевого природного ресурсу створюється продукція, яка має глобальне значення. Ми переконались, що бішофіт – це дуже корисний мінерал. Це важливий ресурс, і потрібно його більше досліджувати, використовувати, щоб зробити наше життя кращим.

ТОПОНІМИ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ ЧОРНОГЛАЗІВСЬКОЇ ГРОМАДИ

Іванова Софія, учениця 9 класу

Чорноглазівської гімназії

Полтавської міської ради

Керівник: Рощук С. А., учитель історії

З давніх-давен люди використовували географічні назви для позначення поселень, де мешкали. Назви зберігали історію свого часу і могли розповісти про їх території, особливості рельєфу, власників і корінних мешканців. З часом зникають із лиця землі десятки і сотні населених пунктів, натомість з'являються нові. Разом із цими змінами забуваються назви колишніх сіл і хуторів, водойм. Але у морок вічного забуття не повинно відійти те, що було нашою історією. Бажання і можливість більше дізнатись про місцеві топоніми, обумовили актуальність обраної теми. Вперше в результаті дослідницької роботи назви наших населених пунктів відкрили свої таємниці. Джерела інформації: спогади старожилів, архівні документи шкільного музею, Інтернет-джерела, мапи, на основі яких вперше опрацьовано та систематизовано інформацію про топоніми Чорноглазівської громади.

У 1797 році на Полтавщині виникли перші волості. Серед них була Байрацька, із центром у селі Сокольні Байраки (пізніше Соколовщина). До Байрацької волості належало село Долина - колишнє державне село при Остаповій балці. На кінець XVIII - початку XIX століття з'являються перші згадки про Долинські хутори: Полонівку, Рудку, Сидоренківку, Момотівку, Демяки (пізніше Дем'янки), Гудзівку, Турбаївку, Бакуми, Стегніївку, Макарцівку, Тригубівку, Бородаївку, Берестівець, Голубівку, Семеногівку, Черноглазівку, Кіблицькі, Бершацьке, Власенки. Це були невеликі поселення, які складалися з однієї або кількох садиб. Зазвичай не мали центральної площі, церкви, школи, крамниці або інших громадських споруд. Проживали в хуторах переважно родичі. Назву ж давали за прізвищем глави сімейства. До нашого часу найпоширеніші прізвища корінних мешканців: Кіблицькі, Стегнії, Бакуми, Турбаї, Дем'янки, Момоти, Гудзі. Так з особливостями рельєфу пов'язані назви: Глухове, Долина, Трирогове. Мальовниче село Глухове до цього часу ділять на дві частини: нове та старе Глухове. Старе Глухове раніше мало назву Хутір в урочищі Балка Глухова. Ця місцевість вирізняється своїм ландшафтом: рельєфом, рослинністю, ґрунтом, наявністю води. Глухова балка – природна територія, сформована під впливом водної ерозії. Село Долина розташоване в долині маленької річечки Полузир'є. Місцеві мешканці саме так називають цю річечку. Вона є на картах, але без назви. На цей день вона пересихає. Залишився каскад ставків. Місцеві мешканці називали її Морока. Коли йшли дощі, річка розливалася і затоплювала греблю, що приносило селянам багато незручностей. Назва села Трирогове теж пов'язана з особливістю рельєфу. Якщо подивитися згори на територію села, то ми побачимо, що вона посічена трьома глибокими балками і нагадує три роги. Багато хуторів були власністю панів. Їх прізвища залишилися в назвах населених пунктів: Власенки, Бершацьке, Носівка, Черноглазівка. Хутори Власенки та Бершацьке належали панам Мусію Пилиповичу Власенку і поміщику Шацькому. Хутір Носівка раніше відносився до Єлизаветинського повіту (Єлизаветино – сучасна Абазівка, власність Михайла Абазі). За версією старожилів, воно назване на честь поміщика Носенка, який володів цією територією. А Черноглазівка раніше мала назву Кійківщина, за прізвищем власника - пана Кійка. Пізніше ці землі подарували генерал-майору Порфирію Дмитровичу Черноглазову, в нагороду за військову службу і перша назва села була Черноглазка. Розташування колишніх населених пунктів відрізняється від сучасного. Про минулі поселення нагадують залишки будівель, порослі деревами.

РЕГІОНАЛЬНИЙ ЛАНДШАФТНИЙ ПАРК «ДИКАНСЬКИЙ»

*Клименко Макар, вихованець гуртка
«Юні туристи-краєзнавці»
Кобеляцької станції юних туристів
Кобеляцької міської ради Полтавської області
Керівник: Шабалтій О. М., керівник гуртка*

Україна - наш рідний край - держава, яка після століть поневірянь і неволі виборола свою незалежність у серпні 1991 року. І у 2025 році продовжує боротьбу за територіальну цілісність і незалежність, даючи відсіч північному агресору, який вторгся повномасштабною війною на нашу землю 24 лютого 2022 року. Під словами «рідний край» частіше розуміють не всю державу, а порівняно малу територію, зайняту селом, селищем, містом та їх околицями, або невелику частину країни з певними особливостями природи та життя населення. Такий невеличкий клптик рідної землі, а саме Полтавщину, вивчаю у гуртку «Юні туристи-краєзнавці» Кобеляцької станції юних туристів. Під час вивчення рідної землі, ми звернули увагу на регіональний ландшафтний парк «Диканський».

Регіональний ландшафтний парк «Диканський» заснували в жовтні 1994 року. 2008 року він отримав статус загальнодержавної пам'ятки природи. Заказник створено з метою захисту типової полтавської флори та фауни. Тут постійно проводять археологічні розкопки. Результатом стало відкриття залишків печерного монастиря початку 17 століття, який складається з восьми печер. Сьогодні Регіональний ландшафтний парк «Диканський» є популярним місцем, що включає в себе природні та культурні об'єкти.

Регіональний ландшафтний парк «Диканський» має дуже різноманітний ландшафт. Тут можна побачити просторі поля і луки. Вам сподобається прогулянка в дібровах і хвойних лісах. Приємно досліджувати і таємничі яри та балки. Тут вже прокладено кілька туристичних маршрутів. Територією парку можна здійснити кінну прогулянку, щоб ще краще розгледіти всю красу тутешніх місць. Парк також ідеально підходить для піших мандрів.

Було встановлено, що на території Диканського парку колись стояв родовий маєток династії Кочубеїв. Садиба Кочубеїв у селищі міського типу Диканька свого часу була наймасштабнішою спорудою всієї Полтавщини та одним із найбільших маєтків України. На превеликий жаль, палац, а саме так його і називали, згорів під час буремних подій 1919 року. Єдине, що збереглося від колись воістину величної та

розкішної садиби – це рештки брами з пам'ятною табличкою, Триумфальна арка, Миколаївська церква-усипальня, чотири Кочубеївські дуби та так звана «бузкова яма», яку краще за все відвідувати у квітні-травні. Ведучи мову про дубову алею, то її посадили полтавський полковник Іван Іскра і генеральний суддя Василь Кочубей. 1861 року тут росло 68 дерев. Крізь алею простяглася дорога, що вела до садиби Кочубеїв. Офіційну документацію дубових дерев почали вести у 1930-тих роках. Тоді тут було зареєстровано 5 дубів. Найбільшим серед них був дуб Мазепи. Його також ще називали дубом Марії. За легендою, саме під ним Марія (Мотря) Кочубей зустрічалася з гетьманом Іваном Мазепою. 1934 року у це дерево влучила блискавка, від якої воно згоріло. Зараз у дубовій алеї росте лише 4 дерева. Їхній вік складає понад 300 років, діаметр стовбурів – більше 1,5 метра, а висота – понад 20 метрів. Один дуб росте окремо, ближче до села Диканька, а інші три розташовані в один ряд. Тут встановлені лавиці, на яких можна відпочити і насолодитися місцевими краєвидами. Не оминули, ми увагою й знаменитий бузковий гай. Від місцевих жителів, почули, що Бузковий гай у Диканьці з'явився понад 200 років тому – на початку 19 століття. Площу він займає чималеньку – близько 2 гектарів. Варто наголосити і на рослинному світі парку, отже Дикансько-Опішнянський лісовий масив – один з небагатьох природних лісів, що збереглися у лівобережному Лісостепу. Тут у деревостані зростають дуб звичайний, граб звичайний, черешня пташина, клен гостролистий, ясен звичайний з домішкою яблуні лісової, груші звичайної, в'яза гладенького, кількох видів тополь. Смугою вздовж берегів Ворскли зростає вільха чорна. Трав'яний покрив типовий для широколистяних лісів лівобережного Лісостепу і представлений такими видами: осока волосиста, зірочник лісовий, переліска багаторічна, копитняк європейський, конвалія звичайна, фіалки дивна та шорстка, чина весняна, шоломниця висока, купина багатоквітова, барвінок малий, яглиця звичайна, материнка звичайна, вероніка дібровна, дзвоники ріпчасті, латук стиснутий, пахучка звичайна, звіробій шорсткий.

Отже, все вищевикладене, дає змогу зробити висновок, що сьогодні регіональний ландшафтний парк «Диканський» є популярним місцем, що включає в себе природні та культурні об'єкти.

БАСЕЙН РІЧКИ ВІЛЬШАНКИ: ПРИРОДНІ ОСОБЛИВОСТІ, МОРФОДИНАМІКА РУСЛА ТА СУЧАСНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН

***Несен Софія** – учениця 8 класу Академічного
ліцею «Європейський», вихованець гуртка
«Географічне краєзнавство» ДЮКСОТ*

«Валтекс», м. Лубни Полтавської області

Керівник: Яковенко Л.М.,

учитель географії Академічного ліцею

*«Європейський», керівник гуртка «Географічне
краєзнавство» ДЮКСОТ «Валтекс»*

Лубенської міської ради Лубенського району

Полтавської області

Малі річки, зокрема Вільшанка, є важливими елементами гідрографічної мережі України, адже забезпечують водні ресурси, підтримують біорізноманіття та формують місцевий мікроклімат. Водночас саме вони найбільше потерпають від антропогенного впливу. Випрямлення русел, вирубування лісів, створення ставків і накопичення відходів призводять до замулення, заростання й пересихання водотоків.

Комплексна оцінка басейну та руслових змін річки Вільшанки є метою дослідження та аналізу її сучасного екологічного стану для розробки рекомендацій щодо відновлення природних екосистем.

Наукова новизна полягає у комплексному підході, який поєднує історико-картографічний аналіз, польові гідрологічні дослідження та гідроекологічну оцінку з метою виявлення причин деградації річки.

У ході дослідження застосовано методи первинного збору та обробки інформації, польові спостереження (гідрологічні, гідрофізичні, гідрохімічні вимірювання), порівняльно-описовий, аналітичний, картографічний, статистичний, моделювання (обробка та аналіз даних дистанційного зондування Землі), логічного узагальнення.

Практичне значення отриманих результатів полягає у створенні інформаційно-картографічної бази даних про сучасний стан річки Вільшанки, її морфометрію та динаміку русла. Матеріали можуть бути використані для подальших наукових досліджень, еколого-освітньої роботи, а також місцевими органами влади та природоохоронними структурами для покращення гідроекологічного стану і запобігання деградації водної екосистеми.

Річка Вільшанка - права притока Сули, належить до басейну Дніпра. Її довжина становить 16,3 км, площа басейну - 58,56 км², коефіцієнт звивистості - 1,204. Має дві притоки – Круглицьку й Новачки, у басейні розташовано 13 ставків. Назва походить від слова *вільха*, що підкреслює природну вологість місцевості.

За історичними картами та архівними свідченнями, у XVII-XIX ст. Вільшанка була значно повноводнішою, на ній працювали водяні млини, а в долині активно розвивались поселення. З часом унаслідок антропогенного впливу та кліматичних змін річка обміліла. У XX-XXI ст. випрямлення русла, будівництво доріг, дамб і ставків істотно змінили природну морфологію. Порівняння сучасних гідрологічних даних показало, що у випрямленій ділянці витрати води на 22% менші, ніж у природній, а швидкість течії нижча. Це сприяє застою, замуленню та розвитку евтрофікаційних процесів.

Основними причинами деградації річки є зарегулювання стоку, кліматичне потепління, зменшення кількості опадів і скорочення лісистості басейну. У результаті спостерігається обміління, заростання очеретом і рогозом, поширення інвазійних видів (золотушник, дикий виноград). Макрофітний індекс у випрямленій ділянці становить 10-15 балів (поганий стан), тоді як у природному руслі – 30-35 балів (добрий стан), що свідчить про вищу біологічну стійкість незміненої ділянки.

Річка Вільшанка має важливе екологічне, ландшафтне та культурне значення для регіону. Вона є середовищем існування багатьох видів водної флори й фауни, місцем рекреації та складовою природної спадщини Лубенщини. Проте нині вона перебуває під загрозою зникнення, тому потребує невідкладних заходів з охорони та відновлення.

Серед напрямів поліпшення стану річки можна виділити:

- розчищення русла та прибережної смуги від сміття й замулення;
- систематичний моніторинг гідроекологічних параметрів;
- відновлення природної течії та берегів шляхом біоінженерних рішень;
- збереження прибережних лісосмуг і природного біорізноманіття;
- проведення еколого-просвітницьких заходів серед місцевого населення.

Реалізація цих дій дозволить стабілізувати гідроекосистему, підвищити стійкість річки до кліматичних коливань і зберегти Вільшанку як важливу малу водну артерію Полтавщини.

ТУРИСТИЧНІ МАРШРУТИ СЕЛА РОЗСОШЕНЦІ

Тягун Катерина, вихованка гуртка «Географічне краєзнавство» при КЗ «ПОЦНПВТКУМПОР» учениця 10-Б класу Комунального закладу «Розсошенська гімназія·Щербанівської сільської ради Полтавського району Полтавської області»

Керівник: Кушнір Л.М., керівник гуртка «Географічне краєзнавство» при КЗ «ПОЦНПВТКУМПОР» кандидат географічних наук, вчитель географії

Комунального закладу «Розсошенська гімназія Щербанівської сільської ради Полтавського району Полтавської області»

Розробка туристичних маршрутів – це процес створення попередньо спланованої подорожі, що включає вибір пунктів, їхню ієрархізацію, визначення початкової та кінцевої точок, а також оптимізацію схеми пересування. Актуальність таких маршрутів зумовлена постійним розвитком туристичної сфери, появою нових видів туризму (наприклад, гастрономічного, агротуризму), а також необхідністю адаптації до глобальних чинників, таких як економічна ситуація, екологічні проблеми та демографічні зміни. Дана тема є надзвичайно актуальною з кількох ключових позицій: екологічної, соціально-економічної, історико-культурної та безпекової (в контексті сучасної України).

Сучасний турист, особливо після екологічних викликів, дедалі частіше шукає відпочинок у незайманій природі. Село Розсошенці, завдяки Ботанічному заказнику «Розсошенський» та пам'яткам природи «Дуб черешчатий» і «Козацькі дуби», ідеально відповідає цьому запиту. Створення маршруту привертає увагу до цінності та необхідності охорони цих об'єктів (екологічної освіти), допомагаючи запобігти їх знищенню через приміську забудову.

В той же час Розсошенці – це село, що знаходиться безпосередньо біля Полтави. Розвиток туризму в приміській зоні дозволяє диверсифікувати економіку громади, яка часто залежить від сільського господарства або міської інфраструктури. Маршрут створює попит на сільський зелений туризм (агротуризм), залучаючи місцевих мешканців до надання послуг (проживання, харчування, продаж екологічно чистих продуктів), а це – сприяє зменшенню безробіття та залученню інвестицій у громаду.

Краєзнавчий маршрут виступає як засіб збереження та популяризації нематеріальної спадщини, історій та легенд (зокрема, про

різьблений дуб та козацькі асоціації), що в свою чергу формує локальну ідентичність та патріотизм.

В умовах обмежень на поїздки та з огляду на безпекові питання, українці масово переорієнтовуються на відпочинок поблизу дому (туризм вихідного дня) та безпечні локації. Саме тому село Розсошенці, як легкодоступний об'єкт поблизу обласного центру, ідеально підходить для одноденних поїздок. Маршрут пропонує психологічне розвантаження та відновлення в природному середовищі.

Туристично-краєзнавчий маршрут по селу Розсошенці – це не просто пізнавальна прогулянка. Це практичний інструмент для: захисту унікальної природи (Дуби, Заказник); стимулювання економіки приміської громади; задоволення сучасного попиту на екотуризм та відпочинок біля дому.

На основі доступної інформації, яка вказує на наявність природних та історичних об'єктів у селі Розсошенці Полтавської області, пропонуємо туристично-краєзнавчий маршрут: **«Природні та спортивні перлини села Розсошенці»:**

Етап	Об'єкт	Коротка характеристика
1. Природна спадщина	Дуб черешчатий (Ботанічна пам'ятка природи)	Старовинне дерево, символ довголіття і стійкості. Чудове місце для початку маршруту, пов'язаного з природою.
2. Лісова зона	Ботанічний заказник «Розсошенський» та Козацькі дуби	Ділянка лісу площею 15,6 га, місце для екологічного туризму та піших прогулянок, де можна побачити знамениті Козацькі дуби.
3. Історична згадка	Центр села (орієнтовно)	Місце, де можна згадати історію села: Розсошенці відомі з початку XVIII століття і належали Хрестовоздвиженському монастирю.
4. Спортивна історія	Мотодром мотобольної команди "Вимпел" та Картодром "Лтава"	Огляд унікальної спортивної інфраструктури, створеної в радянські часи, що є важливою частиною новітньої історії села.

Наявність ботанічних пам'яток природи («Дуб черешчатий», «Козацькі дуби») та заказника «Розсошенський» є головною привабливістю для екотуризму. Поєднання природничої, історичної та спортивної тематики дозволяє зацікавити ширшу аудиторію (сім'ї, любителі природи, краєзнавці, шанувальники спорту).

Оскільки село є великим, то має потенціал для співпраці з місцевими фермерами (наприклад, дегустація місцевих продуктів, майстер-класи з сільських ремесел). Сполучення з Полтавою та наявність лісових доріг ідеально підходять для створення повноцінного велосипедного маршруту.

Маршрут має значний потенціал завдяки унікальним природним пам'яткам. Для його успішної реалізації необхідне детальне дослідження та маркування об'єктів, а також створення базової туристичної інфраструктури (стенди, місця для відпочинку). Можливо, варто інтегрувати маршрут у ширшу туристичну мережу Полтавського району.

Цей маршрут є добре збалансованим поєднанням екологічного та краєзнавчого туризму. Саме тому він вимагає співпраці між екологами (для збереження дубів) та місцевою владою (для створення мінімальної інфраструктури).

ЗМІСТ

ІЗ ДОРОБКУ ДОСВІДЧЕНИХ КРАЄЗНАВЦІВ

Дідусенко Г. А. М. К. Башкирцева у світовому соціокультурному просторі (роздуми над публікаціями І. Книш)	3
Копилець Є. В. Білі плями» життєпису Михайла Гаврилка	8
Сарнавський С. П. Еволюція рослинності Лівобережжя середнього Дніпра	11
Єрмаков В. В., Четверик І. М Біоіндикація рослинного покриву як метод вивчення стану природного середовища у шкільному курсі географії	15
Закалюжний В. М. Геологічні пам'ятки природи Полтавщини	20

СЕКЦІЯ АРХЕОЛОГІЧНОГО ТА ІСТОРИЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА

Горецький Єгор, Комунальний заклад «Полтавська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 20 імені Бориса Сергія Полтавської міської ради Полтавської області» Археологи на російсько-українській війні	25
Барань Каріна, Жоржівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Шишацької селищної ради Полтавської області Жоржівські волонтери	27
Гавриш Артем, Устивицька гімназія Гоголівської селищної ради Історія селища Гоголеве	30
Глушко Дмитро, Черняк Ярослав, Опорний заклад «Калайдинцівський ліцей» Лубенської міської ради Лубенського району Полтавської області Зберігаючи державницьку традицію: життя і чин Андрія Лівицького	32
Денисенко Єлизавета, Щербанівський ліцей Щербанівської сільської ради Полтавського району Полтавської області Духовна та економічна влада Полтавського Хрестовоздвиженського монастиря: господарський та соціальний устрій сіл Щербані та Розсошенці у XVIII столітті	36
Євстаф'єва Вероніка, Гімназія № 18 Полтавської міської ради Гліб Стрижко – військовий за покликанням	38

Зубарєва Діана, Кременчуцький ліцей № 30 «Олімп» імені Н. М. Шевченко Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області Коли юність стає мужністю	40
Киричок Маргарита, Кременчуцький ліцей № 30 «Олімп» імені Н. М. Шевченко Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області Коли талант бере до рук зброю	42
Краплина Дарія, Градизький ліцей імені Героя України Олександра Білаша Пивогірський монастир в розрізі історії	44
Павленко Аліса, Гімназія № 18 Полтавської міської ради «Ікона Горбанівської Божої Матері – заступниця і похвала землі нашої полтавської»	46
Різниченко Анна, Опорний заклад «Вовчицький ліцей імені В. Ф. Мицика Лубенської міської ради Лубенського району Полтавської області» Назавжди в команді під номером 4	48
Радченко Вероніка, Опорний заклад «Вовчицький ліцей імені В. Ф. Мицика Лубенської міської ради Лубенського району Полтавської області» За професією - вчитель, за посадою – директор, за покликом серця – захисник України	50
Стороженко Мар'яна, Перша гімназія імені Матвія Номиса Лубенської міської ради Лубенського району Полтавської області Життя, віддане Україні: Сергій Матвієнко	51
Труш Кирило, Опорний заклад освіти «Хомутецька гімназія Миргородської міської ради Полтавської області» Духовна та культурна спадщина хомутця: роль Свято-воскресенської церкви	54

СЕКЦІЯ ЕТНОГРАФІЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА

Данько Маргарита, Опорний заклад Гребінківська загальноосвітня школа I-III ступенів № 4 Гребінківської міської ради Полтавської області Дукач - відродження традиції, повернення Фенікса	57
Деркач Кароліна, Опішнянський державний художній ліцей імені Василя Кричевського Опішнянська мальовка як феномен української керамічної традиції	58

Добровольська Вікторія, Опорний заклад Гребінківська загальноосвітня школа I-III ступенів № 4 Гребінківської міської ради Полтавської області Від бабусиних пряників до матусиних кейк-попсів	61
Мелашенко Катерина, Опішнянський державний художній ліцей імені Василя Кричевського Василь Поросний – класик гончарного мистецтва кінця XIX – першої третини XX ст.	62
Панченко Юлія, Опорний заклад «Тарандинцівська загальноосвітня школа I-III ступенів імені В. А. Симоненка Новооржицької селищної ради» Гамани як елемент традиційного вбрання Лубенщини	66
Петлюх Олександра, Опорний заклад освіти «Хомутецька гімназія Миргородської міської ради Полтавської області» Сакральне ремесло гребінництва в селі Хомутець, що на Полтавщині	68
Репецька Діана, Науковий ліцей № 3 Полтавської міської ради Тривимірне відтворення етнографічних об'єктів за допомогою фотографій (на прикладі монеток із колекції Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського)	71
Сагло Вікторія, Опорний заклад «Калайдинцівський ліцей» Лубенської міської ради Лубенського району Полтавської області Обряд бгання короваю в Калайдинцях: від давнини до сучасності	73
Солушкіна Софія, Гребінківська гімназія Гребінківської міської ради Полтавської області Гештальд - це повинність вищого значення	75
Сьомак Ангеліна, Горошинський заклад загальної середньої освіти Оболонської сільської ради Полтавської області Народні ремесла рідного краю	77
Терещенко Андрій, Гребінківська гімназія Гребінківської міської ради Полтавської області Казкар у часи ідеології	79
Цюрюпа Саміра, Опішнянський державний художній ліцей імені Василя Кричевського Кахлярство Опішні у системі традиційного гончарства Полтавщини	81
Щербак Артем, Опорний заклад Гребінківська загальноосвітня школа I-III ступенів № 4 Гребінківської міської ради Полтавської області Від весільних старостів до тамади	83

Якимаха Крістіна,

Снітинська гімназія Лубенської міської ради Лубенського району Полтавської області
Піч українська - щедрості святина...

84

СЕКЦІЯ КУЛЬТУРИ РІДНОГО КРАЮ ТА МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ

Бабенко Єлизавета, Козуля Катерина, Приятелева Віра,

Ліцей № 14 «Здоров'я» Полтавської міської ради, Комунальний заклад Полтавської обласної ради «Полтавська обласна Мала академія наук учнівської молоді»
Творчість Ольги Пілюгіної як синтез традицій та сучасності українського килимарства

89

Васильєва Віра,

Великобудищанський ліцей Великобудищанської сільської ради Полтавської області
Перший фестиваль-конкурс «Гадяцька вишивка» – репрезентант нематеріальної культурної спадщини

91

Галушка Анна,

Гімназія імені Героя України Віри Роїк Лубенської міської ради Лубенського району Полтавської області

Народний аматорський танцювальний ансамбль «Юність» у культурному просторі Лубенщини

93

Глущенко Назар,

Ліцей № 14 «Здоров'я» Полтавської міської ради

«Вона вчить співати душею: шлях Тетяни Садохіної – заслуженої артистки України, яка відкриває зірки серед дітей»

95

Кайда Вячеслав,

Міжрегіональний центр професійної перепідготовки звільнених у запас військовослужбовців м. Хорол Полтавської області

Василь Михайлович Маковський: внесок видатного художника-педагога у культурно-освітній ландшафт Хорольщини

97

Кайнара Євгенія,

Яхниківська загальноосвітня школа I-III ступенів Лохвицької міської ради

Видатні українці. Життєлюб Володимир Ярошенко

98

Колісник Євгенія,

Комунальний заклад «Розсошенська гімназія Щербанівської сільської ради Полтавського району Полтавської області»

Характерні особливості монументальної пластики Володимира Білоуса

100

Комар Дмитро,

Кременчуцький ліцей № 5 імені Т. Г. Шевченка Кременчуцької міської ради

Кременчуцького району Полтавської області

Кобзарська спадщина Опанаса Сластьона

102

Михайліченко Марія, Помазкіна Наталія,

Академічний ліцей імені братів Шеметів Лубенської міської ради Лубенського району Полтавської області, ДЮКСОТ «Валтекс» Лубенської міської ради Лубенського району Полтавської області

Бандурне мистецтво як фактор культурної ідентичності: дослідження діяльності Віталія Мороза

103

Сільченко Владислава, Ліцей №14 «Здоров'я» Полтавської міської ради Художнє відродження традицій ляльки мотанки у творчості Віти Володимирівни Дзюби	105
Стрюк Дарія, Явтушенко Аліса, Кобеляцька станція юних туристів Кобеляцької міської ради Полтавської області Іван Іванович Магда. Головна теза життя – бути справедливим	107
Таран Максим, Академічний ліцей «Європейський» Лубенської міської ради Лубенського району Полтавської області Поезія Олександра Козинця – дороговкази любові й світла	109
Царук Ксенія, Опорний заклад «Калайдинцівський ліцей» Лубенської міської ради Лубенського району Полтавської області Історичними стежками рідного краю	110
Чуповський Максим, Мар'янівська філія опорного закладу «Мартинівський ліцей» Мартинівської сільської ради Полтавського району Полтавської області Стежками пам'яті: відкриваємо культурні скарби рідного краю	113

ГЕОГРАФІЧНЕ ТА ЕКОЛОГІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО

Андрієнко Анна, КЗ «Розсошенська гімназія ·Щербанівської сільської ради Полтавського району Полтавської області», вихованка гуртка «Географічне краєзнавство КЗ «ПОЦНПВТКУМПОР» Населення і трудові ресурси с. Розсошенці	114
Голуб Софія, Федорець Яна, Ярмоленко Вікторія Опорний заклад «Кобеляцький ліцей №1 Кобеляцької міської ради Полтавської області» «Мислимо глобально – діємо локально»	116
Олійник Олександра, Ручківська філія Петрівсько-Роменського ліцею Петрівсько- Роменської сільської ради Миргородського району Созологічна цінність річкової заплави Хоролу в селі Ручки	118
Стефаненко Ірина, Академічний ліцей імені братів Шеметів Лубенської міської ради Лубенського району Полтавської області Неповторна флора урочища Лиса Гора, що поєднує луки й степ	119
Троян Марина, Березоволуцький ліцей Петрівсько-Роменської сільської ради Миргородського району Оптимізація площі заповідного урочища «Яри-Загатки»	121
Чернявська Софія, Березотіцька класична гімназія Лубенської міської ради Лубенського району Полтавської області Екологічна загроза спонтанного поширення Кендирю Коноплевого	123

Шеремет Дмитро , Вороньківський ліцей Чорнухинської селищної ради Полтавської області Орнітофауна «Жаб'ячого болота»	124
Андрієнко Анна , Комунальний заклад «Розсошенська гімназія·Щербанівської сільської ради Полтавського району Полтавської області», КЗ «ПОЦНПВТКУМПОР» Оцінка географічного положення села Розсошенці	126
Бондарєва Анастасія , Пологівська гімназія – філії Малоперещепинського ліцею імені М.А. Клименка Новосанжарської селищної ради Полтавської області Бішофит: унікальний мінерал Полтавщини	128
Іванова Софія , Чорноглазівська гімназія Полтавської міської ради Топоніми населених пунктів Чорноглазівської громади	130
Клименко Макар , Кобеляцька станція юних туристів Кобеляцької міської ради Полтавської області Регіональний ландшафтний парк «Диканський»	132
Несен Софія , Академічний ліцей «Європейський», ДЮКСОТ «Валтекс» Басейн річки Вільшанки: природні особливості, морфодинаміка русла та сучасний екологічний стан	134
Тягун Катерина , Комунальний заклад «Розсошенська гімназія·Щербанівської сільської ради Полтавського району Полтавської області», КЗ «ПОЦНПВТКУМПОР» Туристичні маршрути села Розсошенці	136